

“Miras” Mədəni İrsin Öyrənilməsinə Kömək İctimai Birliyinin apardığı təbliğat işləri turist qruplarının bölgəyə səfərini də intensivləşdirib.

2011-ci ilin 27 sentyabr -13 oktyabr tarixlərində gerçəkləşdirilən Qafqaz ekspedisiyası belə təşəbbüslərdən biridir. Türkiyə, Gürcüstan və Azərbaycanı avtobusla gəzən 32 nəfərlik avropalı sənətsünas, prodüser, fotoqraf və yazıçılar qrupu – Qafqaz ekspedisiyası Şəkidən sonra “MİRAS”ın qonağı oldu, Basqalda İpək Muzeyini və emalatxanasını ziyarət etdikdən, “Qaya” otelində - Böyük Qafqazın təmiz havasında gecələdikdən sonra 9 oktyabrda Ağsuya gəldilər. Ağsuda Qəhrəmanlar abidəsini ziyarət etdilər və orta əsr Ağsu şəhərinə yola düşdülər. Orada abidə ilə tanışlıqla yanaşı, qazıtıda işləyən fəhlələrlə və ekspedisiya üzvləri ilə açıq havada çay süfrəsi başında söhbət etdilər. Maraqlı görüş Ağsu rayonu Çiyi kəndində yerli sakinlərin hazırladığı yerli mətbəxə məxsus ənənəvi yemək süfrəsi ətrafında davam etdi.

Propagational actions of “Miras” Organization intensified the visit of tourist groups to the region. Caucasus Expedition conducted on 27 September-13 October, 2011 is one of such initiatives. 32 visitor group including European artisans, producers, photographers and writers travelled by bus over Turkey, Georgia and Azerbaijan- Caucasus Expedition was the guest of MIRAS Social Organization; arrived in Agsu on 9 October after visit to Silk Museum in Basgal and studio and stay for the night in Greater Caucasus fresh air, in Qaya Hotel. They had been to Heroes Monument afterwards going to Medieval Agsu Town. Along with the familiarization with the monument there they had a wonderful talk during tea-cloth in an open air with the workers and the expedition members. The interesting meeting continued around traditional table-cloth of local cuisine in Chiyni Village prepared by local settlers of Agsu.

MİRAS

MƏDƏNİ İRSİN
ÖYRƏNİLMƏSİNƏ KÖMƏK
İCTİMAİ BİRLİYİ

içindəkilər/contents

MART > MARCH

8

“MİRAS”IN MİRASSEVƏRLƏRƏ BORCU
DUTY OF “MIRAS” FOR HERITAGE FANCIES

12

ARXEOLÖJİ TURİZM
ARCHAEOLOGICAL TOURISM

22

SAKİNLƏRİN ÇOXU ABİDƏLƏRDƏ YAŞAYIR
MOST RESIDENTS LIVE IN MONUMENTS

34

AĞSUDA ARXEOLÖJİ TƏDQIQATLAR
ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS IN AGSU

46

DAŞ QADINLAR
WOMEN STONES

54

AĞDAM ÇÖRƏK MUZEYİ
AGHDAM BAKERY MUSEUM

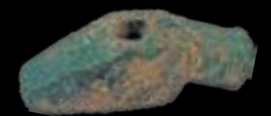
MİRAS

MƏDƏNİ İRSİN ÖYRƏNİLMƏSİNƏ KÖMƏK
İCTİMAİ BİRLİYİ

SİZƏ ÇOX GÖZƏL XƏBƏRİMİZ VAR

Artıq orta əsrlərə səyahət edə bilərsiniz
(Ətraflı jurnalımızın səhifələrində)

58

AZƏRBAYCANDAN AMASİYAYA ŞİRVANLILAR
SHIRVANIANS FROM AZERBAIJAN TO AMASIA

66

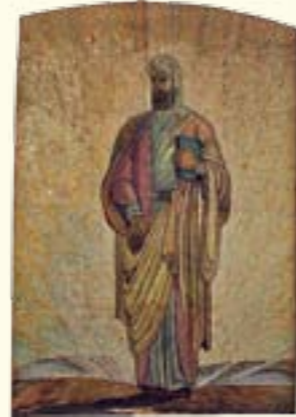
DÜNƏNDƏN BU GÜNƏ TÜRKİYƏ
TURKEY FROM PAST TO PRESENT

78

CƏMİYYƏTİN DƏYİŞMƏSİ FƏRDDƏN, FƏRDİN DƏYİŞMƏSİ QƏLBDƏN BAŞLAYIR
CHANGE OF SOCIETY STARTS WITH INDIVIDUAL, CHANGE OF INDIVIDUAL WITH SOUL

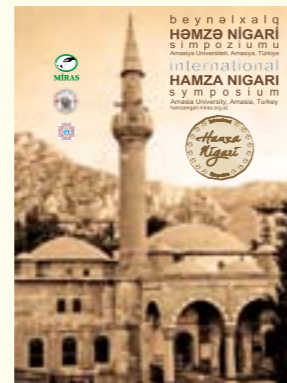
90

DISCOVERY AZERBAIJAN
DISCOVERY AZERBAIJAN

96

QARABAĞDAN AMASİYAYA BİR KÖNÜL KÖRPÜSÜ
BRIDGING SOUL FROM KARABAKH TO AMASIA

“Elin səsi”. Məmməd Rəşidov

“Voice of Nation”. Mammad Rashidov

“Miras”

elmi-kütləvi jurnal
Azərbaycan Respublikası
Ədliyyə Nazirliyində
qeydiyyatdan keçib.
Qeydiyyat nömrəsi: 3375

TƏSİSÇİ

MİRAS
Mədəni İrsin Öyrənilməsinə
Kömək İctimai Birliyi

BAŞ REDAKTOR

Qafar Cəbiyev
(tarix elmləri doktoru)

**BAŞ REDAKTORUN
MÜAVİNİ**

Fariz Xəlilli
(tarix üzrə fəlsəfə doktoru)

MƏSUL KATİB

Arzu Soltan

**MARKETİNG VƏ
REKLAM DİREKTORU**

Rəşad İbrahimov

MÜXBİRLƏR

Elmira Abbasova
Arzu Həsənlı
Toğrul Muxtarov
Aliyə Qurbanova

**KORREKTOR VƏ
TƏRCÜMƏÇİ**

Şölə Bayramova

BƏDİİ TƏRTİBAT

Vüsal Qaraqaşlı

FOTOQRAF

Məmməd Rəhimov

Ünvanımız:

1142, Bakı şəhəri, Nizami rayonu,
Babək prospekti 103, mənzil 11

Tel: (+994) 4312507
(+994) 505524393

mirasictimaibirlik@yahoo.com

www.miras.org.az

Tiraj: 1000

MIRAS

Popular - Scientific Journal
Registered in the
Ministry of Justice of
the Azerbaijan Republic.
Registration No. 3375

FOUNDER

MIRAS Social Organization in
Support of Studying of Cultural
Heritage

EDITOR-IN-CHIEF

Dr. Gafar Jabiyev

ASSISTANT EDITOR

Fariz Khalilli (PhD)

**EXECUTIVE
SECRETARY**

Arzu Soltan

**MARKETING AND
PROMOTION DIRECTOR**

Rashad Ibrahimov

CORRESPONDENTS

Elmira Abbasova
Arzu Hasanli
Togrul Mukhtarov
Aliya Gurbanova

**CORRECTOR AND
TRANSLATOR**

Shola Bayramova

GRAPHICAL DESIGN

Vusal Garagashly

PHOTOGRAPHER

Mammad Rahimov

Address:

1142, Baku City, Nizami region,
Babek Prospect 103, apt. 11

Tel: (+994) 4312507
(+994) 505524393

mirasictimaibirlik@yahoo.com

www.miras.org.az

Circulation: 1000

Tunc atlı fiquru. Mollaisaqlı, İsmayılı
Bronze horseman figure, Mollaisagli, Ismayilly

«Fəxr edə bilərik ki, bizim mədəniyyətimiz qədim zamanlarda da çox zəngin və yüksək olmuşdur»

Heydər Əliyev

«We must be proud that our culture was very rich and high in ancient times»

Haydar Aliyev

“MİRAS”IN MİRASSEVƏRLƏRƏ BORCU DUTY OF “MİRAS” FOR HERITAGE FANCIES

Baş redaktor / Editor-in-chief

“Miras”ın oxucularla ilk görüşü, doğrusu, bizim gözlədiyimizdən daha uğurlu oldu. Yəni, jurnalın birinci sayı həqiqətən geniş oxucu kütləsi tərəfindən çox böyük maraqla qarşılandı. Görkəmli elm, sənət və ədəbiyyat xadimlərinin, ziyalıların, hüquqşünasların, Azərbaycan cəmiyyətinin müxtəlif zümrələrini təmsil edən çoxsaylı insanların xoşməramlı rəy və təklifləri tərəfimizdən atılmış olan ilk addımın uğurundan xəbər verir. Tələbə və gənclərin “Miras”a marağı bizi xüsusilə çox sevindirir. Bəli, keçmişimizdən bu günümüzdə, ululardan, baba və nənələrdən bu günkü nəsillərə, bir sözlə, qocalardan cavanlara, atalardan oğullara, analardan qızlara,

The first meeting of MIRAS with readers was more successful than we expected. The first issue of the journal welcomed by numerous readers with great interest. Goodwill comments and suggestions of outstanding scientific, art and literary figures, intellectuals, lawyers and a number of people from various classes of Azerbaijani society tell about the success of the first step we made. Interest of students and youth to MIRAS delight us most of all. It is true that, every one is interested in the fate of heritage passed from our past to nowadays; from ancestors, grandfathers and grandmothers to present generations; in one word, heritage passed to present generations, elders

valideynlərdən övladlara keçən mirasın taleyi üçün hər kəs maraqlıdır. İnsanlar onlara düşən mirasın – maddi, mənəvi və tarixi-mədəni dəyərlərin qorunması, yaşadılması və gələcək nəsillərə ötürülməsi ilə bağlı məsuliyyətləri barədə də çox düşünürlər. Vətəni, xalqı, torpağı, dövləti, dövlətçilik ənənələrini kim qorumalıdır, kim yaşatmalıdır?! Görün, nə boyda ağır, çətin, məsuliyyətli, həm də son dərəcə şərəfli bir borcumuz var. Bu borc hər bir azərbaycanlıya aiddir. Bu borcun icrasından irəli gələn vəzifələri vətəndaş olaraq hər birimiz sevə-sevə, həm də çox böyük qürur hissi ilə icra etməliyik. Təbii ki, bütün bunlar bizi daha inamla yolumuza davam etməyə ruhlandırır.

Əminik ki, “Miras”ın növbəti sayı da ürəyinizcə olacaq.

Əziz və möhtərəm oxucular! Nə ediriksə, Sizin üçün edirik. İstəyimiz odur ki, hər şey ürəyinizcə olsun. Gəlin, uğurlarımızın sevincini birlikdə yaşayaq, qaygılarımız barədə birlikdə düşünək, problemlərimiz varsa, onların aradan qaldırılması yollarını da birlikdə arayaq. Görün, aqillərimiz necə də müdrikcəsinə deyiblər: El bir olsa, dağ oynadar yerindən.

Xalqımızın ümummilli lideri Heydər Əliyevin Azərbaycan üçün, azərbaycanlılar üçün, bütövlükdə Türk və İslam dünyası üçün çox böyük tarixi xidmətləri olub. Ulu öndər azad və müstəqil Azərbaycanı bizə ərməğan etdi. Bizlərin vəfa borcumuz isə gələcək nəsillər üçün Bütöv və Qüdrətli Azərbaycan qurmaqdır. Bu yolda xalqımıza, xalqımızın dostlarına, haqq işimizdə bizə dəstək olanlara Ulu Tanrı özü yar olsun!

Qafar Cəbiyev,
tarix elmləri doktoru

to youth, fathers to sons, mothers to daughters, parents to sons. People are most concerned about accountability on preservation, immortalization and passing of heritage they are inherited-tangible, moral and historical-cultural values to future generations. Who must protect motherland, people, land, state and statehood traditions, who must immortalize them?! Please see how hard, difficult, accountable, as well as honourable duty we have. This duty belongs to every Azerbaijani citizen. Each of us must implement proudly and carefully these commitments forwarded by this duty. All encourage us definitely to keep on our way confidently.

We hope next issue of MIRAS will be to your heart's content.

Dear and respectable readers! We do everything for you. We wish everything be to your heart's content. Let's feel delight of our successes together; think of our cares together and seek the ways of prevention of your problems altogether. Let us see what our wise men said: “Many hands make light work”.

Nationwide leader of our people, Heydar Aliyev had very great historical attendances for Azerbaijan, Azerbaijani people and as a whole, Turkic and Islamic world. Great leader made a liberal and independent Azerbaijan gift for us. Our loyal duty is to set up Entire and Mighty Azerbaijan for future generations. May God help our people, our people's friends and those supported us in our just act in this way!

Gafar Jabiyev,
Doctor of Historical Sciences

ARXEOLOJİ TURİZM

SƏRHƏDYANI ÖLKƏLƏRİN TURİZM POTENSİALININ BİRLƏŞDİRİLMƏSİNDƏ ONUN YERİ

ARCHAEOLOGICAL TOURISM

ITS ROLE IN UNITY OF TOURISM POTENTIAL OF TRANS-BOUNDARY COUNTRIES

2011-ci il dekabrın 9-10-da Bakıda "Sərhədyanı turizmin inkişaf perspektivləri" mövzusunda beynəlxalq konfrans keçirilib.

Konfrans Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi tərəfindən Azərbaycan Respublikasında 2011-ci ilin "Turizm ili" elan edilməsi ilə bağlı Tədbirlər Planı çərçivəsində qonşu ölkələrin nümayəndələrinin iştirakı ilə gerçəkləşib.

Beynəlxalq konfransda "Turizmin humanitar potensialı", "Turizmdə din və mədəniyyət amili", "Turizmin sosial-iqtisadi və kulturoloji mahiyyəti", "Turizmdə mədəniyyətlərarası dialoq", "Azərbaycanda turizm təhsili və bu sahədə əməkdaşlıq imkanları", "Transsərhəd ölkələrin turizm potensialının birləşdirilməsində arxeoloji turizmin yeri" və regional səviyyədə birgə əməkdaşlıq perspektivlərinə dair məsələlər barədə müzakirələr aparılıb.

Konfransda "Miras" Mədəni İrsin Öyrənilməsinə Kömək İctimai Birliyinin İdarə Heyətinin sədri Dr. Fəriz Xəlilli və İdarə Heyətinin üzvü Dr. Rəşad İbrahimov Orta əsr Ağsu şəhərinin materialları əsasında arxeoloji turizmin imkanları və perspektivləri barədə məruzə ediblər. Onların konfransdakı məruzəsinin mətnini diqqətinizə çatdırırıq.

International conference on subject "Transboundary Collaboration in Tourism. Development and Perspectives" was held in Baku on 9-10 December, 2011.

The conference was organized by Ministry of Culture and Tourism of the Republic of Azerbaijan in accordance with an order of President of the Republic of Azerbaijan H.E. Mr. Ilham Aliyev on "Declaring the year of 2011 as a year of tourism in Azerbaijan" and within the Action Plan adopted on the basis of this order and attended by the representatives of neighborhood countries.

Discussions on the themes "Humanitarian potential opportunities of tourism"; "The factor of religion and culture in tourism"; "Socio-economic and cultural essence of tourism"; "Intercultural dialogue of tourism"; "Tourism education and co-operation opportunities in Azerbaijan"; "The Role of Archaeological Tourism Combined of Tranboundary Countries' Tourism Potential"; issues over collaboration perspectives on regions level were carried out at the conference.

Chairman of Board of Directors of "MIRAS" Social Organization in Support of Studying of Cultural Heritage, Dr. Fariz Khalilli and member of the Board, Dr. Rashad Ibrahimov made a report on opportunities and perspectives

Müasir dövrdə turizm və istirahətə baxış fərqlidir. Kimi məzuniyyətə çıxanda səs-küylü, tozlu meqapolis və istidən əriyən asfaltdan sonra çimərliyə və ya meşəyə üz tutaraq burada dincəlmək istəyir. Kimi də tətildən sonra memarlıq abidələrinin fonunda çəkirdiyi şəkillərinə baxaraq, tarixi yerlərə səfər etdiyini xatırlamağı üstün tutur.

Hazırda dünyada yeni turizm sahələrindən biri arxeoloji turizmdir.

Arxeoloji turizm - arxeoloji ekspedisiyalarda iştirak etmək, arxeoloji abidələri gəzmək kimi başa düşülür. Bu mədəni-tarixi məkanlar, memarlıq abidələri, muzeylər, arxeoloji qazıntılarla tanışlığa, onların qorunmasına istiqamətlənmiş turizmin bir formasıdır. Tarixçi və ya arxeoloq olmadan əsl arxeoloji ekspedisiyada iştirak etmək, tarixin sirlərinə toxunmaq, qədim əşyaları və xəzinələri tapmaq istəyənlər üçün arxeoloji turizm mövcuddur.

Amma turizmin bu sahəsi Azərbaycanda hələ fəaliyyətə başlamayıb. 2008-ci ildə Perunun Lima şəhərində keçirilən IV Beynəlxalq arxeoloji turizm konfransında iştirak etmək üçün Azərbaycanın antik dövr zənginliklərini göstərən məruzə təqdim etdik. Perunun uzaqlığı və bizim bu sahədə təcrübəsizliyimiz 4 ildən bir keçirilən bu konfransda iştirakımıza mane oldu.

Lakin bu sahədə təşəbbüslərimiz getdikcə mütəşəkkil forma aldı. Mədəni irs abidələrimizin öyrənilməsi, mühafizəsi və təbliği sahəsində ictimai fəallığı artırmaq üçün 2010-cu ilin yanvarında MİRAS Mədəni İrsin Öyrənilməsinə Kömək İctimai Birliyini təsis etdik, Birliyimiz 2010-cu ilin martında Ədliyyə Nazirliyində qeydiyyat alındı.

Uzun zaman torpaq altında uyuyan keçmişimiz, tariximiz arxeoloji qazıntılardan sonra kitablarda və muzeylərin fondlarında uyumağa məhkum edilir. Qazılmış sahələr bir neçə ildən sonra nəinki turistin, heç qazıntı apararı arxeoloqun da tanımayacağı hala gəlir.

"Miras" İctimai Birliyi olaraq orta əsr Ağsu şəhəri arxeoloji turizm kompleksi layihəsini hazırlayanda son məqsədimizin Azərbaycanın turizm marşrutundan kənar qalmış bu bölgəsinə ölkəmizin və dünyanın turistlərinin diqqətini çəkmək idi. Bunun üçün hər şeydən əvvəl 200 il əvvəl tərk edilmiş şəhəri yenidən oyaatmaq lazım idi. Ağsu arxeoloji ekspedisiyası 2 il ərzində 9000 kv.m. ərazidə 3 qazıntı sahəsi qoyaraq qala divarı, cümə

of archaeological tourism on the basis of medieval Agsu town materials at the conference. The text of their report from the conference is brought to your attention.

The views of tourism and vacation are often differentiated nowadays. Some people wish to go and rest at the noisy, dusty megacity and the beach after walking over hot asphalt or the forest upon vacation, whereas some prefer to look at the photos taken on the background of the architectural monuments after the vacation and remember the historical places visited.

Archaeological tourism is currently one of new tourism domains throughout the world.

Archaeological tourism is understood as to participate at the archaeological expeditions and seeing archaeological monuments. These cultural and historical places, architectural monuments, museums are the form of the tourism directed to acquaintance with archaeological excavations and their preservation. Archaeological tourism exists for those wishing to partake at archaeological expeditions; touch upon historical secrets; search ancient things and treasures even if they are not historian or archaeologist.

However, this kind of tourism is not acting in Azerbaijan yet. We submitted the report covered antique period richnesses of Azerbaijan for participation at IV International Archaeological Tourism Conference held in Lima City of Peru in 2008. Long distance of Peru and our inexperience in this domain prevented from our participation at this conference held every 4 years.

Our initiatives in this field turned out to be more organized. We established "MIRAS" Social Organization in Support of Studying of Cultural Heritage in January 2010 with the purpose to increase public activity in the line of study, protection and propagation of our cultural heritage monuments. The Organization was registered by the Justice Ministry of the Azerbaijan Republic in March, 2010.

Our past forgotten under the ground for long years and history are condemned to sleep in the books and museums funds after the archaeological excavations. The excavated sites turn into the condition strange not only to a tourist, but also archaeologists conducted the excavation after several years.

Our purpose as MIRAS Social Organization while elaborating the project of medieval Agsu archaeological tourism complex was to implicate the attention of our

QƏBƏLƏ

AZƏRBAYCANIN QƏDIM PAYTAXT ŞƏHƏRİ

E.ə. IV əsrdən başlayaraq ölkənin iqtisadi, siyasi və mədəni həyatında mühüm rol oynayan, eramızın I əsrindən etibarən yazılı mənbələrdə adı çəkilən Qəbələ Albaniyanın ilk paytaxt şəhəri olub. Alban hökmdarlarının baş iqamətgahı orada yerləşirdi. I əsr müəllifi Böyük Plininin və II əsr müəllifi Klavdi Ptolemeyin əsərlərində “Kabalaka” və “Xabala” kimi adı çəkilən Qəbələ ilk orta əsr və orta əsr mənbələrində də tez-tez xatırlanır.

Qəbələ şəhəri Qala, Səlbir və Çaqqallı adı ilə bəlli olan üç əsas hissədən ibarətdir. Qaraçay və Qoçalan çayları arasında yerləşən Çaqqallı (sahəsi 50 ha-dır) ərazisində aparılan tədqiqatlar nəticəsində e. ə IV əsrdən başlayaraq eramızın I əsrinin sonlarınaq orada intensiv şəhər həyatı olduğu sübuta yetirilmişdir. Şəhərin Səlbir adlanan hissəsində (ərazisi təqribən 13 ha-dır) I-X əsrlərə, Qalada (ərazisi təqribən 12 ha-dır) isə I-XVII əsrlərə aid bir neçə metr qalınlığında zəngin mədəni təbəqə olduğu müəyyən edilmişdir.

Şəhərin Qala hissəsinin müdafiə divarları elə ilk baxışdan möhtəşəmliyi ilə diqqəti cəlb edir. Bu günə qədər özünün ilkin görkəmini saxlamış olan cənub divarları xüsusilə daha əzəmətlidir. Qalanın əsas qapısı da cənub tərəfdəndir. Qapı yerinin sağında və solunda olan nəhəng bürclər demək olar ki, tam salamat vəziyyətdə qalmaqdadır. Yalnız bəzi yerlərdə bünövrə hissəsini möhkəmləndirmək məqsədilə ötən əsrin ortalarında orada müəyyən bərpa işləri aparılmışdır.

Qəbələdə arxeoloji tədqiqatlar aparılarkən orada antik dövrə və ilk orta əsrlərə aid çoxlu yaşayış binaları, ictimai binalar və istehsal ocaqları üzə çıxmışdır. 1961-ci ildə S.Qaziyevin rəhbərliyi ilə Qalanın mərkəz hissəsində açılan bina indiyədək Qəbələ qazıntılarından bəlli olan ən nəhəng ictimai bina qalıqlarından hesab edilir.

Qəbələ antik dövrdə olduğu kimi, ilk orta əsrlərdə də çox mühüm sənətkarlıq mərkəzi olaraq qalmaqda idi. Arxeoloji qazıntılar zamanı tapılmış zəngin maddi mədəniyyət nümunələri orada daşışlənə, metalışlənə, sümükişlənə, ağacışlənə, dulusçuluq, şüşə istehsalı, zərgərlik, boyaqçılıq, dabbaqlıq, toxuculuq və bir sıra digər sənət sahələrinin geniş inkişafından xəbər verir.

Ötən əsrin 70-80-ci illərində Qəbələdə hər il ən azı 4 ekspedisiya işləyirdi. 1990-cı ildən etibarən həmin ekspedisiyaların fəaliyyəti tam dayandırıldı və yalnız 18 illik fasilədən sonra, yəni 2008-ci ildə Azərbaycan-Koreya Mədəniyyət Mübadiləsi Assosiasiyasının (SEBA) dəstəyi ilə AMEA-nın Arxeologiya və Etnoqrafiya İnstitutunun iki dəstədən ibarət Qəbələ arxeoloji ekspedisiyası yenidən şəhərin antik və orta əsrlərə aid ərazilərində tədqiqatlara başlamışdır. 2009-cu ildən etibarən Qəbələ ekspedisiyası Beynəlxalq tərkibdə fəaliyyət göstərir. SEBA-nın təşəbbüsü ilə Koreya arxeoloqları artıq 4 ildir ki, Səlbir ərazisində uğurlu tədqiqat işləri aparmaqdadırlar.

SEBA-nın təşəbbüsü və təşkilatçılığı ilə Səlbir ərazisində aşkar olunmuş qədim qala divarlarının bir hissəsinin üstü örtülüb, içərisində isə zəruri konservasiya işləri aparılıb. Hazırda Qəbələ tarix və mədəniyyət qoruğu ərazisində muzey-sərgi və arxeoloji baza inşa olunur.

GEBELE

OLD CAPITAL CITY OF AZERBAIJAN

Qebele played significant role in economic, political and cultural life of the country from 4th century B.C., and which name is recalled in written sources since A.D. 1st century was the first capital city of Albania. Main residence of Albanian rulers had located there. Qebele the name of which is mentioned as “Kabalaka” and “Khabala” in works of author Pliny the Elder of the 1st century and 2nd century author Claudius Ptolemy is recalled frequently in the first Middle Ages and middle ages sources.

City of Qebele consists of three main parts known as Qala, Selbir and Chaqqali. It was proved that, intensive urban life existed in Chaqqali (50 hectare space) which is situated amongst Qarachay and Qochalan Rivers as a result of the explorations from 4th century B.C. till late 1st century A.D. It was defined that a rich cultural layer of several meter thickness belonged to 1st-10th centuries existed in Selbir part of the city (about 13-hectare space) and 1st-17th century in Qala (about 12-hectare space).

Defense walls of Qala part of the City draw attention for their mightiness at first glance. South walls preserved their initial look up to now, are especially majestic. Main door of the Qala is in south. Huge towers in right and left of the door are almost safe. Only in several places concrete restoration work has been implemented in order to strengthen foundation part in some places.

While conducting archaeological explorations in Qebele a lot of settlement places, public buildings and manufacture sites were displayed, belonged to antique period and first middle ages. In 1961 under the leadership of S. Gaziyeve the building displayed in central part of Qala is considered as the remnants of most huge public building known from Qebele excavations till nowadays.

Qebele was very important centre of craftsmanship in the first Mid. Ages like during antique period. Rich artifacts found during archaeological excavations prove wide development of stone-dressing, metallurgy, bone-working, tree-trimming, potteries, glass-making, jewelry, dye-making, leather-dresses, weaving and some other art fields.

At least 4 expeditions worked every year in Qebele in 70-80s of last century. Since 1990 activity of that Expedition stopped and only after 18-year interval, i.e. 2008 Qebele Archaeological Expedition of two groups of NASA Institute of Archaeology and Ethnography launched explorations in antique and medieval areas of the city again with support of Azerbaijan-Korean Cultural Exchange Association (SEBA). Qebele Expedition functions since 2009 with international content. In initiative of SEBA Korean archaeologists have been carrying out successful explorative work in Selbir for 4 years.

A part of the ancient fortress walls revealed in the area of Selbir was covered up in initiative and organization of SEBA and urgent conservation work implemented inside that. Presently a museum exhibition and archaeological base are constructed in Qebele History and Culture Reserve.

məscidi, hamam, sənətkar dükənləri, yaşayış evləri, su xətləri, kanalizasiya sistemi, iri küçələri aşkar etməklə mərkəzi muzeylərdə belə oxşarı olmayan minlərlə eksponatı da gün üzünə çıxardı. Layihənin ikinci mərhələsi aşkar olunmuş qalıqların konservasiyası və turistlərin yaxından görə bilmələri üçün nümayişə hazır vəziyyətə gətirilməsi idi. Az bir vaxtda III və IV qazıntı sahələrinin üzəri örtüldü və ətrafı abadlaşdırıldı, sərgi kompleks yaradıldı. Turistlərin rahat yetişmə bilmələri üçün müasir Ağsu şəhərindən orta əsr Ağsu şəhərinə asfalt yol çəkildi. Layihənin paralel aparılan üçüncü mərhələsi 3 cildlik ikidilli “Ağsu şəhəri orta əsrlərdə” kitab-albomu, agsuexpedition.org internet sahifəsi, minlərlə eksponatın elektron pasportlaşdırılması, rayon, paytaxt və xarici ölkələrdə “Ağsu möcüzəsi” sərgilərinin keçirilməsi, III və IV qazıntı sahələrinin 3D formatında vizuallaşdırılması, İTV və ATV-nin tarixə dair silsilə verilişlərində nümayiş olunan televiziya sənədli filmlərinin istehsalı, KİV-lərin qazıntı yerinə infoturunun təşkil edilməsi, Bakıda universitet, orta məktəb, muzey və kitabxanalarda tanıtım seminarlarının keçirilməsi və s. təbliğat işləridir. Gənc və intellektual insanların geniş istifadəsində olan sosial şəbəkələrdə apardığımız təbliğat işləri bizim təşəbbüsümüz olmadan turist qruplarının bölgəyə səfərini də intensivləşdirib.

2011-ci ilin 27 sentyabr -13 oktyabr tarixlərində gerçəkləşdirilən Qafqaz ekspedisiyası belə təşəbbüslərdən biridir. Türkiyə, Gürcüstan və Azərbaycanı avtobusla gözən 32 nəfərlik avropalı sənətsünas, prodüссер, fotoqraf və yazıçılar qrupu – Qafqaz ekspedisiyası Şəkidən sonra “MİRAS”ın qonağı oldu, Basqalda İpək Muzeyini və emalatxanasını ziyarət etdikdən, “Qaya” otelində - Böyük Qafqazın təmiz havasında gecələdikdən sonra 9 oktyabrda Ağsuya gəldilər. Ağsuda Qəhrəmanlar abidəsini ziyarət etdilər və orta əsr Ağsu şəhərinə yola düşdülər. Orada abidə

country and world tourists to the region kept beyond the Azerbaijani tourism route. First of all the town left 200 years ago needed to be enlivened. Aghsu Archaeological Expedition revealing fortress wall, Juma Mosque, bath-house, craftsmen shops, dwellings, water lines, sewerage and large streets in three excavation sites on 9000 sq/ ms area for 2 years also found thousands of exhibits with no analogue in central museums. The second stage of the project needed to be shown at the exhibition for conservation of the revealed rests and tourists' short distance watch. The 3rd and 4th excavation sites were covered up for a short time; the surrounding flourished and the exhibition complex created. For tourists' comfortable reach an asphalt road was laid up from modern Aghsu town up to medieval Aghsu town. Parallel 3rd stage of the project covered propagational activity including publication of 3-volume “Medieval Aghsu town” book-album in two languages; setting up Internet page “agsuexpedition.org”; electron passport of thousands of exhibits; “Aghsu Wonder” exhibitions in region, capital and foreign countries; 3D views of 3rd and 4th excavation sites; producing TV documentaries shown in series programs on history on ITV and ATV Channels; arrangement of infotour of mass media representatives to the excavation site; holding introductory seminars to Baku universities, secondary schools, museums and libraries, etc. Our propagational actions in social network used widely by youth and members of intellectual community intensified the visit of tourist groups to the region without our initiative either.

Caucasus Expedition conducted on 27 September-13 October, 2011 is one of such initiatives. 32 visitor group including European artisans, producers, photographers and writers travelled by bus over Turkey, Georgia and Azerbaijan- Caucasus Expedition was the guest of MIRAS Social Organization; arrived in Aghsu on 9 October after visit to Silk Museum in Basgal and studio and stay for

ilə tanışlıqla yanaşı, qazıntıda işləyən fəhlələrlə və ekspedisiya üzvləri ilə açıq havada çay süfrəsi başında söhbət etdilər. Maraqlı görüş Ağsu rayonu Çiyini kəndində yerli sakinlərin hazırladığı yerli mətbəxə məxsus ənənəvi yemək süfrəsi ətrafında davam etdi. Bu cür təşəbbüslər turizmde transsərhəd əməkdaşlıq üçün gözəl nümunədir.

“MİRAS” 2011-ci ildə “Turizm ili” çərçivəsində Azərbaycan Respublikası Prezidentinin yanında QHT-lərə Dəstək Dövlət Şurasının maliyyə dəstəyi ilə “Arxeoloji turizmin inkişaf etdirilməsi və təbliği” layihəsini həyata keçirdi. Layihə çərçivəsində “Azərbaycan abidələr diyarıdır” sənədli filmi çəkildi və filmde 5 arxeoloji abidənin (Göytəpə, Qala, Qəbələ, Şəmkir və Ağsu) arxeoloji turizm baxımından perspektivlərindən bəhs edildi. Həmin abidələri əhatə edən “Azərbaycan inciləri” bukleti nəşr olundu və arxeoloji turizm haqqında maraqlı məlumatlarla zəngin arxeotourism.az internet sahifəsi hazırlandı. Keçirilən seminarlar gənclərin bu sahəyə marağını artırdı. Birliyimizə Türkiyə və Almaniyadan arxeoturizmlə bağlı seminarlar və reportajlar haqqında təkliflər gəlməyə başladı.

Hazırda yerli və xarici turistlərə tərəfdaşı olduğumuz iki tur paket təklif edirik: “Şirvan xəzinəsinə aparın yollar” mədəni irs turları və “Orta əsr Ağsu şəhəri” arxeoturları. Hər iki tur 7 günlük nəzərdə tutulub. Bu turlar çərçivəsində Şirvanşahların mədəni irs abidələrini - Lahıc və Basqal qəsəbələrini, Gülüstan, Buğurt və Fitdağ qalalarını, Kələxana, Diri-Baba və Yeddi Günübəz türbələrini, Ağsu, Şabran orta əsr şəhərlərini, Bakı

the night in Greater Caucasus fresh air in Qaya Hotel. They had been to Heroes Monument afterwards going to Medieval Aghsu Town. Along with the familiarization with the monument there they had a wonderful talk during tea-cloth in an open air with the workers and the expedition members. The interesting meeting continued around traditional table-cloth of local cuisine in Chiyni Village prepared by local settlers of Aghsu. Such initiatives are bright example for transboundary collaboration in tourism.

MIRAS realized “Development and Propagation of Archaeological Tourism” project with financial support of Council of State Support to NGOs under the President of the Republic of Azerbaijan within the scope of “Tourism Year” in 2011. “Azerbaijan Land of Monuments” documentary was shot within the project and deals with perspectives of 5 archaeological monuments (Goytepe, Qala, Qebele, Shamkir and Aghsu) in the terms of archaeological tourism. “Azerbaijani Pearls” booklet covered those monuments was published and Internet page “archaeotourism.az” enrich with interesting information over archaeological tourism created. The held seminars raised the youth's interest in this domain. Our Organization was suggested holding joint seminars and reportages on arhaeological tourism from countries like Turkey and Germany.

We presently offer two tour packages to local and foreign tourists: “Roads Lead to Shirvan Treasury” cultural heritage tours and Medieval Aghsu Town” archaeological tours. Both tours are 7-day tours. Within these tours you can haunt and see cultural heritage

1st-5th OCTOBER-2012
AGSU-AZERBAIJAN

ORGANIZING BOARD

Fəridə Məmmədova
Head of Organizing Committee,
Director of the Social Organization in
Support of Studying of Cultural Heritage,
MİKAS, Azerbaijan

MEMBERS OF ORGANIZING BOARD

Rəşad Sadıqov
Ministry of Culture and Tourism of
the Republic of Azerbaijan, Department of
Cultural Heritage

Günayhan Hacıyev
Member of the Center for Studies on
Caucasian & Central Asian Archaeology,
Dokuz Eylül University, Turkey

Rəşad İsmayılova
Member of the Social Organization in
Support of Studying of Cultural Heritage,
MİKAS, Azerbaijan

Səlimə Bəyramova
Member of the Social Organization in
Support of Studying of Cultural Heritage,
MİKAS, Azerbaijan

4TH INTERNATIONAL CONGRESS OF EURASIAN ARCHAEOLOGY

SCIENTIFIC BOARD

Əliyev Rəyhanzadə
Dean of Literature Faculty,
Dokuz Eylül University, İzmir, Turkey

Qafar Cəlilov
Member of the Institute of Archaeology and
Ethnography, Azerbaijan National Academy of
Sciences, Baku, Azerbaijan

Ludmila Bekasova
Member of the Institute for History of Material
Culture, Russian Academy of Sciences,
St. Petersburg

Bənliq Güneşli
Director of the Center for Studies on Caucasian &
Central Asian Archaeology, Dokuz Eylül University,
İzmir, Turkey

Vahid Əliyev
Member of the Azerbaijan National Academy of
Sciences, Baku, Azerbaijan

4. BEYNƏLXALQ AVRASIYA ARXEOLÖGIYASI KONFRANSI
AVRASIYA REGIONUNDA ARXEOLÖJİ TƏDQIQATLAR VƏ
ARXEOLÖJİ TURİZMİN PERSPEKTİVLƏRİ

4. ULUSLARARASI AVRASYA ARXEOLÖJİ KONGRESİ
AVRASYA'DA ARXEOLÖJİK ARAŞTIRMALAR VE
ARKEO-TURİZM AÇILIMLARI

4TH INTERNATIONAL CONGRESS OF
EURASIAN ARCHAEOLOGY PERSPECTIVES OF
ARCHAEOLOGICAL RESEARCH AND
ARCHAEO-TOURISM IN EURASIA

qalalarını, hətta Dərbəndi gəzmək, görmək mümkündür. “Orta əsr Ağsu şəhəri” arxeoturlarına qoşulan turist açıq və təmiz havada arxeoloqların nəzarəti altında arxeoloji qazıntı prosesinə tamaşa edə, qazıntılara qoşula, tapıntıların təmizlənməsində, qeydiyyatda alınmasında yaxından iştirak edə bilər. Tura qoşulan xarici turistlər yerli sakinlərin evində qala, onlarla ünsiyyətdə ola və ətrafdakı abidələri də gəzə bilərlər. Bu cür turları digər abidələrdə və sərhəd ölkələrdə qarşılıqlı şəkildə də təşkil etmək mümkündür.

Keçən il III Avrasiya Arxeologiyası Konfransı Türkiyənin Manisa ilinə bağlı Dəmirçi qəsəbəsində keçirilirdi. Türkdilli xalqların etnomədəniyyəti əsas mövzu olub, çoxlu sayda alimin iştirakı ilə gerçəkləşmişdi. Biz də Ağsu qazıntıları haqqında bu konfransda məruzə etmişdik. IV Avrasiya Arxeologiyası konfransının Azərbycanda - Ağsuda keçirilməsini arzu etdiyimizi bildirmişdik. Bu təşəbbüs konfransı təşkil edən İzmirdə fəaliyyət göstərən Kafkasya-Orta Asya Arxeoloji Araşdırmaları Mərkəzinin İdarə Heyətində müzakirə olunub və Ağsuda keçirilməsinə razılıq verilib. Hesab edirik ki, “Avrasiya regionunda arxeoloji turizm perspektivləri (Qədim dövrdən son orta əsrlərə qədər tarixi-mədəni irs əsasında)” mövzusunda IV Beynəlxalq Avrasiya Arxeologiyası konfransının Ağsuda keçirilməsi bölgənin arxeoloji abidələrinin turizm məhsuluna çevrilməsində əhəmiyyətli rol oynayacaqdır.

monuments of historical Shirvanshahs-Lahij and Basgal settlements, Gulistan, Bugurt and Fit Fortress, Kelekhana, Diri-Baba and Yeddi Gunbez Tomb, medieval towns of Agsu and Shabran, Baku Fortresses, even Derbent. Tourist joining “Medieval Agsu Town” archaeo-tours may watch the archaeological excavation procedure under control of archaeologists in an open and fresh air; partake at the excavations; participate closely in cleanse and registration of finds. Foreign tourists joining the tour can stay in houses of local settlers; be in touch with them and walk around the surrounding monuments. Such tours are possible to be arranged on other monuments and also jointly with boundary states.

3rd International Congress of Eurasian Archaeology was held last year in Demirci Settlement, Manisa Province, Turkey. The “Ethno-Cultural History of the Turkic Speaking People of Eurasia” was the basic theme and took place with attendance of numerous scientists. We reported at that conference on Agsu excavations. We also stated our will to hold 4th International Congress of Eurasian Archaeology in Agsu, Azerbaijan. The initiative was discussed at the Board of Center for Studies on Caucasian Central Asian Archaeology functioned in Izmir organized the conference and the conference was agreed to be held in Agsu, Azerbaijan. We consider that holding 4th International Congress of Eurasian Archaeology on subject “Perspectives of archaeological tourism in Eurasia region” (based on historical and cultural heritage from antique period till last middle ages) in Agsu will play important role in becoming of archaeological monuments of the region into tourism product.

ABAD, ZƏNGİN ŞƏMKİR ŞƏHƏRİ

Yazılı mənbələr müsəlman fəthləri dövründə Şəmkirdən şəhər kimi bəhs edir. Böyük İpək yolunun üzərində yerləşən Şəmkir şəhəri IX əsrin ikinci yarısı-X əsrdə yüksələrək mühüm sənətkarlıq və ticarət mərkəzinə çevrilib, XI-XII əsrlərdə çiçəklənmə çağını yaşayıb.

Şəmkir şəhərinin inkişaf ahəngi monqol yürüşləri ilə pozulub. 1235-ci ildə inadlı müqavimətdən sonra şəhəri ələ keçirən monqollar burada böyük qırğın törədib, əhalini qılıncdan keçiriblər. Bu hadisədən sonra şəhər tənəzzül edib, bir daha özünə gələ bilməyib.

Orta əsr Şəmkir şəhərinin xarabalıqları Şəmkirçayın sol sahilində, Şəmkir rayonunun Muxtariyyə kəndinin şimalında yerləşir. Abidənin təsviri onun orta əsr düzən şəhərləri üçün səciyyəvi olan bütün əlamətlərə malik olduğunu göstərir. Şəhər yerinin 2007-ci ildə çəkilmiş topoplını şəhərin dördbucaqlıya yaxın plan quruluşunu müəyyənləşdirməyə imkan verir.

Orta əsr Şəmkir şəhər yerində genişmiqyaslı arxeoloji qazıntılar Azərbaycan MEA Arxeologiya və Etnoqrafiya İnstitutu, Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi və Regionların İnkişafı İctimai Birliyinin birgə layihəsi olaraq həyata keçirilir.

Orta əsr Şəmkir şəhərində memarlıq və inşaat sənəti yüksək inkişaf mərhələsinə daxil olub. Arxeoloji qazıntılar nəticəsində xeyli tikinti qalıqları, o cümlədən istehkam tikililərinin, mülki tikililərin qalıqları, şəhər abadlığı ilə bağlı mühəndis qurğuları üzə çıxarılıb. Arxeoloji qazıntılardan əldə olunmuş tapıntılar müxtəlif xarakterlidir: əmək alətləri, silahlar, metal, keramika, şüşə, sümük və daş məmulatı habelə bəzək əşyaları və sikkələr.

Şəmkir şəhərində aparılan arxeoloji qazıntılar şəhərin inkişafının müxtəlif mərhələləri, onun müdafiə sistemi, yaşayış evləri və ictimai binaları, şəhər sakinlərinin məişət və təsərrüfatı haqqında yeni informasiyalar əldə olunması ilə əlamətdardır. Şəmkir arxeoloji ekspedisiyası həmçinin uçmaq təhlükəsinin yüksək olduğu tikililərdə konservasiya işləri aparmaqdadır.

RENOVATED AND RICH SHAMKIR CITY

Written sources deal with Shamkir as a city in the period of conquests of Moslem countries. Shamkir City situated on Silk Way grew progressive at the second half of 9th century and 10th century; turned into a significant handicraft and trade centre. Shamkir City became flourished in 11-12th century.

Development harmony of Shamkir City was spoiled by Mongolian conquest. Mongolians seized the city after 1235 persistent fight committed large massacre there and put the population to the sword. After this event the city regressed and could not come to itself.

The ruins of medieval Shamkir City are located on left bank of Shamkirchay and in the north of Mukhtariyye Village of Shamkir region. The description of the monument proves its possessing all features specific for flat medieval cities.

Topographic plan of the city taken in 2007 admits to determine the design structure of city like square.

Large-scale archaeological excavations in medieval Shamkir City are implemented as a joint project of NASA Institute of Archaeology and Ethnography, Ministry of Culture and Tourism of the Azerbaijan Republic and Regions Development Social Organization.

Architecture and construction domains entered high development stage in Medieval Shamkir City. As a result of archaeological excavations too much construction rests, as well as engineering devices of fortifications, rests of civil edifices and city renovation were displayed. The finds revealed from the archaeological excavations are of various kinds: labour tools, guns, iron, metal products, ceramics, glass products, bone and stone products, decor items and coins.

Archaeological excavations conducted in Shamkir City become important with achievement of new information on different stages of the city development; its defense system; dwelling houses and public buildings and home and economy of the residents. Shamkir Archaeological Expedition is implemented conservation work in the edifices with high-threat of collapse.

Sakinlərin çoxu abidələrdə yaşayır

Müsaibimiz “İçərişəhər» Dövlət Tarix-Memarlıq Qoruğu İdarəsinin rəisi

Mikayıl Cabbarovdur

Most residents live in monuments

Our interlocutor is head of the Administration of State Historical - Architectural Reserve “Icherisheher”,

Mikayil Jabbarov

1. İçəri Şəhər Qoruğunun işi nədən ibarətdir? İçəri Şəhər necə qorunur?

Qoruq İdarəsi Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin 10 aprel 2005-ci il “Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında “İçərişəhər” Dövlət Tarix-Memarlıq Qoruğu İdarəsinin yaradılması haqqında” sərəncamına əsasən yaradılmışdır. “İçərişəhər” Dövlət Tarix-Memarlıq Qoruğu İdarəsi İçəri Şəhər ərazisində dövlət siyasətini və tənzimlənməsini həyata keçirən, Qoruğun ərazisində yerləşən tarix və memarlıq abidələrinin elmi, tarixi və mədəni cəhətdən öyrənilməsini, təbliğini, məqsədyönlü istifadəsini, qorunub saxlanmasını, inkişafını təmin edən icra hakimiyyəti orqanıdır. Qoruq İdarəsi olaraq İçəri Şəhərin tarixi binalarını, abidələrini qorumaqla yanaşı İçəri Şəhəri sakinlərin gündəlik yaşayışlarını və turistlərin rahatlığını təmin etmək üçün infrastrukturun bərpaasına xüsusi diqqət yetirir. İçəri Şəhəri unikallaşdırın və onu digər insanlar yaşamayan tarixi şəhər mərkəzlərindən fərqləndirən məhs burada əhalinin yaşamasıdır. Bu səbədən də Qoruq İdarəsi insanların yaşayışının daimiliyini qorumaq üçün çalışır.

2. Turistlərin cəlb edilməsi üçün nələr edilir? Turizm ilində bu istiqamətdə hansı işlər görülüb?

Turistlərin İçəri Şəhərdə cəlb edilməsi və onların burada özlərini rahat hiss etmələri üçün müvafiq infrastruktur qurulmalıdır və bu sahədə artıq müəyyən işlər görülmüşdür. İçəri Şəhər turizm məlumat mərkəzi

1. What does the work of Icherisheher Reserve consist? How is Icherisheher protected?

Administration of Reserve was created based on Order of President of the Republic of Azerbaijan on “establishment of the Administration of State Historical - Architectural Reserve “Icherisheher” under Cabinet of Ministers of the Republic of Azerbaijan dated 10 April, 2005. The Administration of State Historical - Architectural Reserve “Icherisheher” is executive body providing implementation of state policy and regulation in the area of Icherisheher; historical and cultural study, propagation, aimed application, preservation and development of historical and architectural monuments situated in the Reserve’s area. As Administration of Reserve, the body pays special attention to restoration of infrastructure to provide daily living of Icherisheher settlers and tourists’ comfort along with preservation of historical buildings and monuments of Icherisheher. Making Icherisheher unique and distinctive from other non-populated historical city centers is the residence of population there. Therefore, Administration of Reserve tries a lot to save people’s permanent living.

2. What kind of work is done for involvement of tourists? Which actions were implemented in this line in tourism year?

Relevant infrastructure must be created for more tourists’ involvement in Icherisheher and making them

yaradılmış, Qoruq ərazisində 4 ədəd informasiya köşkləri quraşdırılmışdır. 4 turizm marşrutu müəyyən edilmiş, turistlər üçün Azərbaycan və 3 xarici dildə bələdçilik xidməti təşkil olunmuşdur. Bakı şəhərində fəaliyyət göstərən iri mehmanxanalarla əlaqələr qurulmuş, turist qruplarının birbaşa mehmanxanadan götürülərək İçəri Şəhərdə onlar üçün ekskursiya turlarının keçirilməsinə başlanılmışdır. Beynəlxalq standartlara cavab verən azərbaycan, rus və ingilis dillərində audiobələdçi sistemi yaradılmış və turistlərin istifadəsinə verilmişdir. Bu növ xidmət Azərbaycanda açıq havada ilk dəfə olaraq İçəri Şəhərdə tətbiq olunmuşdur. Hal-hazırda audiobələdçinin alman və fransız dillərində də çalışması üçün müvafiq tədbirlər görülür. İçəri Şəhərdə ekskursiyaların yüksək səviyyədə təşkil olunması üçün elektromobillər alınmış və turistlərin istifadəsinə verilmişdir.

Sıraatəqli dini-memarlıq kompleksi-Xanəgah-açıq səma altında bədii daş yonma nümunələri və numizmatik muzey ekspozisiyaları açılmışdır. Hal-hazırda etnoqrafik ekspozisiya hazırlanması üzərində iş gedir.

feel comfortable. Certain kind of work has already been done in this line. Icherisheher tourism information center was created and 4 information-stalls were set up in the area of the reserve. Four tourism routes, guidance service were fixed in Azerbaijani and 3 other foreign languages for tourists. Relations were maintained with large hotels functioned in Baku City and excursion tours were launched for tourist groups in Icherisheher after taking them directly from hotels. Audio guide service in Azerbaijani, Russian and English languages met international standards was set up and put into tourists’ commission. This kind of service was applied in an open air for the first time in Icherisheher, in Azerbaijan. Currently relevant events are being implemented for audio guide service of German and French languages. Electromobils were bought for high-level organization of excursions in Icherisheher and used by tourists.

Sirataqli religious-architectural complex-Khanegah open air graphic stone hew samples and numismatic

Turistlərin Qoruq ərazisində hərəkətini asanlaşdırmaq məqsədilə turist marşrutlarına uyğun və mədəni turizm obyektlərinə yolu göstərmək məqsədilə ərazidə xəritə və məlumat göstəriciləri quraşdırılmışdır. Turistlər üçün iki dildə İçəri Şəhərin xəritəsi, habelə İçəri Şəhər barədə bir sıra məlumat broşürləri (Azərbaycan, ingilis və rus dillərində), miniatur kitablar, fotoalbomlar, açıqçalar, musiqi diskləri, təqvimlər, suvenirlər və sair təbliğat materialları hazırlanmışdır.

Turistlərə qədim ənənələrdən biri olan təndirdə çörəyin hazırlanması prosesini nümayiş etdirmək məqsədilə əsas turist marşrutunda yerləşən Kiçik Qala küçəsində təndir və müvafiq infrastrukturun yaradılması təmin olunmuşdur. Onun yaxınlığında milli üslubda baqqaliyyə, çayxana və digər iaşə obyektləri qurulmuşdur.

“İçərişəhər” Dövlət Tarix Memarlıq Qoruğu İdarəsinin www.icherisheher.gov.az saytı ingilis və rus dillərində fəaliyyət göstərməyə başlamışdır. Bu da turizm ilində saytın əcnəbi auditoriyasını genişləndirməklə İçəri Şəhərin ölkə xaricində təbliğinə və populyarlaşdırılmasına kömək edəcək məqsədini güdür. Saytda yerləşdirmiş İçəri Şəhərin keçmiş və müasir görüntülərini əks etdirən rəsmlər, fotosəkillər, açıqçalar və videomateriallardan ibarət guşəyə daxil olmaqla bu qədim məkana virtual səyahət etmək mümkündür.

3. İçəri Şəhərdə yeni açılmış muzey və restavrsiya olunmuş abidələr haqqında nə deyə bilərsiniz?

İçəri Şəhərdə yerləşən abidələri qorumaq və gələcək nəsillərə ötürmək bizim əsas vəzifələrimizdəndir. Bu istiqamətdə ötən il ərzində Kiçik Karvansarada bərpa və Məhəmməd Məscidində muzey konservasiyası işləri aparılmışdır. Məhəmməd Məscidində işləri Avstriyanın “Atelier Erich Pummer” şirkəti aparmışdır. Muzey konservasiyası zamanı vakuum yolu ilə bərkidilmə üsulundan istifadə edilmişdir ki, bunun nəticəsində havasızlıq şəraitində daşlar bərkidilmiş, beləliklə abidənin tarixiliyinə və mövcud quruluşuna zərər yetirilməmişdir. Bu cür muzey-konservasiya işləri Azərbaycanda ilk dəfə olaraq həyata keçirilmişdir və dünya standartlarına cavab verir. Bu il Çin Məscidi, Məktəb Məscid və Ağa Mikayıl hamamı bərpa edilmişdir. Gələcəkdə də İçəri Şəhərdə bu silsilədən

museums expositions are opened. At present the work is done over elaboration of ethnographic exposition.

With the purpose to facilitate the moves of tourists in the Reserve area; to show the way to corresponding and cultural tourism objects for tourist routes, map and data indices are installed in the area. Map of Icherisheher, a number of information brochures on Icherisheher in three languages (Azerbaijan, English and Russian), miniature books, photoalbums, greeting cards, music CDs, calendars, souvenirs and other propagation materials were worked up for tourists.

In order to show tourists the procedure of preparation of bread in tandir (bake oven), one of old traditions, tandir and due infrastucture were created in Kichik Gala street located in main tourist route. Grocery, tea-house and other public catering establishments were created in national style next to them.

The Administration of State Historical - Architectural Reserve “Icherisheher” has web-site www.icherisheher.gov.az in English and Russian. This act widens foreign audience of the web-site in tourism year and aims at assistance in propagation and popularization of Icherisheher abroad. By entering corner consisted of drawings, photos, cards and video materials reflected past and contemporary views of Icherisheher placed on the web-site you can virtually travel to this old space.

3. What can you tell about newly-built museum and restored monuments in Icherisheher?

Our main duty is to preserve monuments situated in Icherisheher and pass to future generations. Restoration work was implemented in Small Caravanserai and museum conservation work in Muhammad Mosque last year in this direction. The work was implemented by “Atelier Erich Pummer” Company of Austria in Muhammad Mosque. Upon museum conservation the fixing way with vacuum was applied and as the result of that, stones were thickened in the condition of stuffiness; thus, history and existent structure of the monument were not damaged. Such museum-conservation work was implemented for the first time in Azerbaijan and meet worldwide standards.

“İz qala”. Məmməd Rəhimov
“Remained traces”. Mammad Ragimov

olan işlərin aparılması nəzərdə tutulmuşdur. İçəri Şəhərdə bərpa işləri zamanı ilk öncə diqqət yetirilən məsələ abidələrin tarixiliyinə ziyan yetirməmək və ilkin görkəmini qaytarmaq nəzərdə tutulur.

Bərpa olunmuş abidələrin fəaliyyət göstərmələri istiqamətində işlər görülməkdədir. Belə ki, Çin Məscidində numizmatika ekspozisiyası sərgilənir. Ekspozisiyaya daxil olan sikkələr e.ə IV əsrdən - XIX əsrin birinci yarısına qədər olan böyük bir dövrü əhatə edir. Burada pula qədər istifadə olunan əmtəə mübadilə vasitələrini, Azərbaycan ərazisində yerləşən dövlətlərin və bu dövlətlərlə iqtisadi əlaqələri olan bir çox xarici dövlətlərin sikkələrini görmək mümkün olacaqdır. Sərgilənən sikkələrin böyük hissəsi İçəri Şəhərdə müxtəlif dövrlərdə aparılmış arxeoloji qazıntılar zamanı aşkar edilmişdir.

Bununla yanaşı Qız Qalası yaxınlığında yerləşən və əvvəlki dövrdə məktəb kimi fəaliyyət göstərərək tələbələrə orta dini təhsil verən Məktəb-Məscid indi insanları bilik mənbəyi olan kitablara yaxınlaşdırır. Burada kitab evinin açılmasında əsas məqsədimiz abidəni öz ilkin təyinatına qaytarmaq və cəmiyyətdə müaliə verdişini təbliğ etmək idi.

1982-85 və 2010-cu illərdə aparılmış arxeoloji qazıntılar nəticəsində aşkar edilmiş, X-XIII əsrə aid olan arxeoloji tapıntı sahələri konservasiya olunmuş, ətrafı abadlaşdırılaraq burada Bakı sakinlərinin və şəhərimizin qonaqlarının İçəri Şəhərdə vaxtlarını xoş və səmərəli keçirmələri, tarixi irsimizi və zəngin mədəni keçmişimizi təbliğ etmək məqsədi ilə Arxeoloji Park yaradılmışdır.

2011-ci ilin dekabrın sonunda təmir-bərpa işləri başa çatmış Ağa Mikayıl hamamının gələcəkdə öz təyinatı üzrə istifadə olunacağı nəzərdə tutulur. Daxilində ənənəvi abu-hava yaradılmış və müasir avadanlıqlarla təchiz olunmuşdur. Abidə öz fəaliyyəti ilə İçəri Şəhərə gələn

This year Chinese Mosque, School-Mosque and Agha Mikayıl bathhouse have been restored. The work from these series is intended to be fulfilled in Icherisheher in the future. The question to be paid attention first upon restoration in Icherisheher is to not make harm to historical peculiarity of monument and get back primary look of theirs.

The work is fulfilled in the line of functioning of restored monuments. Thus, numismatics exposition is demonstrated in Chinese Mosque. Coins included into the exposition, cover a large period from 4th century to the first half of 19th century B.C. It will be available to see resources of barter used till money usage, as well as coins of states located in the area of Azerbaijan and a number of foreign states having economic relations with those states of Azerbaijan. A great part of the demonstrated coins were revealed during archaeological excavations conducted in different time in Icherisheher.

Furthermore, a school-mosque located near Maiden Tower and functioned formerly as a secondary religion school makes now people to approach books, a source of knowledge. Our basis purpose in opening a book house there is to give the monument a primary assignment and propagate a reading habit in the society.

Archaeological Park was established by conservation and renovation of the sites of archaeological finds revealed during archaeological excavations conducted in 1982-85 and 2010 years and belonged to 10-13th century in order Baku residents and guests to spend time pleasantly and productively in Icherisheher and propagate our historical heritage and rich cultural past.

It is intended to use Agha Mikayıl bathhouse, repair and restoration work of which is completed in late

turistlərə şərq mədəniyyətinin ayrılmaz atributlarından olan hamam mədəniyyəti ilə tanış edəcək və əhaliyə xidmət edəcəkdir.

4. İçəri Şəhər bələdçiləri İçəri Şəhərin tarixi haqqında nə qədər bilgilidirlər və bələdçilər hansı prioritetlərlə çalışırlar?

Təbii ki, məhs bələdçilər bu vaxtə qədər abidə və ya məkan barədə məlumatı olmayan insanları bilgiləndirdiyi üçün onların işlərinin düzgün qurulması çox vacibdir. Bu səbəbdən bələdçilər üçün xüsusi ekskursiya mətnləri hazırlanmışdır və onların bilik

December, 2011 over own setting in the future. Traditional atmosphere was created inside and was equipped with modern supplements. The monument will familiarize tourists coming to Icherisheher with bath-house culture, one of inseparable attributes of eastern culture and will serve population.

4. How well do guides of Icherisheher have knowledge about history of Icherisheher and which priorities do they refer to?

Proper arrangement of the work of guides is urgent

*“Yol”. Xədicəxanım Mövsümzadə
“Road”. Khadijakhanim Movsumzade*

səviyyəsi komissiya tərəfindən yoxlanıldıqdan sonra işə götürülür və onlara mütəmadi olaraq kurslar keçirilir. Bu yaxınlarda Krakov muzeyinin əməkdaşı Anna Valşuk tərəfindən İçəri Şəhərdə fəaliyyət göstərən muzey işçilərinə “Muzey işi-davranış kodeksi kimi” mövzusunda təlim keçirilmişdir. Bu sahədə işlər daim aparılır. Bələdçilərin əsas prioritetləri zəngin və qədim tariximiz barədə məlumatları dəqiq və dolğun şəkildə çatdırmaqdır.

5. İçəri Şəhərdə daim festivallar keçirilir. Bu festivallar haqqında məlumat verərdiniz. Yaxın gələcəkdə hansı yeni festivallar və layihələri gözlənilir?

İçəri Şəhərdə əsasən uzunmüddətli və davamlı tədbirləri və festivalları keçirməyə üstünlük veririk. Bu tip tədbirlər bir dəfə keçirilən sərgilərdən və s. tədbirlərdən daha effektivdir. Məsələn hər il Novruz bayramında keçirilən Meydan Bazarı ilə yanaşı konsertlərin keçirilməsi turistlərin növbəti ildə bir də məhs bu tədbir üçün qayıtmasını təmin edir. Bununla

since they inform people, unaware of monument or place till nowadays. Therefore special excursion texts are worked up for guides and after examination of their knowledge level by commission they are hired and they are passed regular courses. Recently employees of museum, functioned in Icherisheher were trained on subject “museum work-code of behaviour” by Ana Valshuk, employee of Krakow Museum. The work is constantly done in this field. Basic priorities of guides are to bring information on our rich and old history accurately and substantially.

5. Festivals are held constantly in Icherisheher. Can you share information about these festivals? Which new festivals and projects are expected for near future?

We prefer to hold mainly long-term, durable events and festivals in Icherisheher. Such kind of events are more effective than exhibitions and other events held once a year. For example, arrangement of Market Square and

yanaşı Meydan Bazarında müxtəlif sənətkarların əl işləri nümayiş etdirilməklə xalqımızın zəngin mədəni irsi təbliğ olunur. Eyni zamanda İçəri Şəhərdə bu il ikinci dəfə Heydər Əliyev Fondunun təşəbbüsü ilə Müasir İncəsənət Muzeyi, Qız Qalası Rəsm Qalereyası keçirilən “Qız Qalası Beynəlxalq İncəsənət Festivalı”nın köməyi ilə həm Bakının və müəyyən mənada Azərbaycanın simvolu olan Qız Qalasını dünya səviyyəsində təbliğ edirik, həm də vətəndaşlarımızın diqqətini bu nadir memarlıq xüsusiyyəti olan abidəmizə cəlb edirik. Bu festival zamanı dünyanın müxtəlif

concerts held in Novruz Holiday every year provides tourists' coming back next year mainly for this event. Paralel with that, demonstrating hand work of various artisans in Market Square, rich cultural heritage of our people is propagated. At the same time, with the help of arrangement of Baku Museum of Modern Art, “Qiz Qalasi” International Art Festival contained of Qiz Qalasi Art Gallery with initiative of Haydar Aliyev Foundation second time this year in Icherisheher we propagate Maiden Tower, a symbol of Baku and Azerbaijan and involve attention of our citizens to the

ölkələrindən gələn rəssamlar şəhərimizin rəmzi olan Qız Qalasının maketini öz milli üslublarına uyğun olaraq müxtəlif naxışlarla və rəsmlərlə bəzəyirlər.

Bu cür tədbirlər və festivallar vasitəsi ilə İçəri Şəhərə turist axını təmin etməklə yanaşı abidələrimizi və ümumiyyətlə zəngin tariximizi təbliğ etmək mümkün olur. Bu səbəbdən gələcəkdə də belə festivalların keçirilməsinə xüsusi diqqət yetirəcəyik.

6. İctimaiyyətin mədəni irsə münasibətini necə qiymətləndirirsiniz?

İçəri Şəhərin canlı şəhər olması və burada insanların yaşaması bir abidə kimi İçəri Şəhəri unikallaşdırır. Burada sakinlərin

monuments of ours having this unique architectural peculiarity. During this festival artists arrived from different countries of the world decorate model of Maiden Tower, symbol of our city with various patterns and paints due to national styles.

Through such events and festivals provided tourist streams to Icherisheher it is made available to propagate our monuments and generally rich history. For this reason we will pay special attention to holding such festivals in the future as well.

6. How do you evaluate attitude of community towards cultural heritage?

Icherisheher's being a live city and residence of population

bir çoxu yerli əhəmiyyətli abidələrdə yaşayırlar. Bu səbəbdən yaşadıkları binanın qorunması üçün sakinlərin üzərində yetərinə məsuliyyət var. Aydınır ki, insanlar daim öz yaşayış şəraitinin yaxşılaşdırılmasına çalışır, amma bu zaman onlar tarixi abidələrdə yaşamaqlarının məsuliyyətini anlamalı və abidəyə zərər yetirə biləcək hərəkətlərə yol verməməlidirlər. Bu istiqamətdə sakinlər arasında daimi maarifləndirici iş aparılır. Qoruq İdarəsi tərəfindən yaradılmış Ağsaqqallar Şurasının bu baxımdan sakinlərlə əlaqələrin qurulmasında əhəmiyyətli rolu vardır.

there make Icherisheher unique as a monument. Most of the residents live in monuments of local importance. Therefore, residents have sufficient responsibility over preservation of building they live. It is clear that people try permanently to improve their living conditions, but they in this case should perceive the responsibility of living in historical monuments and not admit acts making harm to the monument. Constant enlightenment work is implemented among the settlers in this line. Elder Council created by Administration of Reserve has significant role in maintenance of relations with residents in these terms.

Qafar Cəbiyev,
tarix elmləri doktoru
Fariz Xəlilli,
tarix üzrə fəlsəfə doktoru

Gafar Jabiyev,
Doctor of Historical Sciences
Fariz Khalilli,
PhD

AĞSU

ARXEOLOJİ TƏDQIQATLAR

ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS IN AGSU

ardı (əvvəli ötən sayımızda) / continuance (the beginning in previous edition)

Ağsu qazıntıları zamanı şəhərin su təchizatı və kanalizasiya şəbəkəsinə aid də çoxsaylı tikinti və kommunikasiya qalıqları aşkara çıxarılmışdır. Tədqiqatlar zamanı su və kanalizasiya şəbəkəsinə aid bir neçə yerdə həm ana xətlər, həm də yardımçı xətlər öyrənilmişdir. Kanalizasiya xətlərinin bir qayda olaraq yanları və üstü yonulmuş çay daşı ilə hövrülüb. Buna bənzər su xətləri də qeydə alınıb. IV qazıntı sahəsində bir neçə yerdə saxsı borulardan ibarət su xətləri də aşkar olunub.

Su və kanalizasiya xətləri işlənməkən yerli ustalar şəhərin landşaft xüsusiyyətlərini diqqətlə nəzərə alıblar. Bəzi yerlərdə xətlər yer səthindən təqribən 4-5 m dərinlikdə qeydə alınıb.

Diqqəti cəlb edən ən mühüm məqamlardan biri də odur ki, qeyd olunan tikinti qalıqları bir çox hallarda bir-birinin üstündə olmaqla biri digərini kəsib. Daha konkret desək, şəhərin XVIII əsrə və XIX əsrin əvvəllərinə aid mədəni təbəqəsində ən azı 3 tikinti qatı izlənməmişdir. Hansı ki, bunları ayrı-ayrı tikinti dövrləri kimi də səciyyələndirmək olar.

Bəzi məlumatlara görə XVIII əsrin sonu-XIX əsrin əvvəllərində Ağsuda 10 min nəfərə qədər əhali yaşayırdı. Bu isə orta statistik hesablamaya

Numerous edifice and communication rests concerned water supply and sewerage network of the town were revealed during Agsu excavations. Both main and additional lines were explored in several places of water and sewerage network upon the research. The edges and the surface of the sewerage lines are as a rule built with hewed stone. Alike water lines are also fixed. Water lines consisted of pottery pipes are displayed in several places in the 4th excavation site.

While exploring water and sewerage lines, local masters consulted attentively landscape peculiarities of the city. The lines are fixed in some places in about 4-5 meter depth from the earth.

One of the notable moments is that the fixed edifice remnants cut one another in many cases, because of location onto each other. To say concretely, at least 3 construction layers are followed in cultural stratum of the city belonged to 18th century and early 19th century. They also can be specified as separate construction periods.

According to some information, nearly 10 000 people had lived in Agsu at late 18th

görə o zaman Ağsuda 2 mindən çox yaşayış evi olması deməkdir. 2 min evin də hər birinin orta hesabla 2 ədəd yardımçı tikilisi olarsa, bu da orta hesabla 4 min ədəd tikili deməkdir. Deməli, XVIII əsrin sonu-XIX əsrin əvvəllərində Ağsuda orta hesabla 6 min ədədə qədər ev və yardımçı tikili olub. Şəhər ərazisindəki tikililərin yetərincə sıx olduğu abidənin yerüstü görüntülərindən də aydın hiss olunur. Əslində vizual müşahidələr orada orta statistik göstəricidən daha artıq tikinti qalıqları olduğunu düşünməyə əsas verir. Şəhər ərazisində aparılmaqda olan arxeoloji qazıntılar nəticəsində aşkara çıxarılan sıx tikinti şəbəkəsi də əsasən yuxarıda söylənilən orta statistik göstəricidən daha artıq tikinti qalıqları olduğunu düşünməyə əsas verir. Şəhər ərazisində aparılmaqda olan arxeoloji qazıntılar nəticəsində aşkara çıxarılan sıx tikinti şəbəkəsi də əsasən yuxarıda söylənilən orta statistik göstəricilərlə uyğunluq təşkil edir. Əfsuslar olsun ki, hələlik qazıntıların kiçik miqyasda olması, aşkara çıxarılan evlərin və yardımçı tikililərin sayca azlığı müvafiq elmi nəticələrə gəlmək üçün yetərli hesab oluna bilməz.

İndiyədək öyrənilmiş Ağsu evlərinin demək olar ki, əksəriyyətinin üzü cənuba tikilib. Təbiidir ki, bu evlərin pəncərələri və giriş qapısı da cənub istiqamətdəndir. Bu, əlbəttə İslam dəyərlərinə bağlılıqla izah oluna bilər. Hansı ki, elə indinin özündə də əksər yaşayış məntəqələrində bu ənənəyə çox ciddi qaydada əməl olunur.

Evlərin memarlıq üslubunda diqqəti çəkən məqamlardan birisi də divar oyuqları-taxçaların

century and early 19th century. As for average statistic data, it indicates existence of 2000 dwelling-houses in Agsu in that period. If 2000 houses have on average 2 subsidiary edifices, it means 4000 edifices on average. Hence there were 6000 houses and subsidiaries in Agsu on average at late 18th century, early 19th century. Sufficient density of the city edifices is clearly seen from overhead views of the monument. In fact visual observations substantiate saying that there were edifice remnants there higher than the average statistic data. A dense construction network revealed as a result of the archaeological excavations ongoing in the city's area, indicate existence of edifice rests higher than the above-mentioned average statistic data. A dense construction network revealed as a consequence of ongoing archaeological excavations in the town area coincides with aforementioned average statistic data. Regretfully, small scale of excavation so far; small quantity of the revealed houses and subsidiaries can not be considered sufficient to come to relevant scientific results.

Almost most of all Agsu houses explored up to now are constructed towards south. Naturally, windows and entrance door of these houses are on southern direction. It can definitely be explained by adherence to Islamic values. This tradition is observed very seriously in most dwelling points at present.

One of remarkable moments in architectural style of houses is presence of wall hollows-niches. It is a typical element more for 18th century, probably for Agsu (Shirvan) architecture. For example, 7 units of such niches were fixed in double-room house in the 4th

IV Qazıntı sahəsi, Orta əsr Ağsu şəhəri
Excavation site 4, Medieval Agsu Town

olmasıdır. Bu, bəlkə də daha çox məhz XVIII əsr, ola bilsin ki, həm də Ağsu (Şirvan) memarlığı üçün səciyyəvi elementdir. Məsələn, IV qazıntı sahəsindəki ikiotaqlı evdə 7 ədəd bu cür taxça qeydə alınmışdır. Bir sıra əlamətlərinə görə bu evin məhəllə ağsaqqalına, yaxud da qalabəyinə məxsus olduğunu düşünmək olar. Birincisi, yerləşdiyi ərazi baxımından bu məhəllənin baş evi hesab edilə bilər. İkincisi, bu ev yaxınlıqdakı digər evlərdən həm ölçülərinə görə, həm də memarlıq üslubuna görə seçilir. Arakəsmə ilə ayrılmasına baxmayaraq otaqdan-otağa qapı olması hər iki otağın eyni ailəyə məxsus olduğundan xəbər verir. Bununla belə, otaqlardan hər birinin içərisində ocaq, ocaqların ətrafında isə torpaq kürsü olub. Güman etmək olar ki, sahəsi 32 kvadratmetr olan böyük otaqdan ümumən yemək və yataq otağı kimi, sahəsi 15 kvadratmetr olan kiçik otaqdan isə daha çox qonaq otağı kimi istifadə olunub. Evin qarşısındakı daş plitələrdən ibarət döşəmə də onun sahibinin xüsusi statusundan xəbər verir. Bundan əlavə evin içərisindəki kifayət qədər möhtəşəm quyru (dərinalı 6, ağzının diametri 1 m) da məhz bu cür düşünməyə əsas verir. Təbii ki, şəhər uzunmüddətli mühasirədə olduğu vaxtlarda evlərdə daimi su ehtiyatı olan bu cür quyulara böyük ehtiyac olub.

Evlərdən bəzilərinin bünövrə hissəsi qismən qalmışdır. Binalardan bir çoxunun divarlarında antiseysmik funksiya daşıyan və çürümüş vəziyyətdə olan ağac kətil qalıqlarını izləmək mümkün olmuşdur. Bunlardan əlavə evlərin demək olar ki, hamısında qapı və pəncərə yerlərinin, habelə taxçaların altında və kənarlarında ağacdan çərçivə və yastıq qalıqları

excavation site. This house belongs probably to the state of elders, or town-governor for some signs. First, it can be considered a main house of the estate by standpoint of the location. Second, this house differs from other nearby houses both for capacity and architectural style. Despite separation via partition existence of the door through the rooms indicates belonging of both rooms to the same family. Moreover there was a hearth inside each of the rooms; a ground stool existed around the hearths. It is supposed that a large room of 32 sq/ms capacity was used as a dining-room and a bed-room in general, while a small room of 15 sq.ms capacity was used more as a living-room. A floor consisted of stone plates in front of the house notify special status of its owner. Furthermore, a well immense enough (6-meter depth; 1-meter mouth diameter) inside the house proves that. There was great need to such wells with permanent water resource at houses during a long-term siege of the town.

The base of some houses was partially kept. It was possible to follow wooden stool remnants which have anti-seismic function and are in a decay position on the walls of most buildings. The doors and windows, as well as wooden frame and pad remnants under and on the edges of the niches are determined in almost all of the houses, i.e. these features are specific elements for Shirvan architecture school. Let's recall that, one can encounter a wooden stool in all edifices of Lahij and Basgal concerned 19-20th centuries. This case definitely does not concern subsidiary edifices. Because the latter consisted of small building with a one-folded wall, built from a tree, wood, soil or river stones in most cases.

olduğu müəyyən edilmişdir. Hansı ki, bu cəhətlər Şirvan memarlıq məktəbi üçün səciyyəvi elementdir. Xatırladaq ki, Lahic və Basqalın da XIX-XX əsrin əvvəllərinə aid bütün tikintilərində ağac kətilə rast gəlmək mümkündür. Əlbəttə, bu hal yardımçı tikililərə aid deyil. Çünki yardımçı tikililər əksər hallarda ağacdan, taxtadan, torpaqdan və ya çay daşından təkqat hörülmiş divarı olan kiçik binalardan ibarət olurdu. Onlar daha çox 4 dirək üstə tikilən talvardan ibarət olurdu. Sonradan talvarın ətrafı bu və ya digər formada daş, kərpic və ya torpaqla hörülərək oradan təndirxana, ocaqxana, emalatxana və ya dükən kimi istifadə olunurdu. Arxeoloji tədqiqatlar zamanı sahənin demək olar ki, hər tərəfində bu qəbildən olan tikinti qalıqlarına təsadüf olunmuşdur. Yardımçı tikililərdən qalan izlər ilk növbədə talvar dirəklərinin çürüntüsü, yaxud da dirək yerləri üçün qazılmış quyular formasında aşkara çıxarılır.

Ağsu evlərinin hamısının içərisində təndir və ocaq qalıqları aşkar olunub. Elə ev var ki, içərisində forma və ölçülərinə görə fərqlənən bir neçə ocaq var. Bu o deməkdir ki, yerli sakinlər evlərdən həm də mətbəx kimi istifadə ediblər. Yəni, insanlar nəinki eyni yerdə yatır, oturur, yemək yeyir, hətta yeməklərini də orada bişirirdilər. Ocaqlar həm də evlərin qızdırılmasına xidmət edirdi. Əksər evlərdə ocaqların ətrafı torpaq, daş və ya kərpiclə hörülərək xüsusi kürsüyəbənzər formaya salınıb. Bu, ocağın ətrafında rahatlıqla oturub isinmək,

They contained much more of an awning built over four poles. Afterwards surrounding of the awning was built by stone, brick or soil in this or other form and used as a bread oven, a hearth, workshop or a shop. This kind of edifice remnants was come across during archaeological explorations in almost every part of the site. The traces remained from subsidiaries were displayed in a form of humus of awning poles for the first time, or wells dug for the poles.

Clay oven (tendir) and hearth rests are found inside all Agsu houses. There are such houses having several hearths inside differed for form and capacity. It meant that local residents used the houses as a kitchen, i.e. people slept, sat, ate, even cooked their meal in the same place. Hearths served heating of houses as well. Round of hearthes were built from ground, stone or brick in most houses and turned into special form of padded chair. It is for warming up or cooking by sitting comfortably around the hearth.

Rich and colourful artifacts were obtained in the explored site. Copper and silver coins; colourful items made of metal, ceramics, glass, stone and bone, and labour tools prevailed amidst the finds.

Old Girdman and Shirvan people used rich stone and gravel resources of Agsu and Girdman Rivers as a construction material for centuries, as well as stone deposits in the area. Those material resources were widely used in construction revealed in Agsu. Along

yaxud da biş-düş etmək üçündür.

Tədqiq olunan sahədən zəngin və rəngarəng çeşidli maddi mədəniyyət nümunələri əldə olunmuşdur. Tapıntılar içərisində mis və gümüş sikkələr, metal, keramika, şüşə, daş və sümükdən hazırlanmış rəngarəng çeşidli əşyalar və əmək alətləri çoxluq təşkil edir.

Qədim Girdman və Şirvan əhalisi inşaat materialı kimi əsrlər boyu Ağsu və Girdman çaylarının zəngin daş və çınqıl ehtiyatlarından, habelə ərazidəki daş yataqlarından istifadə edib. Ağsuda aşkar edilmiş tikintilərdə də məhz həmin material ehtiyatlarından geniş istifadə olunubdur. Yerli sakinlər tikinti, abadlıq və quruculuq işləri ilə yanaşı, məişət, təsərrüfat və sənətkarlıqda da xammal kimi yerli daş ehtiyatlarından bacarıqla istifadə ediblər. Tapıntılar içərisindəki daş qəliblər, ərzaq, metal və gön-dəri məmulatlarını döyərək tələb olunan formaya salmaq məqsədilə istifadə olunan kvadrat və ya dairəvi formalı daş lövhələr, misgərlik və dəmirçilik emalatxanası olan ərazidən tapılmış iri ölçülü mədən daşlarından yonulmuş müxtəlif ölçülü və müxtəlif formalı daş vannalar bu cəhətdən böyük maraq doğurur.

Artıq yuxarıda qeyd olunduğu kimi, tədqiqatların gedişi zamanı metaldan hazırlanmış tapıntılara tez-tez təsadüf olunub. Misgərlik, döymə işi və dəmirçilik məmulatları istehsalı üzrə ixtisaslaşmış emalatxanalarda və onlara yaxın ərazilərdə çoxlu miqdarda metal külçə və şlak nümunələri qeydə alınıb. Bu, o deməkdir ki, ticarət yolu ilə gətirilmiş mis və dəmir külçəsi məhz

with construction, renovation and building work, local residents applied skillfully local stone resources as a raw material in home, economy and craftsmanship. Square-form or circular stone blades, applied with the purpose of forging stone moulds, food metal and fell products amidst the finds and put into the required form; various-size and various-form stone bathes hewed from big mine stones, found from the area where brazier and smith workshops exist, grow great interest in these terms.

As it was mentioned above, the finds made of metal were frequently encountered upon the explorations' conduct. A lot of metal ingots and slags were fixed in the workshops specialized over brazier, forging and manufacture of blacksmith products and nearby. It means that copper and iron ingot brought by a trade road are cut, forged and melted mainly in those workshops; various kinds of products were manufactured in conformity with the market demand. The rest unused metal ingots were probably connected with sudden stop of industrial process in that area because of this or other reason.

Some various-size and various-form moulds made of iron among Agsu finds cause especially a very great interest from scientific viewpoint. Copper thimbles are mostly encountered amongst the home things. Copper rings and pendent decors; things like pan, spoon, clasp, button, fire-iron and tweezers, and the blades with network images trimmed by forgery method over the

həmin emalatxanalarda kəsilərək, doğranaraq, döyülərək, əridilərək bazarın tələbatına uyğun olaraq müxtəlif növ məmulat istehsal olunmuşdur. İstifadə olunmamış qalan metal külçələr isə çox güman ki, həmin ərazidə istehsal prosesinin bu və ya digər səbəb ucbatından qəflətən dayandırılması ilə əlaqədar ola bilərdi.

Ağsu tapıntıları içərisində dəmirdən hazırlanmış bir neçə ədəd müxtəlif ölçülü və müxtəlif formalı qəlib elmi cəhətdən xüsusilə çox böyük maraq doğurur. Məişət əşyaları sırasında ən çox təsadüf olunan əşya mis oymaqlardır. Misdən hazırlanmış üzük və asma bəzəklər, tərəzi gözü, qaşiq, toqqa, düymə, maşa və maqqaşa bənzər əşyalar, bir çoxunun üzərində döymə üsulu ilə işlənmiş şəbəkə formasında təsvirləri olan lövhələrə də tez-tez təsadüf olunur. Üzərində döymə üsulu ilə insan təsviri işlənmiş buta formalı mis əşya xüsusilə böyük maraq doğurur.

Tapıntılar içərisində gümüşdən hazırlanmış bir neçə bəzək əşyası da var. Onlardan biri aqıqdan qaşı olan üzükdür. Üzüyün qaşı üzərində ərəb əlifbası ilə «Məhəmməd, Əli, Fatimə, Həsən, Hüseyin» sözləri yazılıb. Gümüşdən hazırlanmış zəncir qolbaq da maraqlı tapıntılardandır. Ərazidən tapılmış dulusçuluq məmulatı əsasən şirsiz və şirli qablardan, qismən də inşaat keramikasından ibarətdir. Şirsiz saxsı məmulatı əsasən iri təsərrüfat küpləri, qazan nümunələri, rəngarəng çeşidli su qabları, süd məhsullarının emalı və saxlanması üçün istifadə olunan qablar, habelə çıraqlar, piydanlar və dibçək qabları ilə təmsil olunur. Bu nümunələrin əksəriyyəti həm texnoloji xüsusiyyətləri, həm də ənənəvi formalarda baş verən dəyişikliklər baxımından əvvəlki əsrlərə aid analoji nümunələrdən hissə olunaçaq dərəcədə fərqlənir. Şirli saxsı məmulatı isə daha çox müxtəlif həcmli kasa, piyalə və boşqab tipli qablardan ibarətdir. Bunların da əksəriyyəti anqob naxışlı nümunələrdən, yaxud da səthi şabalıdı və ya sarımtıl rəng boya ilə saya örtülmüş nümunələrdən ibarətdir. Tək-tək hallarda yaşıl, göy və firuzəyi rənglərlə saya şirlənmiş kasa və boşqab nümunələrinə də təsadüf olunur. Diqqəti cəlb edən odur ki, şirsiz qablardan fərqli olaraq məişətdə işlədilən şirli qablar texniki və texnoloji baxımdan daha mükəmməl hazırlanıb. Onlar XVI- XVII əsrlərə aid analoji nümunələrlə müqayisədə həm texniki və texnoloji, həm də dekor rəngarəngliyi baxımından daha yetkin istehsalat nümunələri kimi dəyərləndirilə bilər. XVIII əsrin ortalarına aid nadir kaşı nümunəsi öz bədii dəyəri baxımından xüsusilə mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Kaşının üzərində müxtəlif boyalardan məharətlə istifadə olunmaqla Azərbaycanın orta əsr miniatür sənəti üçün xarakterik olan çox maraqlı səhnə işlənib. Oradakı təsvirlər bütövlükdə insanın insanla və canlı təbiətlə real təmasının parlaq nümunəsi kimi dəyərləndirilə bilər.

Məlum olduğu kimi, indiyədək Azərbaycanın orta əsr şəhərlərindən tapılan fayans və farfor məmulatının əksəriyyəti Avropa və Şərqi ölkələrindən gətirilmiş nümunələrdir. Tapıntılar içərisində İran, Çin və Avropa istehsalı olan nümunələr xüsusilə çoxluq təşkil edir. Bunlar əsasən kiçik ölçülü kasa, piyalə və qədəh tipli qablardır. Əsasən varlı təbəqənin kifayət qədər dəbdəbəli həyat tərzinin göstəricisi olan bu əşyaların ticarət yolu ilə daha çox İran, Çin, Rusiya, Almaniya və Britaniyadan

most's surface are often come across. A bud-form copper item with a human image by a forgery method on the surface, causes great interest as well.

There are also some decor items made of silver amongst the finds. One of them is an agate ring. Words "Muhammad, Ali, Fatima, Hassan, Hussein" in Arabian language are written on the ring's stone. Chain bracelet made of silver is among interesting finds, too. Pottery products consist mainly of glazed and unglazed plates, partially construction ceramics found from the area. Unglazed earthenware product is represented basically by large economy vessels, kettles, colourful water dishes; plates used for procession and preservation of milk products; as well as lamps, goblet and flower-pots. Most of these samples differ notably from analogous samples of the previous centuries in the terms of changes occurred both in technological and traditional forms. Glazed earthenware product consists of mostly various-size bowls, goblets and plates. Majority of them contain of angobe-decorated samples, or the samples chestnut or yellowish dye on the surface. Sometimes bowls and plates enameled plainly with green, blue or turquoise colours are encountered, too. It is notable that, distinctive from the unglazed dishes, glazed ones used home are perfectly prepared from technical and technological standpoint. They can be valued as mature industry samples in the terms of both technical and technological, and decor colorfulness as compared with analogous samples of 16-17th centuries. A unique tile sample belonged to mid. 18th century assumes especially great importance from viewpoint of its artistic value. A very interesting scene, characteristic for medieval miniature handicraft of Azerbaijan was elaborated by applying skillfully various dyes on the tile. The descriptions can be valued as a bright sample of a real intercourse of a human with human and with live nature as a whole.

As is known, most of faience and porcelain products, revealed from medieval towns of Azerbaijan till nowadays are the samples brought from European and Eastern countries. Samples of Iranian, Chinese and European production especially prevail amidst the finds. These mainly comprise small bowls and dishes like cups and goblets. It is reckoned that these things, an indicator of pompous life style enough of basically wealthy strata are brought from Iran, China, Russia, Germany and Britain via trade road.

One of remarkable moments is that, it would not be right to think some faience products revealed in Agsu and accompanied with very serious industrial shortfalls are brought from abroad. In our opinion, such samples' being directly a local product is not doubtful. Sufficient non-clearance of clay materials from alloys; admitting technological shortages while preparing, enameling and cooking says about its unattractiveness enough for foreign market at first glance. In other word, these samples' direct belonging to local production is before our eyes.

Through all of these, we can conclude that potters were engaged in production of colourful and various-kind faience products in accordance with social order in

gətirildiyi ehtimal edilir.

Diqqəti çəkən mühüm məqamlardan biri odur ki, Ağsuda tapılan və çox ciddi istehsalat qüsurları ilə müşayiət olunan bəzi fayans məmulatı nümunələrinin xarici ölkələrdən gətirildiyini düşünmək əsla düzgün olmazdı. Fikrimizcə, bu cür nümunələrin bilavasitə yerli istehsal məhsulu olduğu əsla şübhə doğurmur. Gil materialının müxtəlif qatışıqlardan yetərincə təmizlənməməsi, hazırlanarkən, şirlənərkən və bişirilərkən texnoloji qüsurlara yol verilməsi onların elə ilk baxışdan xarici bazar üçün o qədər də cəlbəedici məmulat olmadığından xəbər verir. Başqa sözlə, bu nümunələrin bilavasitə yerli istehsala aid olduğu göz qabağındadır.

Bütün bunlar nəticə olaraq onu deməyə əsas verir ki, XVIII əsrin ortalarında Ağsu şəhərində dulmuş ustalar sosial sifarişə uyğun olaraq həm də rəngarəng çeşidli fayans məmulatı nümunələrinin istehsalı ilə məşğul olmuşlar.

Ağsuda aparılan arxeoloji tədqiqatlar zamanı yüksək keyfiyyətli və rəngarəng çeşidli şüşə məmulatı nümunələri tapılıb. Bunlar əsasən qara və göy rəngli şüşədən istehsal olunmuş əşyalardır. Xırda qədəh tipli şüşə qab qırıqları çoxluq təşkil edir. Tapıntılar içərisində zərli şüşə nümunələri də vardır. Daha çox diqqəti cəlb edən isə qara rəngli, qalın şüşə qablardır. Gövdə hissəsi dairəvi və ya düzbucaqlı formada olan iri həcmli şüşə qablar xüsusilə böyük maraq doğurur. Onlardan bir

Agsu town in mid.18th century.

High-qualified and colourful glasswares were uncovered during archaeological explorations conducted in Agsu. They are basically the things, produced of black and blue glass. The fragments of glassware of tiny cup predominate. The samples of gilded glassware exist amongst the finds. Black and thick glasswares draw more attention. Large glassware, the frame of which is circular or rectangle form causes especially great interest. There is a script, indicating its manufacture in London over some of them. These points to that glassware, as well as decor item made of glass were widely used in standards of Agsu residents in 18th century. Display of delicate and expensive glassware samples, elaborated in European cities, especially separate industrial centres of Britain proves sufficiently high level of moral and cultural situation of Agsu population.

700 copper and silver coins were revealed upon the explorations minted in various time and various cities. "Lahij" coins which are unknown up to now also exist amongst the finds. Supposedly, these coins were minted first in Lahij, later on in Agsu minting shops in the time of Shirvan khan, Haji Muhammadali khan from Zarnava in late 18th century, directly by his order. In fact a minting shop is not displayed in Agsu yet. But numerous ready copper blades uncovered during archaeological explorations are intended for coin minting. Let's recall that these blades are almost completely equal to "Lahij" coins for weight and capacity. It proves therewith existence of a minting-shop on the explored

neçəsinin üzərində Londonda istehsal olunduğunu bildirən yazı var.

Bütün bunlar onu göstərir ki, XVIII əsrdə Ağsu sakinlərinin məişətində şüşə qablardan, habelə şüşədən hazırlanmış bəzək əşyalarından geniş istifadə olunmuşdur. Avropa şəhərlərində, xüsusilə də Britaniyanın ayrı-ayrı istehsal mərkəzlərində hazırlanmış nəfis və bahalı şüşə məmulatı nümunələrinin tapılması isə Ağsu əhalisinin mədəni səviyyəsinin və sosial durumunun kifayət qədər yüksək olduğundan xəbər verir.

Tədqiqatlar zamanı müxtəlif vaxtlarda və müxtəlif şəhərlərdə zərblənmiş 700-dək mis və gümüş sikkə tapılıb. Tapıntılar içərisində indiyədək məlum olmayan «Lahic» sikkələri də vardır. Ehtimal ki, bu pullar XVIII əsrin axırlarında Şirvan xanı Zərnavalı Hacı Məhəmmədəli xanın hakimiyyəti illərində, bilavasitə onun sifarişi ilə lahıclı ustalar tərəfindən əvvəlcə Lahıclı, daha sonra isə Ağsu zərboxanalarında buraxılıb. Doğrudur, hələlik Ağsuda zərboxana tapılmayıb. Lakin arxeoloji tədqiqatlar zamanı tapılmış çoxsaylı hazır mis lövhələr bilavasitə sikkə zərbi üçün nəzərdə tutulub. Xatırladaq ki, bu lövhələr çəkisinə və ölçülərinə görə «Lahic» pulları ilə, demək olar ki, tam şəkildə eyniyyət təşkil edir. Bu isə tədqiq olunan sahədə, yaxud da ona yaxın ərazidə zərboxana olduğuna dəlalat edir.

Bütün bunlar isə 70 ilə yaxın bir müddət ərzində Şirvanın rəsmən paytaxt şəhəri olmuş Ağsunun ölkənin iqtisadi və mədəni həyatındakı rolundan, onun dünyanın bir çox mədəniyyət mərkəzləri ilə intensiv ticarət və mədəni əlaqələrindən xəbər verir.

Deyilənlərə onu da əlavə edək ki, hazırda Ağsuda genişmiqyaslı arxeoloji tədqiqatlar davam etdirilməkdədir. Bununla paralel olaraq ekspedisiya rəhbərliyi aşkar olunmuş tapıntıların konservasiya edilərək gələcək nəsillər üçün qorunması istiqamətində də ardıcıl iş aparır. Nəzərə almaq lazımdır ki, Ağsu ölkənin çox mühüm turizm regionlarının qovşağında yerləşir. Yəni, bu baxımdan da Ağsu abidələrinin sistemli surətdə tədqiqi və konservasiyası olduqca mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

(ardı var)

site, or the nearer area.

All these notify about the role of Aghsu being an official capital city of Shirvan for nearly 70 years in economic and cultural life of the country; its intensive trade and cultural relations with a lot of cultural centres of the world.

Let us add that large-scale archaeological explorations are presently underway in Aghsu. Parallel, the leadership of expeditions carried out regular work in direction of protection of the revealed finds for future generations by being conserved. It should be taken into consideration that, Aghsu is situated in the junction of very important tourism regions of the country; i.e. systematic research and conservation of Aghsu monuments assume excessively great importance in these terms.

(to be continued)

“MİRAS” TRABZONDA

2011-ci ilin noyabrında Türkiyə Cümhuriyyətinin Trabzon şəhərində Trabzon Valiliyi, Trabzon Bələdiyyə Başqanlığı, Trabzon Ticarət və Sənaye Odası, Trabzon II Kültür və Turizm Müdürlüyü tərəfindən dəstəklənən, Tureks Fuarçılıq tərəfindən təşkil edilən II Qara dəniz Turizm və Səyahət Sərgisi keçirilib. Türkiyə, Azərbaycan, Gürcüstan, İran və başqa ölkələrdən 100-dən çox firma və agentliyin qatıldığı səgədə Azərbaycanı alternativ turizm, xüsusilə arxeoloji turizmin təbliği sahəsində geniş fəaliyyət göstərən MİRAS Mədəni İrsin Öyrənilməsinə Kömək İctimai Birliyi təmsil edib. MİRAS İctimai Birliyi Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin dəstəyi ilə sərgiyə qatılmış, Azərbaycanın turizm potensialını əks etdirən kitab, broşür, xəritə, film nümayiş etdirib. “Ağsu möcüzəsi” sərgisinin materialları – fotoqraf Məmməd Rəhimovun fotoları, rəssam Cahangir Əhmədovun rəsmləri, heykəltəraş Vüqar Quliyevin heykəlləri sərgi iştirakçılarında maraq doğurub. Trabzonda həmçinin “Azərbaycan-Trabzon əlaqələri tarixdə və Azərbaycanda arxeoloji turizm” mövzusunda seminar keçirilib. MİRAS Mədəni İrsin Öyrənilməsinə Kömək İctimai Birliyinin sədri, tarix üzrə fəlsəfə doktoru Fariz Xəlilli Qaradəniz Texniki Universitetində “Azərbaycan-Trabzon əlaqələri tarixdə və Azərbaycanda arxeoloji turizm” mövzusunda məruzə edib.

DAŞ QADINLAR

SAYAN-ALTAYDA QADIN DAŞ HEYKƏLLƏRİNİN ÖYRƏNİLMƏSİ TARİXİNDƏN

WOMEN STONES

HISTORY OF STUDY OF WOMEN STONE STATUES IN SAYAN-ALTAI

Karina Belinskaya

Alisa Borisenko

Yuliy Xudyakov

Novosibirsk, Rusiya/ *Novosibirsk, Russia*

Erkən orta əsrlər dövründə Mərkəzi Asiyada bir çox məqamlarda bu regionun bütün sonrakı etnomədəni inkişaf prosesini müəyyən edən tarixi rol qədim türklərə məxsus idi. Türklər Avrasiyanın bütün Çöl zolağı köçərilərinin çox hissəsini İlk Türk xaqanlığı tərkibində birləşdirmiş köçəri etnos idi. Son onilliklər ərzində qədim türklərin arxeoloji mədəniyyətinin öyrənilməsi Mərkəzi Asiya regionunda arxeologiya elminin aparıcı istiqamətlərindən birinə çevrilib. Türk xatirə komplekslərinin tərkibində daş heykəllər də var. Mərkəzi Asiyanın şimal hüdudlarında və Sibirin cənub rayonlarında aşkar olunan, elm aləmində geniş tanınan “daş qadınlar” adı ilə məlum olan türk daş heykəlləri hələ XVIII əsrdə səyyahların və antiq əşya həvəskarlarının, o cümlədən Rusiyada xidmətdə olan avropalı alimlərin diqqətini cəlb etmişdi. Daş heykəllərə ilk diqqət yetirənlərdən biri uzunmüddət Sibirə səyahətdə olan tanınmış alman alimi D.H.Messerschmidt idi. Alman aliminin gündəliyində yerli sakinlərdən birinin verdiyi məlumat əsasında Ob çayının yuxarılarında yerləşən “daş qadınlar” xatırlanır. Ondan bir neçə il sonra Mədən Altayından olan “daş qadınlar”ın təsviri Hollandiyadan dəvət olunmuş Ural və Sibirin dağ zavodlarının raisi general Q.V. de Genin tərəfindən çəkilmişdi. Onun Sibir və Ural zavodlarının tarixi haqqında kitabının XVIII əsrin ortasına aid salamat qalmış əlyazmasında türk “daş qadınlarına” çox bənzəyən, qolları dirsəklərdən bükülmüş daş heykəllər təsvir olunmuşdu.

Sonrakı yüz əlli il ərzində alimlər dəfələrlə Altay dağlarında daş heykəllərin tapıldığını qeyd etmişlər. Lakin onların

Historical role defined all further ethno-cultural development processes of this region in many moments belonged to old Turks in Central Asia at early Medieval Age. Turks were nomadic ethnicity, combined most parts of all Field Strip nomads of Eurasia within the First Turkic khanate. Study of archaeological civilization of old Turks for last decades became one of leading directions of archaeology science in the region of Central Asia. There are stone statues in the content of Turkic memorial complexes. Turkic stone statues revealed in north borders of Central Asia and south regions of Syberia, known as “stone statues” extensively in the world of science drawn attention of travellers ad antique item amateurs in 18th century, as well as European scientists served in Russia. One of those paid primary attention to the stone statues was well-known German scientist, D.H. Messerschmidt, who was a long-term trip on Syberia. “Women stones” are which existed in upper parts of Ob River on the basis of information shared by local residents in diary of the German scientist. In some years after that the images of “women stones” from Meden Altai were developed by general G. V. De Gen invited from the Netherlands, chief of Ural and Syberia mountainous plants. In saved manuscript of his book on Syberia and Ural plants belonged to mid 18th century stone statues resembled most to Turkic “women stones” and arms wrapped from elbow were described.

Scientists repeatedly noted finding

“MİRAS” IN TRABZON

In November, 2011 2nd “Black Sea Tourism and Travel Fair” was opened in Trabzon City, Turkey supported by Trabzon Governorship, Trabzon Municipality, Trabzon Trade and Industry Chamber, Trabzon Culture and Tourism Department and organized by Tureks Fair. “MİRAS” Social Organization in Support of Studying of Cultural Heritage which has a broad activity in alternative tourism, particularly propagation of archaeological tourism represented Azerbaijan at the exhibition which covers over 100 companies and agencies from Turkey, Azerbaijan, Georgia, Iran and other countries.

MİRAS Social Organization joined the fair with support of Ministry of Culture and Tourism of the Azerbaijan Republic. The organization demonstrated books, brochures, map and film reflecting tourism potential of Azerbaijan. Materials of “Agsu Wonder” Exhibition- photographs of photographer Mammad Rahimov, drawings of artist Jahangir Ahmedov, statues by sculptor Vugar Guliyev caused interest of participants. Seminar entitled “Azerbaijani-Trabzon relationships in the history and archaeological tourism in Azerbaijan” was also held in Trabzon.

Chairman of MİRAS Social Organization in Support of Studying of Cultural Heritage, PhD Fariz Khalilli reported on “Azerbaijani-Trabzon relationships in the History and Archaeological Tourism in Azerbaijan” at Karadeniz Technical University.

OUR HERITAGE - OUR FOLKLORE

“MIRAS” Social Organization in Support of Studying of Cultural Heritage held a seminar on subject “Our Heritage - Our Folklore” in Sumgayit State University with participation of employees of NASA Institute of Folklore in December, 2011.

Vice-rector of the University, senior lecturer Nizami Namazov; Deputy Dean of Faculty of Philology of the University, PhD of Philology Sevinj Hamzayeva; Chairman of MIRAS Organization, PhD Fariz Khalilli; Chief of Mythology Department of Institute of Folklore of National Academy of Sciences of Azerbaijan and PhD of Philology, Seyfaddin Rzasoy; dean of Faculty of Philology, Professor Aslan Bayramov expressed their views on the theme at the seminar. “Terekeme Charshanba” film produced by the MIRAS Social Organization was presented to the participants. Books, journals, brochures and CDs of MIRAS Organization were distributed to the participants during the event. Seminar participants visited History Museum of Sumgayit as well.

in Altai called them formed up “rectangles enclosed by stones”. There were no graves among these fences and for this reason he considered them “altars”. For the first time V. V.Radlov divided into periods the archaeological monuments of Sayan-Altai area scientifically. Complexes of “the latest stage of Iron Age” especially distinguished among them. Their materials were compared with information of Chinese sources on medieval Turks and other nomadic ethnicity.

After reveal of Turkic memorial complexes with human and animal statues and memory scripts in the place called Khusho Tsaydam in the valley of Orhon River, Mongolia these monuments were explored by expedition of V.V.Radlov from Russia's Academy of Sciences. Next years a number of memorial monuments and stone statues were uncovered by Russian and Finland archaeologists in the area of Mongolia, Tuva, Altai, The Tian Shan and Semirechye. V.V.Radlov and later V.L.Kotovitch put forward such an idea that several stone statues described persons sat in Kusho Tsaydam Monument portray “khan and khanum”; they reflect Turkic khan Bilge and his khanum. Afterwards other double statues hewed in sitting position in all old Turkic monuments from Khusho-Tsaydam and Nalaykh were explained in this style.

Finnish expedition of I.R.Apselin revealed an important group of monuments in the area of Sayan-Altai

XVIII – XIX əsrin birinci yarısının alimləri daş heykəllərin öyrənilməsinə müraciət edərkən, bir qayda olaraq, kontekstə məhəl qoymayaraq, xarici görkəmləri əsasında onlar haqqında fikir yürüdürlər. Onlar Altayda və Minusinskədə aşkar olunmuş qədim və orta əsr heykəllərini bir-birindən fərqləndirə bilmirdilər, onları “baş daşı” sayaraq, qədim mifik “çud” xalqına aid edirdilər.

XIX əsrin ikinci yarısında bu cür heykəllərin öyrənilməsi işində V.V.Radlov tərəfindən mühüm elmi nəticələr əldə edildi. Tədqiqatının başlanğıcında ona yalnız Barnaul muzeyində saxlanılan iki Altay heykəli məlum idi. Onun ilkin şərhinə görə, bunlar əllərində “meyid küli üçün qab” tutmuş fiqurlar idi. “Onlardan birinin sifətində böyük bıqlar var idi və saqqalı aydın görünürdü, ehtimal ki, qadını təsvir edən ikinci fiqurun üzü tüksüz idi”. Bu heykəlləri o, “tunc dövrünün abidələri” hesab edirdi. Eyni zamanda Altayda qədim türklərin xatirə mədəniyyət abidələrini qazmış ilk tədqiqatçı olan V.V.Radlov onları sırayla düzölmüş “daşlarla çəpərlənmiş düzbucaqlar” adlandırır. Bu çəpərlərin içərisində qəbirlər yox idi, ona görə də o, onları “qurbangahlar” hesab edirdi. V.V.Radlov ilk dəfə olaraq Sayan-Altay ərazisi arxeoloji abidələrinin elmi cəhətdən əsaslandırılmış dövrləşdirilməsini həyata keçirmişdi, hansı ki, onların arasında “dəmir dövrünün ən yeni mərhələsinin” kompleksləri xüsusi ilə seçilirdilər. Onların materialları Çin mənbələrinin orta əsr türkləri və başqa köçəri etnoslar haqqındakı məlumatları ilə tutuşdurulmuşdu.

İnsan və heyvanların heykəlləri olan türk xatirə komplekslərinin və Monqolstandakı Orxon çayının vadisində Xuşo Tsaydam adlanan yerdə xatirə yazılarının aşkarlanmasından sonra, bu abidələr Rusiya Elmlər Akademiyasının V.V.Radlovun rəhbərlik etdiyi ekspedisiyası tərəfindən tədqiq edildi. Sonrakı illərdə Rusiyadan və Finlandiyadan olan arxeoloqlar tərəfindən Monqolstan, Tuva, Altay, Tyan-Şan və Semireçye ərazisində bir çox xatirə abidələri və daş heykəllər aşkarlanmışdı. V.V.Radlov, onun ardınca isə V.L.Kotoviyç belə bir mülahizə irəli sürdülər ki, Xuşo Tsaydam abidəsində oturmş adamları təsvir edən bəzi daş heykəllər “xanı və xanımı” təsvir edirlər, türk xaqanı Bilgənin və onun xanımının əkslərini verirlər. Sonralar Xuşo Tsaydamdan və Nalayxdan olan bütün qədim türk abidələrindəki oturmş vəziyyətdə yonulmuş digər qoşa heykəllər də bu tərzdə şərh olunmuşdular.

XIX əsrin sonlarında İ.R.Apselinin fin ekspedisiyası Sayan-Altay ərazisində heykəllərin əhəmiyyətli qrupunu aşkar etmişdir. Tədqiqatçılar tərəfindən qeydə alınmış heykəllər içərisində Tuvadakı

stone statues in Altai Mountains for further hundred and fifty years. But stone statues, described Turkic women were therefore met in the most rare cases among them. There is less information on these statues in the work of those explored Altai's past centuries and work on history and archaeology of this region.

Great amateur of antique items, Q.I.Spaskiy in early 19th century printed portrays and pictures of some stone “idols”, or boards which have “human face features” over that upon working in Altai mountainous districts. Women bust was portrayed on one of stone statues with plates in both hands in the shown picture. Later, in fact the picture of this stone statue was developed repeatedly by archaeologists, rarely with inaccurate features in 1980.

The first “Barnaul Museum” was created in Syberia near school of Altai mountainous district in 1823. There were stone statues described human in the first exposition of this museum which some researches think one of them is a woman statue.

In the end of 19th century paleontologist and mineralogist scientist K.E.Eichwald took interest in the study of stone statues of Syberian and Eurasian fields. He considered that “the oldest” of stone statues are located in East Syberia and Altai. There was a statue located in the part Pikhtovka River poured into Charish River amongst the statues he explored. According to K.E.Eichwald, this statue was hewed “with special jealousy and skillfully”. “A woman with a basin in the hand” was described.

When scientists of the first half of 18-19th century applied to study of stone statues, as a rule, ignoring the context, on the basis of their appearances, they were advanced an idea. They could not differ ancient period and medieval statues from one another revealed in Altai and Minusinsk; considering them “grave stone” included them into old mythical “Chud” nation.

In the work of studying such statues, important scientific results were obtained by V.V.Radlov in second half of 19th century. At the beginning of the research he was only aware of two Altai statues kept in Barnaul Museum. According to his primary comment, they were figures held “late for dead's ash” in the hands. One of them had large moustaches and beard seen clearly. The second figure, portrayed woman had supposedly hairless face”. He considered these statues “monuments of the Bronze Age”. At the same time, the first researcher V.V.Radlov excavated memorial cultural monuments of old Turks

arasında türk qadınlarını təsvir edən daş heykəllərə çox nadir hallarda təsadüf olunurdu. Belə heykəllər haqqında məlumatlar Altayın keçmiş yüzilliklərini tədqiq edənlərin əsərlərində və bu rayonun tarixi və arxeologiyası üzrə işlərdə azdır.

XIX əsrin əvvəllərində antiq əşyaların böyük həvəskarı olan Q.İ.Spasskiy Altay dağ mahalında işləyərkən bəzi daş “bütllərin” və ya üzərində “insan sifətli cizgilərinin” olduğu lövhələrin təsvirini və rəsmlərini dərc etdirmişdi. Göstərilən rəsmdə hər iki əlində qab olan daş heykəllərin birində qadın büstü təsvir olunmuşdu. Sonralar, daha doğrusu, 1980-ci illərdə bu daş heykəlin rəsmi arxeoloqlar tərəfindən dəfələrlə, bəzən dəqiq olmayan cizgilərlə yenidən dərc edilmişdir.

1823-cü ildə Altay dağ mahalı məktəbinin yanında Sibirdə ilk “Barnaul muzeyi” yaradılmışdır. Bu muzeyin birinci ekspozisiyasında insanları təsvir edən daş heykəllər var idi ki, bəzi tədqiqatçılar onlardan da birinin qadın heykəli olduğunu düşünürlər.

XIX əsrin ortalarında paleontoloq və mineraloq alim K.E.Eyxvald Cənubi Sibirin və Avroasiya çöllərinin daş heykəllərinin öyrənilməsinə maraq göstərib. K.E.Eyxvald hesab edirdi ki, daş heykəllərdən “ən qədimləri” Şərqi Sibirdə və Altayda yerləşir. Onun bildiyi heykəllər içərisində Pixtovka çayının Çarış çayına töküldüyü yerdə olan heykəl də var idi. K.E.Eyxvaldın fikrinə, bu heykəl xüsusi “səylə və sənətkarlıqla” yonulmuşdur. Heykəlin “əlində cam olan qadın” təsvir edilib.

2011-ci ilin dekabrında MİRAS Mədəni İrsin Öyrənilməsinə Kömək İctimai Birliyi Sumqayıt Dövlət Universitetində AMEA Folklor İnstitutu əməkdaşlarının iştirakı ilə “İrsimiz-folklorumuz” adlı seminar keçirmişdir. Seminarda Universitetin prorektoru, dosent Nizami Namazov, Filologiya fakültəsinin dekan müavini, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru Sevinc Həmzəyeva, MİRAS İctimai Birliyinin sədri, tarix üzrə fəlsəfə doktoru Fariz Xəlilli, AMEA Folklor İnstitutunun Mifologiya şöbəsinin müdiri, filologiya elmləri üzrə fəlsəfə doktoru Seyfəddin Rzasoy, Filologiya fakültəsinin dekanı, professor Aslan Bayramov mövzu barəsində öz fikirlərini bildirmişlər. Tədbirdə həmçinin İctimai Birliyin istehsalı olan “Tərəkəmə çərşənbəsi” filmi iştirakçılara nümayiş olunmuş, MİRAS İctimai Birliyinin kitab, jurnal, broşür və diskləri iştirakçılara paylanmışdır. Seminar iştirakçıları Sumqayıtın Tarixi Muzeyini də ziyarət etmişlər.

LATVİYANIN SABİQ PREZİDENTİ AĞSUDA OLDU

2011-ci ilin dekabrında Bakıda

“Modernləşmə siyasəti: yeni iqtisadi və sosial çağırışlar” mövzusunda keçirilən beynəlxalq konfransın iştirakçısı, Latviyanın sabiq Prezidenti, Zatlərsin İslahatlar Partiyasının sədri Valdis Zatlərs və xanımı Lilita Zatlere Şamaxı və Ağsu rayonlarında gəlmiş, hər iki bölgənin sosial-iqtisadi, ictimai-mədəni və tarixi ilə yaxından tanış olmuşlar. Səfər çərçivəsində “Orta əsr Ağsu şəhəri” abidəsinə gələn qonaqlara burada aparılan arxeoloji tədqiqatlar, tapılan maddi-mədəniyyət nümayəndələri barədə geniş məlumat verilmişdir. Ağsu arxeoloji ekspedisiyası rəisinin müavini, tarix elmləri namizədi Fariz Xəlililil orta əsr Azərbaycan tarixi barədə maddi-mədəniyyət nümunələrinə əsaslanan geniş şərhli böyük maraq yaratmışdır. Valdis Zatlərs aldığı təəssüratı “Orta əsr Ağsu şəhəri” abidəsinin “Xatirə kitabı”na yazmışdır.

Xemçik çayının üzərində yerləşən Çirçarik abidəsindən olan bir “qadın fiquru” da seçilirdi, hansı ki, orada qadın döşləri nəzərə çarpırdı. Bu heykəl və həmçinin, sələflərin qadın heykəli saydıqları Barnaul muzeyinin daş heykəllərindən biri Y.Appelqren-Kivalo tərəfindən dərc olunmuşdu.

XX əsrin ikinci yarısında Mərkəzi Asiya regionunda daş heykəllərin məqsədyönlü öyrənilməsinə başlandı. 1952-ci ildə L.A.Yevtuxova tərəfindən ilk dəfə olaraq Monqolstan və Cənubi Sibir ərazisindəki daş heykəllərin məcmusu elmi dövriyyəyə buraxıldı. Bu qazıntıların nəticələri üzrə L.A.Yevtuxova belə bir qərara gəldi ki, “çəpərlərin hüdudlarında olan meydançalar qonşu kurqanlarda dəfn olunanların xatirəsinə həsr olunmuş xatirə qurbangahları, özünəməxsus səcdəgahlardır”. Eyni zamanda o, ali zadəganların Monqolstandakı xatirə komplekslərini “xan qəbirləri” hesab edirdi, heykəllər içərisində isə, “xanı, xanımı və onların yaxınlarını” təsvir edən heykəlləri ayırırdı. O, tədqiq etdiyi çoxlu sayda heykəllərdən yalnız birini - Tuvadakı Çirçankdan olan heykəli qadın heykəli hesab etmişdi. Onun fikrincə, bu heykəlin “sinəsində olan dairəçiklər qadınlıq əlamətlərini göstərə bilər, lakin geyim detalları və zirehin döş nişanları (piləklər) da ola bilərdi”. 1960-1970-ci illərdə, türk heykəllərini öyrənən arxeoloqlar da Tuvada qadın daş heykəllərini ayırmırdılar. Onlar bütün heykəlləri kişi heykəlləri sayırdalar və erkən orta əsrlər dövrünə aid edirdilər. A.D.Qraç hesab edirdi ki, heykəllər qədim türklərin özlərini deyil, onların “əsas düşmənlərini” təsvir edirlər.

L.R.Kızlasov onların arasında türk və uyğur dövrlərinin iki xronoloji qrupunu ayırırdı. Qırğızstanda işləmiş Y.A.Şer Semireçye və Tyan-şan ərazisində olan daş heykəlləri öyrənmişdi. Onların içərisində onun tərəfindən “hər iki əlində qab olan qadın heykəlləri”, həmçinin də “sağ əlində qab olan, silahsız, qeyri-müəyyən cinsli heykəllər” və “insanın yalnız üzünün və ya başının təsviri olan heykəllər” ayrılmışdı. O qeyd etmişdi ki, “qadın heykəlləri Semireçye üçün xarakterik olub, Cənubi Sibir və Monqolstan üçün xarakterik deyillər”. Bəzi heykəllər VI-VIII əsrlərin qədim türklərinin mədəniyyətinə aid edilmişdilər, digər heykəlləri o, “uyğurlarla” və “ilahiləşdirilmiş əcdadların kultuyla əlaqələndirməyi” və VIII-IX əsrlərə aid etməyi mümkün hesab edirdi. 1980-i illərdə V.D.Kubarev Dağlıq Altayın ərazisindən olan heykəllərin daha dolğun toplusunu dərc etmişdi ki, burada da çoxlu sayda antropomorf heykəllər qeydə alınmışdı. Heykəllərin çox hissəsini o VII-X əsrlərə, bəzi “sonrakı” heykəllər isə X-XII və hətta “XIV əsrdə” olan dövrə aid etmişdi. Bir neçə heykəldə “qadın əlamətləri” və ya “döş nişanları” qeydə alınmışdı.

Sonrakı onilliklərdə Dağlıq Altayın, Monqolstanın, Şərqi Türkünstanın, Qazaxstanın və Qırğızstanın müxtəlif rayonlarında əhəmiyyətli sayda əvvəllər məlum olmayan qədim türk heykəlləri aşkar edildi. Qədim türk və monqol daş heykəlləri Monqolstanın ərazisində də öyrənilirdi. İndiyədək Sayan-Altayda bir neçə daş heykəl aşkar edilmişdir ki, tədqiqatçılar onları qadın heykəlləri hesab etməyə imkan verən bəzi xüsusiyyətlər qeydə almışlar.

Mərkəzi Asiya regionunun orta əsr qadın daş heykəllərinin cinsi mənsubiyyətini və ayrı-ayrı gerçəkliklərinin semantikasını müəyyənləşdirərkən, daş və sümük məmulatları üzərindəki oyma rəsmlərdə qadın təsvirlərinin, qədim türk bədii ənənələrinə xas olan xüsusiyyətlərindən istifadə etmək imkanı vardır. Üçbuynuzlu baş geyimlərində və uzun ətkli xalatlarda təsvir olunan adlı-sənli türk qadınlarının simalarını əks etdirən belə rəsmlər Dağlıq Altaydakı Kudırğa qəbristanlığından olan “heykəl-daş” üzərindəki “diz çökmə səhnəsində”, həmçinin də, Semireçyedəki Koğalı abidəsindən olan, üzərində, yurttanın içərisində əllərində cam tutaraq oturmuş kişi və qadını təsvir edən oyma qoşa səhnələrin olduğu daş heykəldə və Tyan-Şandakı Südlü-bulaq qəbristanlığında yerləşən qadın qəbrindən olan sümük lövhəcikdə təmsil olunmuşlar. Türk qadın heykəllərinin ən böyük xüsusiyyətlərinin sırasına üçbuynuzlu baş geyimlərindən savayı, qurşaqlanmamış yaxalıqlı xalatlardan, bəzələrin və qadın döşünün təsviri də aiddir. Türk heykəltaraşları bu heykəllərdə qadın gözəlliyi haqqındakı öz təsəvvürlərini verməyə çalışmışlar.

Ehtimal ki, qədim türklərin birgə mədəniyyətləri üçün, hələ vahid türk dövlətçiliyinin qərbi və şərq qaxanlıqlara bölünməsinədək və bu mədəniyyətin lokal variantlara parçalanmasınadək ölmüş qohumların yad edilməsinin ailə- soy kultu xarakterik idi ki, bu qohumların içərisində təkcə döyüşçü kişilərə deyil, həm də qadınlara, xanımlara və analara, nadir hallarda hətta uşaqlara da sitayiş edilirdi. Öz ilkin şəkildə bu kult qərbi türklərdə və türkeşlərdə qorunub saxlanılmışdı. Ümumtürk yad etmə kultunun belə bir inkişafının xeyrinə, tədqiqatçılar tərəfindən Dağlıq Altayda, Tuvada və Monqolstanda şərq türklərin yayılma ərazisində qadın daş heykəllərinin nadir tapıntıları da şahidlik edirlər. İkinci Şərqi Türk xaqanlığının süqutundan sonra Sayan-Altayın türk köçəriləri üçün yad etmə kultunun hərbi-drujinə xarakteri öz aktuallığını itirir. Buna görə də yad etmə ayinlərini yalnız kişi döyüşçülərin şərəfinə deyil, həm də türk qadınlarının şərəfinə, onların xatirəsinə daş heykəllərdə həkk etməklə həyata keçirməyə başladılar. Sonrakı əsrlərdə yad etmə ayinçiliyinin bu cür variantı öz əhəmiyyətini qıpçaqların və Monqol imperiyasının hakim elitasının mədəniyyətlərində saxlamışdı.

in the end of 19th century. “Woman figure” out of Chircharik monument located over Chemchik River in Tuva was distinctive amongst statues marked by the researches where women breasts could be seen clearly. This statue, as well as one of stone statues of Barnaul Museum considered by predecessors a women statue were printed by Y.Appelqren-Kivalo.

In the second half of 20th century stone statues were launched to be purposeful studied in Central Asia region. Collection of stone statues in the area of Mongolia and South Syberia were firstly put into scientific circulation by L.A.Evtukhova in 1952. L.A.Evtukhova made decision over the results of excavations that, “small squares in the fence borders are memory altars devoted to memory of those buried in neighbour kurgans and specific altars”. Simultaneously, he considered memorial complexes of the highest aristocrats in Mongolia “khan graves”, whereas he distinguished statues described “a khan, his khanum and close relatives” among the statues. He did not consider only one of many explored statues, a statue from Chircharik in Tuva a woman statue. In his opinion, “circles on the breast of this statue can mean women signs, but they could be garment details and badges (scales) of armour”. In 1960-1970 years archaeologists knowing Turkic statues did not distinct women stone statues in Tuva. They considered all statues men statues and included them to early medieval age. A.D. Grach thought that statues described not only old Turks and their “main hostiles”.

L.R.Kizlasov divided them to two chronological groups of Turkic and Uyghur periods.

Y.A.Sher who worked in Kyrgyzstan explored stone statues in the area of Semirechye and the Tian Shan. Among them he distinguished “women statues with plates in both hands”, as well as “statues of unknown gender, with plates in right hand and without arm” and statues with image of human face or head”. He noted “women statues were characteristic for Semirechye, while not characteristic for South Syberia and Mongolia”. Some statues were included into cultures of old Turks of 6-8th century; considered available “connecting other statues with those Uyghurs” and “cult of divine ancestors” and included to 8-9th century. In 1980 V.D.Dubarev printed more detailed collection of statues from Mountainous Altai zone where a plenty of anthropomorphic statues were fixed. He included most part of statues to 7-10th centuries, while he included “further statues to 10-12th centuries” and even the period “till 14th century”. In some statues “women signs”, or “badges” were fixed.

In further decades an important number of old Turkic statues unknown previously was revealed in different regions of Mountainous Altai, Mongolia, East Turkestan, Kazakhstan and Kyrgyzstan. Old Turkic and Mongolian stone statues were explored in the area of Mongolia. Some stone statues were displayed in Altai-Sayan up nowadays which researches fixed some peculiarities allowed to consider them women statues.

Upon determining gender relations and semantics of separate realities of medieval women stone statues of Central Asia regions, women images in encaved pictures over stone and bone products have opportunity to use features inherent to old Turkic graphic traditions. Such pictures reflected faces of outstanding Turkic women described in three-horn head clothes and long-hem robes were embodied in “kneel-down scene” over “statue-stone” from Kudirga cemetery in mountainous Altai; as well as stone statue where there are encaved double scenes, described man and woman sat with basin in the hands in the jurt and bone plate of women grave situated in Milky-spring cemetery in the Tian Shan. Besides three-horn head clothes, descriptions of non-girdled collar of robes, ornaments and women breast are included into the rows of the greatest peculiarities of Turkic women statues. Turkic sculptors tried to express impressions on women beauty in this statues.

Supposedly, for common cultures of old Turks till subdivision of unique Turkic statehood into western and eastern khanates, till this culture’s division into local variants, family-kin cult of recall of deceased relatives was characteristics that not only fighter men but women, ladies and mothers, rarely children worshipped amongst these relatives. This cult in preliminary form could preserve in western Turks and Turkish. Such a development of international Turkic reminiscence cult is witnessed by unique finds of women stone statues in Mountainous Altai, Tuva and Mongolia in the area of eastern Turks by researchers. Second, after breakdown of Eastern Turkic khanate military-public order squad character of reminiscence cult lose its actuality for Turkic nomads of Sayan-Altai. Therefore, reminiscence rites were started to be implemented not in honour of only men fighters, but also Turkish women and engraving their memory on stone statues. In further centuries such a variant of reminiscence rites kept their significance in cultures of ruling elit of Polovtsians and Mongolian Empire.

EX-PRESIDENT OF LATVIA VISITED AGSU

Participant of international conference entitled “Modernization policy: New Economic and Social Challenges” held in Baku in initiative of New Azerbaijan Party (YAP), Latvia’s Ex-President, the Zatlərs’ Reform Party’s chairman, Valdis Zatlərs and spouse Lilita Zatlere had been in Shamakhi region and Agsu City of Azerbaijan in December, 2011 and familiarized with social and economic, politic-cultural life and history of both regions.

The guests later coming to “Medieval Agsu town” monument, were widely informed about archaeological excavations conducted there and revealed artifacts within the framework of the visit. Wide explanation of deputy chief of Agsu Archeological Expedition, candidate of historical sciences Fariz Khalilli based on artifacts of medieval Azerbaijani history grew great interest of the guests. Valdis Zatlərs shared his impressions into “memory book” of “Medieval Agsu Town” monument.

GÖYTƏPƏ YAŞAYIŞ MƏSKƏNİ

Arxeologiya və Etnoqrafiya İnstitutu Tovuz rayonu ərazisində yerləşən Göytəpə neolit yaşayış məskənində hazırda arxeoloji qazıntılar aparılır. Qazıntılara Tokio Universitetindən olan mütəxəssislər də qoşulublar. Beynəlxalq arxeoloji ekspedisiyanın rəhbəri tarix üzrə fəlsəfə doktoru Fərhad Quliyevdir. Buradan tapılan materiallar geniş aspektdə təhlil olunur. Aşkar edilmiş materiallar və tikili qalıqları neolit dövründə bu topraqlarda güclü inkişafın olduğunu göstərir. Bu tapıntı dünya tarixi üçün böyük önəm daşıyır. Qeyd edək ki, Göytəpə qədim yaşayış yeri turizmle bağlı Azərbaycan dövlət proqramında öz əksini tapıb. Ona görə də, 2011-ci ildən etibarən arxeoloji abidədə qazıntılarla paralel olaraq konservasiya işləri də aparılır.

Ekspedisiyanın rəhbəri Fərhad Quliyev bildirib ki, qazıntı yerindən tapılan oraq tipli əşya 8 min əvvəl burada yaşamış qədim insanların həyat tərzindən, əkinçilik mədəniyyətindən xəbər verir və ümumdünya dünya arxeologiya elmi üçün yenilik hesab edilir: “Təyin etmişik ki, artıq Göytəpə sakinləri e.ə. VI minillikdə, yəni səkkiz min il əvvəl çox yüksək rifah səviyyəsinə malik olublar. Orağın aşkar olması və təntənəli bir gəminin təsvir olunması neolit sakinlərinin zəngin dünya görüşlərinə malik olmalarını və yüksək inkişafda olmalarını bir daha təsdiq edir”.

GOYTEPE SETTLEMENT

NASA Institute of Archaeology and Ethnography currently conducts archaeological excavations in Goytepe Neolithic Settlement situated in the area of Tovuz region. Experts from Tokyo University joined the excavations. The head of International Archaeological Expedition is PhD Farhad Guliyev. Analyze of the materials found there is implemented in broad aspect. The materials revealed and the edifice remnants showed strong development in these grounds in Neolithic period. This find assumes great importance for the world history. It is notable that, Goytepe ancient Settlement was reflected in Azerbaijani State Program on tourism. Therefore, since 2011 conservation work is being fulfilled on the archaeological monument parallel with the excavations.

The expedition head Farhad Guliyev said that an article of a sickle type, found from the excavation site notify life style, culture of husbandry of population resided there 8000 years ago, therein considered novelty for worldwide science of archaeology: “We defined that the residents of Goytepe had a very high welfare in 6th millennium B.C., 8000 years ago. Display of the sickle and description of a solemn ship confirm once again possession of Neolithic period settlers a rich world outlook and elevated progress”.

Ağdam Çörək Muzeyi Aghdam Bakery Museum

Vüqar Tofiqli / Vugar Tofigli

Bu yaxınlarda Vüqar Tofiqlinin “Ağdam çörək muzeyi : dünəni, bugünü və sabahı ” adlı kitabı çapdan çıxıb. Kitabdan bəzi parçaları oxuculara təqdim edirik.

Ağdamsız illərdən Ağdamlı günlərə boylanmaq hər bir ağdamlı üçün ağırdır. Əgər bu gün Azərbaycan çoxsaylı övladlarından bir neçəsini itirmiş ataya bənzəyirsə, ağdamlıları, əksinə, gənc atası müharibədə həlak olmuş körpə övlada oxşatmaq olar. Övlad bir də olar, çox da, ata isə bütün hallarda tək olur...

Nə qədər ağır olsa da, biz də yadıımızda qalan məqamları oxucularla bölüşmək istərdik. Bu gün ATAsız böyüyən gənclərimizin yaddaşına ATA obrazını həkk etmək üçün Ağdam haqqında, bütün Qarabağ haqqında tez-tez danışmaq, yazmaq lazımdır...

Ötən ildən qəsəbə statusu alan Quzanlı Ağdamın ən ucqar yaşayış məntəqələrindən sayılır. Kəndin inkişafı ötən əsrin 50-ci illərində Şəmsəddin Quliyevin, 70-ci illərdə isə Sahib Əliyevin həmin ərazidə formalaşan “26 Bakı Komissarı” adına kolxozla sədrlik elədiyi dövrdə daha da sürətlənmişdi. Birincinin rəhbərliyi dövründə kəndə yaxın ərazilərdə yerləşən Sofulu, Çaylı, Sarıçalı kəndləri Quzanlıya birləşdirilmiş, Eyvazlı, Çullu, İmamqulubəyli kəndləri Quzanlı sovetliyinə qatılmış, qədim memarlıq ənənələrinə söykənən mədəniyyət evi istifadəyə verilmişdi. Ancaq buna qədər həmin ərazilərdə olan Aslanbəyli, Əsədbəyli və Hüseynbəyli kəndləri də Quzanlıya birləşdirilmişdi. Bu kəndlərin bəyləri sovet hökuməti gələndən sonra qonşu ölkələrə qaçmağa məcbur olmuşdular. Çar dövründə Ağdaş-Ləmbəran-Quzanlı-

“Aghdam Bakery Museum: yesterday, today and tomorrow” book by Vugar Tofigli, was published recently. We introduce some parts of the book to readers:

It is hard for every Aghdam resident to return from days without Aghdam to Aghdam days. If today Azerbaijan looks like a father lost numerous sons today, Aghdam people can be reminded little kid, whose young father died in the battle. There may be one or more sons, but father is only in all cases...

We would like to share the memorable moments with our readers despite its hardness. In order to etch the image of FATHER to the memory of our youth grown up without fathers today, it is necessary to speak and write frequently on Aghdam and the whole Garabagh.....

Guzanly, received “settlement” status since last year is considered the most remote dwelling point of Aghdam. The development of the village was accelerated during the leadership of collective-farm called “26 Baku Commissioners” by Shamsaddin Guliyev in 50s of last century, in 70s by Sahib Aliyev. During the leadership of Shamsaddin Guliyev Sofulu, Chayli, Sarijali villages located near the village were combined with Guzanly; Eyvazli, Chullu and Imamgulubeyli villages joined Guzanly Soviet ground; a culture house leaned against ancient architecture traditions was put into commission. Aslanbayli, Asadbayli and Husseinbayli villages were combined to Guzanly till then. Beys of these villages were forced to flee to neighbour countries after Soviet power. During Tsar power Agdash-Lambaran-Guzanly-

Xındırstan-Ağdam-Şuşa yolu Quzanlıya birləşdirilən Sarıçalı kəndindən keçirdi. Bu kənddə həm də ilk yol evi tikilmişdi.

Sahib Əliyevin rəhbərliyi dövründə isə kənd öz inkişafının zirvəsinə çatmışdı.

Quzanlı kəndinin 250-300 illik bəlli tarixi var. Ancaq bu ərazilərdə aşkar edilən əski yaşayış məskənləri kəndin daha qədim tarixi olduğunu təsdiqləyir. Burada məskunlaşmış əhalinin bir qisminin Göyçayın Qaraməryəm kəndi yaxınlığındakı eyni adlı kənddən köçdüyü, bir qisminin də İran və Türkiyədə olan eyniadlı tayfadan (quzan tayfası) olduğu deyilir. Bununla bağlı kənddəki qədim yaşayış məskənləri dərinədən öyrənilmədiyindən dəqiq fikir söyləmək mümkün deyil. Top Qarağacı, Kərpic təpə, Sofuluda aşkarlanan kurqanlar bu gün də tədqiq edilməmiş qalır. Kəndin ətrafındakı Soltanbud təpəsi isə özündə zəngin tarixi mədəniyyəti daşıyır...

Ötən əsrin 80-ci illərində Quzanlı kəndindən Ağdam şəhərinə gedənləri iki yol aparırdı: biri Hindarx yolu (uzunluğu 36 km), o biri Küçərli yolu (uzunluğu 42 km) idi. O dövrdə bərpə olunmuş üçüncü yol isə rayon səviyyəli yol sayılırdı: bu yol Xındırstan, Çəmənli və Gülçülük deyilən yerdən keçirdi. Bu yol bir qədər də qısa - 35 km uzunluğunda idi. Üçüncü yolla daha çox 1989-cu ildə Ağdamda fəvqəladə vəziyyət elan olunandan sonra gedib-gəlməyə başladım. Həmin yol hərbiçilərin diqqətindən bir balaca kənarda qalmışdı. Mənasız və lazımsız yoxlamalardan yan ötmək üçün hər dəfə şəhərə gedib-qayıdanda məhz bu yolu seçirdim: Xındırstan, Çəmənli və Gülçülüüyü keçəndən sonra sola burularaq magistral yola çıxırdım, oradan da Uzundərəni adlayıb saga dönürdüm, Xankəndi yolu ilə gedib Xıdırlı kəndinin 5 nömrəli, yaxud bir qədər də irəliləyib 4 nömrəli obasından kəndə girir, sonra isə sakitcə şəhərə varid olurdum. Yolda hərbiçilərə ilişmədiyimə çox seviniirdim...

1992-ci ildə erməni silahlıları tərəfindən Xocalı soyqırımını törətilən məqamda Ağdam ilk “Qrad”

Khindiristan-Aghdam-Shusha way passed across Sarijali Village combined to Guzanly. The first road house was built in this village, too.

During the leadership of Sahib Aliyev, the village reached the development top.

Guzanly village has 250-300 year history. However, former dwelling points revealed in these areas confirm the village’s more ancient history. It is said that a part of residents moved from the village of the same name near Garameryem village of Goychay, while the other part were the same name tribes (guzan tribe) in Iran and Turkey. It is impossible to express exact thought since old dwelling points in the village were not deeply studied. Kurgans revealed in Top Garagaji, Kerpj tepe and Sofulu remain unexplored nowadays. Soltanbud Hill around the village carries rich historical culture....

In 80s of last century those going from Guzanly Village to Aghdam city chose two ways: first, Hindarkh road (36 kilometer length), the other Kucherli road (42 km length). The third way restored in that period was considered regional-level way: this road passed through Khindiristan, Chamanly and place called Gulchuluk. This road was a little short, of 35 kilometer length. I went via the third road mostly after state of emergency was announced in 1989 in Aghdam. That road remained aside attention of militants. I chose this road upon returning and coming to the city every time to prevent meaningless and unnecessary examinations: I reached main way turning to left after passed Khindiristan, Chamanly and Gulchuluk, after turned right passing by Uzundere; going via Xankendi road entered the village through hamlet No. 5 of Khidirli Village, moving forward through hamlet No. 4 and quietly arrived in the city. I was happy when I did not see militants....

The first “Grad” case-shots were applied in Aghdam during commitment of Khojaly genocide by Armenians in 1992. Up to that Armenians used missiles of only “Alazan” type. I regularly came to Aghdam those days and learnt daily information. The rumors spread in the city every day, confused the person.

mərmiləri atılmışdı. Buna qədər ermənilər yalnız “Alazan” tipli raketlərdən istifadə edirdilər. Həmin günlərdə ardıcıl olaraq Ağdama gəlir, gündəlik məlumatı öyrənirdim. Hər gün şəhərdə yayılan şayiələr isə adamı lap çaş-baş salırdı.

Qeyd etməliyəm ki, erməni silahlı dəstələri şəhəri “Qrad” atəsinə çox planlı şəkildə tuturdular. Əvvəlcə şəhərin Abidə, Sarıhacılı, Əhmədavar, Mərkəzi xəstəxana, Muradbəyli istiqamətlərini, sonralar irəliləyən-irəliləyən aşağı başı vururdular. Hər bir halda düşmənin cavab verilsə də, cavablar yetərli deyildi, pərakəndəlik vardı. Düşmənin hücumlarının sistemli olması bir də ondan bilinirdi ki, şəhər 2-3 gün ardıcıl atəşə tutulur, sonra 4-5 gün, bəzən bir həftəyə yaxın sakitlik hökm sürürdü. Əhali hücumların bitdiyini zənn edərək yenidən işə-gücə çıxır, alverini eləyirdi. Bunun ardınca proses təkrarlınırdı. Ancaq heç kəsin yuxusuna belə girməzdə ki, nə vaxtsa Ağdama uzaqdan baxacaq...

1992-nin mayı hamı üçün ağırli keçdi. Dərd üstünə dərd gəlirdi. Əvvəlcə Qaradağlı faciəsi, sonra isə Xocalı soyqırımını törədilmişdi. Azərbaycan əraziləri hər gün erməni silahlı dəstələrinin hücumuna məruz qalırdı. Mayın 8-də Şuşa şəhəri işğal olunmuşdu. Şuşanın işğal günü Milli Qəhrəman Şirin Mirzəyevin rəhbərlik elədiyi batalyon digər qoşun birləşmələri ilə düşmənin həmləsinin qarşısını alaraq Fərrux yüksəkliyini ələ keçirmək üçün əks-hücum keçmişdi. Həmin döyüşdə onlarla həmvətənimiz qəhrəmancasına həlak oldu. Onların arasında özümə qardaş bildiyim Eldar Əhməd oğlu Hümmətov da vardı. Mayın 9-da Ağdam Şəhidlər xiyabanında torpağa tapşırılan E.Ə.Hümmətov göstərdiyi şücaətə görə ölümündən sonra “Azərbaycan Bayrağı” ordenilə təltif edildi...

1993-cü ilin may günlərinin birində yenə Ağdama gedirdim. Rahat olduğundan Hindarx yolunu tutmuşdum. RTS-i və Ət Kombinatını keçib, 28 aprel küçəsindəki işıqfordan sola buruldum. Köhnə “pekarnı”ya çatmaq bazar tərəfdən insan axınının mənə sarı gəldiyini gördüm. Maşını saxlamağa belə imkan tapmadım. Hamıdan qabaqda gələn yaşlı kişi özünü maşına salıb “Geri qayıt, bala, atırlar”,- dedi. Sonradan öyrəndim ki, o, Papravənd kəndində fermada çalışmış. Bu məqamda yaxınlığa mərmə düşdüyünü hiss etdim. “Pekarnı” ilə üzəüz çayxana da vardı. Həmin yerdə böyük bir kötüyün üstündən necə keçdimsə, bir də baxdım ki, hamı kimi mən də Uzundərədən “Qrad” atəsinə tamaşa eləyirəm.

Həmin vaxt Uzundərədə ikinci Şəhidlər xiyabanı salınmışdı. Burada dəfn olunanların hamısı torpağa əmanət tapşırılmışdı. Hamıda tezliklə müharibənin uğurla başa çatacağına inam vardı...

Hörmətli ziyalımız Sadiq Murtuzayevə bu kitabla bağlı məqsəd və məramımı izah edəndə bir qədər fikrə dalıb dedi: “Ağdam Qarabağın həm giriş qapısı, həm də gözüdür. Ağdamla Şuşanın yaranması və inkişafı təxminən eyni dövrə təsadüf edir. Odur ki, ideya yaxşıdır. Amma gələcəkdə “Ağdamnamə”nin də yazılışına ehtiyac duyacaqsan. Çünki Qarabağın sonrakı inkişafı məhz Ağdamdan başlayırdı. Ağdam zəngin tarixi-mədəni inkişaf dövrü keçib. Yazacağın kitabı məhz “Ağdamnamə”nin bir hissəsi kimi nəzərdə tut”. Üzərimə böyük bir məsuliyyət yükü qoyulurdu. Ağdamın,

I must note that Armenian armed forces exposed the city to “Grad” fire planned. Initially they went to Abide, Sarıhacılı, Ahmadavar, central hospital, Muradbeyli directions, afterwards, bottom parts. In any case though enemy is reacted, the answers were insufficient. There was sparseness. The systematic character of hostile attacks was felt, as the city was shot subsequently 2-3 days, after that calmness was observed for 4-5 days and sometimes for a week. The population assumed the attacks stopped, continued their work and bargaining. The process continued the same way. But nobody thought of observing Aghdam from a distance one day....

1992 May was painful for everyone. Grief followed grief. First Garadagly tragedy, later Khojaly genocide was committed. Azerbaijani areas were exposed to attack of Armenian armed forces every day. On May 8 Shusha City was occupied. Battalion led by National Hero Shirin Mirzayev counter-attacked to seize Farrukh height preventing enemy attacks with other troops during occupation day of Shusha. Tens of our compatriots died heroically in that fight. Hummatov Eldar Ahmad oglu whom I considered my brother was among them as well. Hummatov Eldar buried in Aghdam Martyrs Avenue on 9 May was rewarded with “Azerbaijani Flag” Order after death for shown courage.....

I went to Aghdam again in one day of May, 1993. I was going via Hindarkh road since that was comfortable. Passing by RRS and meat shop, I turned left near traffic light in 28 April Street. I saw a people stream approaching me from the market direction unless reaching the bakery. I could not even stop the car. The older man going on the front got into the car and said “return back please, they are shooting”. Later I knew that he worked in Papravend Village in the farm. In that moment I felt case-shot next to me. There was a tea-house opposite the bakery. I passed over the large stump in that place and saw I was watching “Grad” fire from Uzundere like others.

In that time the second Martyrs Avenue was created in Uzundere. All of buried there people were charged as keepsake of the ground. Everybody hoped for successful termination of war sooner.

While I explained my purpose and will to our most respected intellectual, Sadiq Murtuzayev on this book, he absorbed in thought and said: “Aghdam is both an entrance door and eyes of Garabagh. Creation and development of Aghdam and Shusha coincides approximately the same period. Thus it is a good idea, but you will need to write “Aghdamname” in the future. Because mainly further development of Garabagh started with Aghdam. Aghdam has passed rich historical and cultural development stage. You will intend the book you will publish as a part of “Aghdamname”. I was undertaken a responsibility load. I believe in elucidation of Aghdamname since I hope Aghdam and Garabagh will be freed from enemy occupation.....

My dear reader! I want you to read this book till the end. I believe every page of the book will make certain impression on you about a bakery museum, which is a part of Aghdam. While reading you will see the museum was treasure and proud of not only Aghdam and Grabagh, but

Qarabağın düşmənin tapdığından azad ediləcəyi günə inandığım üçün “Ağdamnamə”nin yazılacağına da inanıram...

Hörmətli oxucum, istərdim bu kitabı sonadək oxuyasan. İnanıram ki, onun hər səhifəsi Ağdamın bir parçası olan Çörək Muzeyi haqqında səndə müəyyən təəssürat yaradacaq. Oxuduqca görəcəksən ki, Muzey tək Ağdamın, Qarabağın yox, bütün Azərbaycanın sərəvəti və qürür yeri olub...

İnsan müəyyən yaş dövründə keçirdiyi, bəzən isə yola verdiyi günlərə, illərə görə öz vicdanı qarşısında hesabat verməli olur. Şərqdə yeganə olan muzey haqqında nəse yazmaq çoxdankı arzum idi. Amma nədənsə tələsmirdim. Beləcə, illər ötdü, bir də baxdım ki, artıq əlli yaşımaya çatıram, ancaq doğma Qarabağla bağlı, demək olar, heç nə eləməmişəm. Səhifələdiyiniz kitabı mənim özümə hələlik ilk hesabatım da saya bilərsiniz.

Qələminə və şəxsiyyətinə hörmət elədiyim Vahid Qazinin “Ağdam - ruhlar şəhəri” kitabının təqdimat mərasimində iştirak eləyəndən sonra qarşınızdakı kitabla bağlı fikrim tam qətiləşdi. Bundan əlavə, çalışdığım Söz Azadlığını Müdafiə Fondu 2010-cu ilin 4-cü rübündə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında QHT-lərə Dövlət Dəstəyi Şurasının maliyyə dəstəyi ilə “İşğal altındakı ərazilərdə diyarşünaslıq muzeylərinin virtual pilot şəbəkəsinin yaradılması” layihəsini həyata keçirəsi oldu. Üç ay ərzində saysız-hesabsız informasiya toplaya bildik, muzey direktorları, mədəniyyət şöbəsinin müdürləri ilə görüşdük. Hətta www.diyarshunasliq.az internet resursunu da istifadəyə verdik.

Bələliklə, müəyyən təcrübə qazandığımdan tərəddüd etmədən ilkin olaraq məlumatların toplanmasına start verdim. Dörd ay ərzində Ağdam Çörək Muzeyi ilə bağlı olan-olmayan onlarca adamla görüşdüm. Eləsi oldu ki, bəlkə lap bezdirdim də. Amma neyləyəsən, ayrı çarə yox idi. Görüşdüyüm adamların hamısı muzeyin yarandığı günlərdə olduğu kimi həvəslə danışır, əlavə məlumatlar tapır, əlaqələr yaradır və mənə hansı yolla olursa olsun, dəstək verməyə çalışırdılar....

also whole Azerbaijan.

A person has to account for days and years he passed and sometimes lived in certain age. I wished to write about the museum, an only museum in the East a long ago. But I did not hurry. The years passed, I suddenly felt I am already fifty, I almost did not do anything related my native Garabagh. You can consider the book you are looking through so far my first report.

After I participated at presentation ceremony of “Aghdam-Spirit City” book by Vahid Gazi, whom I respect both for his pen and personality, my thought on elucidation of book, which you see become decisive. Moreover, Azerbaijan Free Speech Foundation, which I work, implemented the project on “Establishment of virtual pilot network of local-lore museums in the occupied areas” with financial support of Council of State Support to NGOs under the President of the Republic of Azerbaijan in the 4th quarter of 2010. We could collect a number of information for three months and met chiefs of culture department, museum chiefs. We put into commission Internet page: www.diyarshunasliq.az.

Thus, as I gained definite experience, I started collection of primary information without hesitation. I met with tens of people associated or non-associated with Aghdam bakery museum for 4 months. I even bothered some. Because I had no way. All of people I met talked enthusiastically as the creation day of the museum, found extra information, made relations and supported me in any way....

Azərbaycandan Amasiyaya Şirvanlılar *Shirvanians from Azerbaijan to Amasia*

Aliya Qurbanova / Aliya Gurbanova

Tarixdən məlumdur ki, XVIII əsr və XIX əsrin əvvəllərində Ağsu şəhərinin Türkiyənin bir sıra şəhərləri, xüsusilə də Amasiya şəhəri ilə sıx ticarət və mədəni əlaqələri olub. Çar Rusiyası tərəfindən Şirvan xanlığında işğal siyasəti həyata keçirilərkən yerli əhalinin bir hissəsi Amasiya şəhərinə ü, orada hazırda da mövcud olan Şirvanlılar məhəlləsi yaradıblar. Hətta Amasiyada məskunlaşan şirvanlılardan Şirvanızadə Mehmet Rüştü Paşa XIX əsrin 70-ci illərində Osmanlı dövlətinin sədrəzəmi (baş naziri) olub. 2011-ci il ərzində Manisa və Konya şəhərlərində keçirilən beynəlxalq konfranslarda Ağsuda aparılan arxeoloji tədqiqatlardan bəhs edən məruzələrimiz Türkiyənin elmi ictimaiyyəti tərəfindən böyük maraqla qarşılanıb.

Bütün bunları nəzərə alaraq MİRAS Mədəni İrsin Öyrənilməsinə Kömək İctimai Birliyi Azərbaycan Respublikasının müstəqilliyinin bərpasının 20 illiyi münasibətilə Türkiyənin Amasiya şəhərində Ağsu arxeoloji ekspedisiyası materiallarından ibarət rəsm və foto sərgi təşkil edib.

Layihənin məqsədi Türkiyə Cümhuriyyətinin Amasiya şəhərində Ağsu arxeoloji ekspedisiyası ilə bağlı rəsm və fotoların sərgisini təşkil edərək qardaş ölkənin ziyalılarının, elmi ictimaiyyətinin, KİV təmsilçilərinin, eləcə də sadə vətəndaşlarının ölkəmizin keçmişinə, tarixinə, mədəniyyətinə, qarşılıqlı tarixi əlaqələrimizə marağını təmin etmək, mədəni irsimizin təbliği olub.

It is known from history that in 18th century and early 19th century Aghsu town has had dense trade and cultural relations with some cities of Turkey, particularly Amasya. A part of local population moved to Amasya City upon occupation Shirvan Khanate by Tsar Russia and created there Shirvanli quarter, existed there presently. Even Shirvanizade Mehmet Rushtu Pasha, amongst Shirvanli residents settled in Amasya was a prime-minister of Ottoman State in 70s of 19th century. Our reports dealt with archaeological explorations conducted in Aghsu, during international conference held in Manisa and Konya cities of Turkey in 2011 were welcomed heartily by scientific community of Turkey.

Taking all these into consideration, MIRAS Social Organization in Support of Studying of Cultural Heritage arranged Drawings and Photo Exposition consisted of materials of Aghsu Archaeological Expedition in Amasya City of Turkey on occasion of 20-year anniversary of restoration of state independence of the Azerbaijan Republic.

The purpose of the project is by organizing Drawings and Photo Exposition concerning Aghsu Archaeological Expedition in Amasya City of Turkey Republic to provide interest growing of members of intellectual community, scientific community, mass media representatives, as well as citizens of our brotherly country to past, history, culture of our country, mutual historical relations and propagation of our cultural heritage.

Beləliklə, Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyinin bərpasının iyirminci ildönümünə həsr olunmuş “Ağsu Möcüzəsi” sərgisinin açılışı 2011-ci il oktyabrın 14-də Amasiya şəhərində baş tutdu.

Eyni gündə və eyni məkanda, yəni Türkiyənin Amasiya şəhəri Saraydüzü Qışlası Kültür Mərkəzində “Azərbaycandan Amasiyaya Şirvanlılar” konfransı və “Mövlanə İsmayıl Siracəddin Şirvani və Qafqazlı Müridlər” kitabının təqdimatı da keçirildi.

Tədbirə Amasiya valisi Dr. Abdilcelil Öz, Amasiya bələdiyyəsinin sədri Cafer Özdemir, Amasiya Universitetinin rektoru Prof.Dr. Metin Orbay, Dairə müdirləri, Amasyalılar Dərnəyinin sədri, memar Hakkı Göztaş, Amasiya Memarlar Odasının sədri Husaməttin Seçilmiş, Azərbaycan Türkləri Kültür, Sanat və Dayanışma Dərnəyinin sədri Muttalip Ulutanrıverdi, Amasiyanın Şirvanlı əsilli sakinləri, məruzəçilər - Cərrahpaşa Universitetinin professoru İbrahim Yıldırım, Azərbaycan Qafqaz Universitetinin dosenti Mehmet Rihtim, MİRAS Mədəni İrsin Öyrənilməsinə Kömək İctimai Birliyinin sədri Dr. Fariz Xəlilli və Ağsu şəhər bələdiyyəsi sədrinin müavini Əlməhəmməd Usubəliyev qatıldı.

Sərgi haqqında ümumi məlumat verən Dr. Fariz Xəlilli bildirdi ki, MİRAS İctimai Birliyinin dəstəyi ilə AMEA Arxeologiya və Etnoqrafiya İnstitutunun Ağsu arxeoloji ekspedisiyası 2010-2011-ci illərdə orta əsr Ağsu şəhəri yerindən çox maraqlı tapıntılar əldə edib. Birliyin İdarə Heyətinin üzvü, tanınmış fotoqraf

So, opening of “Agsu Wonder” Exhibition dedicated to 20-year anniversary of restoration of state independence of the Azerbaijan Republic took place on 14 October, 2011 in Amasya City.

A conference on subject “Shirvanians from Azerbaijan to Amasia” and presentation of book “Mowlana Ismayil Sirajaddin Shirvani and Caucasus Followers” were held in Sarayduzu Kishla Cultural Centre on the same day and place.

Governor-general of Amasya, Dr. Abdjalil Oz; chairman of Amasya Municipality, Jafer Ozdemir; rector of Amasya University, Prof. Dr. Metin Orbay; circuit chiefs; chairman of Amasyalilar Association, architect Hakkı Goztash, chairman of Amasya Architects Organization, Husameddin Secilmish; chairman of Azerbaijani Turks Culture, Art and Support Association, Muttalip Ulutanrıverdi; Shirvan natives of Amasya; reporters-Professor of Jarrahpasha University, Ibrahim Yildirim; senior lecturer of Azerbaijan Qafqaz University, Mehmet Rihtim, chairman of MIRAS Social Organization in Support of Studying of Cultural Heritage, Dr. Fariz Khalilli; deputy chairman of Agsu City Municipality, Alimuhammad Usubaliyev participated at the event.

Giving general information about the exhibition Dr. Fariz Khalilli said that Agsu Archaeological Expedition of NASA Institute of Archaeology and Ethnography with support of “MIRAS” Social Organization discovered very interesting finds from medieval Agsu town in 2010-2011. Member of Board of Directors of MIRAS

Məmməd Rəhimov iki ildir ki, bütün tapıntılarımızı, qazıntı prosesini və tədbirlərimizi professional şəkildə sənədləşdirir. Sərgidə nümayiş olunan 84 ədəd fotopanel onun əsərlərindən ibarətdir.

MİRAS İctimai Birliyinin üzvü, orta əsr Ağsu şəhərinin konservasiya olunmasında yaxından iştirak edən bərpəçi-rəssam Cahangir Əhmədovun iş prosesindəki müşahidələri əsasında çəkdiyi 12 ədəd rəsm nümunəsi də sərgidə özünə yer alıb. Birliyin üzvü gənc heykəltəraş Vüqar Quliyevin qazıntılar zamanı aşkar olunmuş tovuzquşu və at fiqurlarının tökmə üsulu ilə yenidən hazırladığı bənzərləri də burada nümayiş olunur.

Social Organization, well-known photographer Mammad Rahimov documented professionally all of our finds, the excavation procedure and events for two years. Photo panel of 84 photos demonstrated in the exhibition belongs to him.

12 units of drawings painted based on the observations upon procedure by Jahangir Ahmadov, a restorer-painter, member of MIRAS Social Organization who participated closely in conservation of medieval Agsu town, were demonstrated at the exhibition. Re-elaborated analogues of peacocks and horse figures, revealed during the excavations by cast method by a young sculptor, a member of MIRAS Social Organization, Vugar Guliyev

“Ağsu Möcüzəsi” sərgisinin Amasiyadan başlanması səbəbləri haqqında danışan Fariz Xəlilli bildirdi ki, Şirvan xanlığının baş şəhəri olan Ağsu şəhərinin XIX əsrin 20-ci illərində ruslar tərəfindən ələ keçirilməsindən sonra yüzlərlə ziyalı insan xanlığı tərk etmək məcburiyyətində qalıb. Belə ziyalılardan biri Mövlanə İsmayıl Siracəddin Şirvani Şirvandan Amasyaya köçüb, burada yaşayıb, burada dəfn edilib. Onun ocağının başına Azərbaycanın hər yerindən (Şirvan, Qarabağ, Qazax, Borçalı, İrəvan, Şimali Qafqaz və digər) yığılan insanlar Amasiyaya sığınıb, şirvanlılar adı ilə tanınıblar. Bu gün Şirvan xanlığının mərkəzindən aşkar olunan tapıntılara dair sərgi məhz Türkiyə şirvanlılarının əsas şəhərində nümayiş olunur.

Sərginin açılış lentini kəsən vali Abdilcelil Öz Azərbaycanın müstəqilliyinin iyirminci ildönümünə həsr olunmuş belə bir sərginin Amasiyada açılmasından məmnunluq duyduqlarını bildirdi. Amasiya ilə şirvanlılar arasında ayrılmaz bir bağ olduğunu qeyd edən vali gələcəkdə iqtisadi, mədəni və turizm sahəsində ikitərəfli fəaliyyətlərdə maraqlı olduqlarını dilə gətirdi. Sərgiyə maraqla tamaşa edən vali “Azərbaycandan Amasiyaya Şirvanlılar” konfransına da qatıldı.

are shown at the exhibition.

Fariz Khalilli spoke about the reasons of commence of “Agsu Wonder” Exhibition from Amasya and said that hundreds of intellectual members of society had to leave the khanate after capture of Agsu town, main city of Shirvan Khanate by Russian in 20s of 19th century. One of these intellectuals, Movlana Ismayil Sirajaddin Shirvani moved to Amasya from Shirvan, lived, died and buried there. The people gathered around his hearth from every part of Azerbaijan (Shirvan, Karabakh, Gazakh, Borchali, Iravan, North Caucasus and others) sheltered in Amasya and became known as Shirvanlilar. Today’s exhibition devoted to the finds revealed from the centre of Shirvan khanate is shown mainly in leading city of Turkey Shirvanlilar.

Governor-general Abduljalil Oz cutting the ribbon of the exhibition opening stated he expresses gratitude for such exhibition arrangement in Amasya on the occasion of 20-year anniversary of state independence of the Azerbaijan Republic. The governor-general saying Amasya and Shirvanlilar are a whole tie and that they are interested in bilateral activities in domains of policy, culture and tourism in the future. He watched the exhibition with interest and joined “Amasya: Shirvanlilar from Azerbaijan” conference.

Konfransdan öncə Amasiya bələdiyyəsi sədrinin müavini Osman Akbaşın rəhbərliyi altında Amasiya bələdiyyəsi konservatoriyasının musiqi qrupu Türk təsəvvüf musiqisindən nümunələr, o cümlədən Seyid Həməzə Nigarinin şeirlərinə bəstələnmiş musiqi parçaları təqdim etdilər.

Əslən Amasiya şirvanlısı olan Prof.Dr. İbrahim Yıldırım daha çox xatirələrə əsaslanan və bu xatirələr işığında apardığı tədqiqatında İsmayıl Şirvani, Həməzə Nigari və Hacı Mahmud başlıqları altında maraqlı məruzə etdi. O, qeyd etdi ki, Şirvanlı toplumunun Amasiyada və ətrafında yerləşməsi İsmayıl Şirvani ilə başlamış, Həməzə Nigari ilə güclənmişdir. Şirvanlı məscidini tikdirən Hacı Mahmudun Qazax rayonu Aslanbəyli kəndindəki türbəsini ziyarət edərkən keçirdiyi hissləri dilə gətirən İbrahim Yıldırım şairə Mirvarid Dilbazini minnətdarlıqla yad etdi.

Dosent Mehmet Rihtım İsmayıl Şirvani və onun xəlifəsi Həməzə Nigarinin həyat və fəaliyyəti haqqında maraqlı məlumatlar verdi. Həməzə Nigarinin şeirlərindən, ədəbi irsinin əhəmiyyətindən danışaraq, Amasiyada Beynəlxalq Həməzə Nigari Simpoziumu planlaşdırdıqlarını qeyd etdi.

MİRAS İctimai Birliyinin sədri Dr. Fariz Xəlilli, özünün və Mehmet Rihtımın müəllifi olduqları “Mövlanə İsmayıl Siracəddin Şirvani və Qafqazlı müridlər” kitabını təqdim etdi. Kitabın birinci nəşrinin hansı hikmətlə başa gəlməsindən, Mahmud bəy Mahmudbəyovun məqaləsindən başlanan İsmayıl Şirvani tədqiqatından danışan Fariz Xəlilli 1848-ci ildə vəfat etmiş bir

Before the conference, a music band of Amasya Municipality Conservatory headed by Osman Akbash, deputy chairman of Amasya Municipality performed samples of Turkic Sufism music, as well as music composed of poems by Seyyid Hamza Nigari.

Professor Dr. Ibrahim Yildirim, native of Shirvanli of Amasya delivered a remarkable report under titles Ismayil Shirvani, Hamza Nigari and Haji Mahmud in his investigations he carried out based more on memories and in their light. He stated settlement of Shirvanli population in Amasya and its neighbours initiated with Ismayil Shirvani and strengthened with Hamza Nigari. Remembering the feelings upon visiting Tomb of Haji Mahmud, who built Shirvanli Mosque in Aslanbeyli Village, Gazakh Region, Ibrahim Yildirim called to memory gratefully a poetess Mirvarid Dilbazi.

Senior Lecturer Mehmet Rihtim gave interesting information about life and activity of Ismayil Shirvani and his follower Hamza Nigari. Talking about poems of Hamza Nigari and importance of his literary heritage, M. Rihtim stressed the plans on International Hamza Nigari Symposium in Amasya.

Chairman of MIRAS Social Organization, Fariz Khalilli presented a book “Movlana Ismayil Sirajaddin Shirvani and Caucasian Followers”, the authors of which are Mehmet Rihtim and Fariz Khalilli. Fariz Khalilli talking about the wisdom of the 1st publication of the book; the study about Ismayil Shirvani started from Mahmud bey Mahmudbeyov’s article stated the person died in 1848 is still valid sample of morality after years. Underscoring Azerbaijan and Turkey are two states,

şəxsiyyətin illər sonra da təsirli əxlaq nümunəsi olduğunu qeyd etdi. Azərbaycan və Türkiyənin iki dövlət və bir millət olsa da bir-birinin tarixini, mədəniyyətini az tanıdığını, bəzi məqamlarda heç tanımadığını deyən Fariz Xəlilli qarşılıqlı mədəniyyət və tarix araşdırmalarına ehtiyac olduğunu vurğuladı.

Ağsu şəhər bələdiyyəsi sədrinin müavini Əlməhəmməd Usubəliyev Ağsuda aparılan arxeoloji qazıntılara dövlətin diqqətindən və ictimai qayğıdan danışdı. Ağsu rayonu İcra hakimiyyəti və şəhər bələdiyyəsi adından "Ağsu Möcüzəsi" sərgisinin təşkilinə göstərdiyi dəstəyə görə Amasiya valisi və Amasiya bələdiyyəsinə minnətdarlıq edən Əlməhəmməd Usubəliyev gələcəkdə belə tədbirlərin daha intensiv, Ağsu və Amasiyanın isə qardaş şəhərlər olmasını arzuladığını qeyd etdi.

Açılış tədbirinin sonunda Türk Dünyası Mədəni İrsinin tədqiqində və təbliğində göstərdikləri dəstəyə görə Cərrahpaşa Universitetinin professoru İbrahim Yıldırım, Qafqaz Universitetinin dosenti Mehmet Rihtim, Amasyalılar Dərnəyinin sədri, memar Hakkı Göztaş və Amasiya Memarlar Odasının sədri Husamettin Seçilmişə MİRAS İctimai Birliyinin Dostu diplomları təqdim edildi.

Həmin gün Azərbaycanın Türkiyə Səfirliyi adından Azərbaycanın müstəqilliyinin bərpasının iyiminci ildönümü münasibətilə konfrans və sərginin

but one nation, F. Khalilli stated regretfully they don't recognize each other's history and culture well in some cases, or recognize less, and stated there is need for mutual culture and historical investigations.

Deputy Chairman of Agsu City Municipality, Alimuhammad Usubaliyev touched upon state attention and public care in respect of archaeological excavations conducted in Agsu. Alimuhammad Usubaliyev thanked to Amasya governor-general and Amasya Municipality for the support in organizing "Agsu Wonder" Exhibition on behalf of Agsu Region Executive Power and the city municipality noted he wishes such events to be arranged more intensively in the future, and Agsu and Amasya to become brotherly cities.

At the end of the opening Professor of Jarrahpasha University, Ibrahim Yildirim; senior lecturer of Qafqaz University, Mehmet Rihtim; chairman of Amasyalılar Association, architect Hakkı Goztash and chairman of Amasya Architects Organization, Husameddin Sechilmish were presented MIRAS Social Organization Friends Diploma for support in research and propagation of Turkic World Cultural Heritage.

On the same day a conference was held on occasion of 20-year anniversary of Azerbaijan Independence Restoration on behalf of Embassy of Turkey and the banquet was arranged in honour of exhibition participants.

The Azerbaijani delegation comprised of Arzu

iştirakçılara ziyafət verildi.

Azərbaycan nümayəndə heyətinin tərkibində MİRAS İctimai Birliyinin sədr müavini Arzu Soltan, İdarə Heyətinin üzvü Qədrəddin Nemətzadə, fotoqraf Məmməd Rəhimov, rəssam Cahangir Əhmədov, heykəltəraş Vüqar Quliyev, "Discovery Azerbaijan" jurnalının redaktoru Gülnar Məsimli, İctimai Televiziyanın əməkdaşları Natiq Babayev və Elşad Məmmədov, Ağsu arxeoloji ekspedisiyasının üzvləri və digər şəxslər vardı.

Sərgi noyabrın 3-nə qədər Amasiya şəhərində davam etdi. Hər gün sərgini yüzlərlə tələbə, gənc eyni zamanda, müxtəlif ölkələrdən Polşa, Latviya, Litva, Almaniya, Macarıstan, Bolqarıstan, Çilidən kifayət qədər turistlər ziyarət etdi

Azərbaycan tarixinin və mədəniyyətinin təbliğində əvəzsiz rol oynayan "Ağsu möcüzəsi" sərgisi Türkiyənin digər şəhərlərində də nümayiş olunmaqdadır.

Soltan, deputy chairman of MIRAS Social Organization; member of Board of Directors, Gadraddin Nematzade; photographer Mammad Rahimov; painter Jahangir Ahmadov; sculptor Vugar Guliyev; editor of "Discovery Azerbaijan" Journal, Gulnar Masimli; employees of Public Television, Natiq Babayev and Elshad Mammadov, members of Agsu Archaeological Expedition and other people.

The Exhibition lasted till 3 November in Amasya City. Hundreds of students, youth, as well as tourists from various countries like Poland, Latvia, Lithuania, Germany, Hungary, Bulgaria and Chile visited the exhibition every day.

"Agsu Wonder" Exhibition playing irreparable role in propagation of Azerbaijani history and culture is still demonstrated in other cities of Turkey.

Dünəndən bu günə Türkiyə *Turkey from past to present*

Naci Yengin / Naci Yengin
tarihistan.org@hotmail.com
www.tarihistan.org

Hazırda Türkiyə və Anadolu adları ayrılmaz bir coğrafi ad olaraq qəbul edilməkdədir. Türkiyə deyildiyində təsəvvürə Anadolu və Balkanlardan ibarət bir məkan gəlir.

Anadolunun Türkiyə adlandırılması təxminən X əsrin sonlarında özünü büruzə versə də, Anadoludakı türk varlığı daha qədim vaxtlara əsaslanır.

Son illərdə aparılan arxeoloji qazıntı tapıntıları, məlumat və sənədlərə əsaslanaraq Türk varlığının e.ə. 3000-ci ilə qədər qədimə getdiyi aydın olur. Anadoluda Akkad kralı Naramsinə qarşı birləşən 17 kraldan biri də Türk kralı İlsu-Naildir.

Anadolu tarixəqədərki dövrləri görmüş bir məkandır. Anadolu e.ə. VIII minillikdən etibarən insanların yaşadığı bir məkan olmuşdur. Orta Daş (Mezolit) dövründən etibarən məskunlaşma yerlərinin rast gəldiyi Anadolu ərazisində hələ də məskunlaşma yerləri ilə əlaqədar arxeoloji qazıntılar aparılmaqda davam edir. Antalya, Burdur, Konya, Diyarbəkir, Qaziantep, Çanaqqala, Çorum, Manisa ... şəhərləri ətrafında aparılan arxeoloji qazıntılar Anadolunun tarixini işıqlandırmaqda çox əhəmiyyətli tapıntılar ortaya çıxarmaqdadır.

Hitit qaynaqlarında Anatosios adı "Günəş Ölkəsi" olaraq Anadolu üçün istifadə edilərsə də, Anadolu məkanı günəşli türk dövlətlərinin Anadoluya gəlib yerləşməsi və Türkiyə adını verməsilə yenidən parlamış və nuru ilə dünyanı yenidən işıqlandırmışa başlamışdır.

Today, as the names of Turkey and the Anatolia are considered an integral geography name, when Turkey is mentioned, the geography consisted of Anatolia and the Balkans comes to mind.

Although Anatolia's taking the name of "Turkey" took place at the end of the 10th century, existence of the Turkish in Anatolia referred to the most ancient time.

Archaeological finds of recent years, in the light of information and documents in Anatolia Turkish existence was displayed to go back in three thousand years B.C. One of 17 kings united in Anatolia against Akad King Naramsin is Turkish king, Iisu Nail.

Anatolia is a geography lived prehistoric periods. Since 8 thousand years BC Anatolia was a land where people lived. Archaeological excavations have continued related to these settlements in Anatolia where they are encountered since Medieval Stone (Mesolithic) Age. Archaeological excavations around Antalya, Burdur, Konya, Diyarbakir, Gaziantep, Chanaggale, Chorum and Manisa provinces reveal very important findings in elucidation of the history of Anatolia.

The name "Anatolios" was used in Hittite sources as "the Sun Country" for Anatolia, the sun of the Anatolian geography shone again with the settlement of Turkish states in Anatolia, giving the "Turkey" name and began to illuminate the world again.

Anadolu türk hakimiyyətindən əvvəllər Hititlər, Urartular, Lidyalılar, İonlar, Friq, İskəndər İmperatorluğu, Roma İmperiyası kimi böyük dövlətlər qurulmuşdur. Anadoluda qurulan qədim dövr mədəniyyətləri istər elmi, istər sosial-mədəni, istərsə də insanların rahat yaşadığı bir ərazi olan Anadolunun tarix boyunca əhəmiyyətini qorumasında təsiri olmuşdur.

Asiya, Avropa, Qafqaz, Türküstan, Afrika, Orta Şərq məkanlarının kəsişdiyi Anadolunun ərazisi Kral Yolu, İpək və Ədviyyat yollarının ən əhəmiyyətli ticarət və xammal mənbəyi olaraq bir çox dövlətlərin ələ keçirmək istədiyi torpaq olmuşdur.

Aralıq dənizi, Qara dəniz, Ege və Marmara dənizlərlə əhatələnən Anadolu ərazisi, dənizlərin ortasında qalmış bir yarımada görünüşündədir.

Anadolunun coğrafi, strateji və iqtisadi gücü ora geniş axınların olmasının əsas səbəbi olmaqla ilk dövrlərdən Anadolu məkanını mədəniyyətlərin birləşdiyi mozaika halına gətirmişdir. Skif (Saka) türkləri, xəzər türkləri, peçeneklər, qıpçaqlar, uzlar (oğuzlar) Anadoluya Qara dəniz, Qafqaz və Balkanlardan gəlmiş və əsrlər boyu Anadoluda yaşasa belə Anadolunun türk şəhəri olması X əsrdə reallaşır.

Anadoluya Türkiyə adının verilməsini təqribən X əsrdən etibarən İbn Faldan kimi səyyahlar tədqiq etsə də, "Türk Şəhəri, Türk Yurdu, Türkiyə" ifadələri daha çox türklərin çoxluq təşkil etdiyi və türklərin rəhbərliyində olan ərazilər üçün istifadə edilmişdir. Çünki türk adı Orta Asiyada türkdilli birləşmələrin VI əsrdəki ortaq adıdır.

Orta Asiyada başlayan türk köçləri və dərhal sonra reallaşan qövmələr köçünün ardınca qəbilələr halından Anadoluya gələn türklərdən sonra Anadoluda getdikcə azalan yerli əhali yerini türklərə verməyə başlamış və X əsrdə qurulan türk bəylikləri sayəsində Anadolu türkcə danışan birləşmələr hakim olmuşlar.

Türklərin yurd əldə etmək məqsədilə Anadoluya başladığı son və ardı kəsilməz axınları Səlcuq sarkərdəsi Çağrı Bəyin başçılığında, 1015-ci ildən etibarən həyata keçirilmişdir.

Türklər Anadolunu şüurlu və planlı olaraq seçmişlər. Əsrlər öncəsi Anadolu ərazisində həyat arzusu Piri Türkistan Xoca Əhməd Yəsəvinin aləmləri ilə başlamış, siyasi hakimiyyətə davam etmişdir.

Böyük Səlcuq Dövlətinin Anadoluya gəlişi və Sultan Toğrul Bəyin dövründə Bizansla qarşı qazanılan ilk böyük zəfər olan 1048 Pasinlər döyüşü nəticəsində Bizansın himayəsindəki ermənilər türk himayəsinə girmiş və Vaspuaraqan Krallığı devrilmişdi.

Sultan Arpaşan dövrü Anadolunun türkləşməsi və Türkiyə tarixinin başlanmasında ən əhəmiyyətli dövr olmuşdur. Ərzurum, Qars, Ani, Muş, Malazgirt kimi Anadolu şəhərləri bir-bir türklərin hakimiyyətinə girmiş və nəhayət 1071-ci ildə qazanılan Malazgirt Meydan döyüşündən sonra Bizansın türklərə qarşı müqaviməti qırılmışdı. Ancaq yenə də 1176-cı il, Miyakəvfəlon döyüşünə qədər Bizans İmperiyası (Şərqi Roma) Anadoludakı üstünlüyünü qorumuşdu.

Türkiyə tarixi ərzində ələ keçirilən Egey adaları, Kipr, Balkanlar, Qafqaz, Orta Şərq, Kırım kimi geniş əraziləri əhatə edir. Çünki Osmanlı İmperiyasının son

Before the Turkish power in Anatolia large states such as Hittites, Urartu, Lydians, Ionians, Phrygians, the empire of Alexander and the Roman Empire were established. Ancient civilizations created in Anatolia as geography both in scientific and socio-cultural, comfortable for people's living have been the importance of effective protection of Anatolia throughout history.

Anatolian geography, the intersection of Asia, Europe, the Caucasus, Turkestan, Africa, the Middle East being the most important business and source of the raw material of King Way, Silk Way and Baharat and was the land many states wished to seize.

Mediterranean, Black Sea, Aegean and Marmara seas surrounding the Anatolian geography seem remained like a peninsula in the middle of the sea.

Geographical, strategic and economic power of Anatolia was the main factor in making raids to Anatolia often and Anatolian geography has become a mosaic of cultures since the ancient time.

Scythian (Saka) Turks, Khazar Turks, Pechenegs, Kipchaks, Uz (Oghuz) have come to Anatolia from the Black Sea, the Caucasus and the Balkans and Anatolia's being the Turkish province took place in 10th century though had lived in Anatolia for centuries.

Although travelers such as Ibn Faldan confirmed giving Anatolia the name of Turkey since 10th century, the expressions of Turkish province, Turkish territories, Turkey, are used for geographies created and ruled by the majority of Turks. The Turkish name is the common name of Turkic-speaking communities in Central Asia in

UŞAQLARA "İZTİRBƏSİZ BAYRAM"

İrsi qan xəstəliklərindən əziyyət çəkən uşaqlar ağırlardan azad olmaq üçün qan preparatının köçürüləcəyi anı səbirsizliklə gözləyirlər.

Onlara Yeni il bayramı ərəfəsində ən gözəl hədiyyə də elə qan ianəsi ola bilərdi. Bizim - qan xeyriyyəçilərinin keçirdiyi növbəti aksiyanın məqsədi də bu idi.

Belə ki, 2011-ci il dekabrın 26-da "Miras" Mədəni İrsin Öyrənilməsinə Kömək İctimai Birliyi "Qan Donorları Assosiasiyası" İctimai Birliyi ilə birgə qanvermə aksiyası təşkil etdi. Aksiyanın əsas məqsədi bayram günlərinin (31 dekabr-5 yanvar) qeyri-iş günləri olması üzündən yarana biləcək qan ehtiyatı qıtlığının aradan qaldırılmasına dəstək olmaq idi.

Aksiya Mərkəzi Qan Bankının tibbi heyətinin nəzarəti altında keçirildi. Toplanan qanlar bayram günlərində ehtiyacı olan insanların donor qanı ilə təmin olunmasına sərf olunacaq.

Qan vermə aksiyasında iştirak sərbəst olsa da, yalnız səhhətində problem olmayanlar qan verə bilərlər. Yəni, yaşı 18-65 arasında, çəkisi 50 kiloqramdan çox, hemoqlobin səviyyəsi normal olan, bədən istiliyi 37 dərəcədən çox olmayan, son 48 saat ərzində həddindən artıq miqdarda spirtli içki qəbul etməyən, heç bir yoluxucu virus (QİÇS, Hepatit A, B, C) və xəstəlikdən əziyyət çəkməyənlər aksiyada iştirak edə bilərlər.

Aksiyaya "Miras" İB-nin kollektivi və üzvləri, müxtəlif peşə sahibləri, tələbələr və başqa könüllülər qoşuldu. Aksiyanın sonunda donorlara və tədbirdə fəal iştirak edənlərə təşəkkürnamə verildi.

Məclis-i Mebusunda və I-ci TBMM-də qəbul olunan Misak-ı Milli (Milli and mətnində Türkiyənin sərhədləri içində sayılan ərazidə adıçəkilən bölgələr də zirk edilir.

Türkiyə tarixi Səlcuqlardan günümüzdə qədər davam edən tarixi dövrdür. Bu müddət ərzində millət, dil, din, məzhəb və rəng fərqi nəzərə alınmaz.

Türkiyəni yaradan millətlərin demografik (əhali dağılımı) XI əsrdən etibarən Türk soylu tayfalarının birləşməsi ilə daha çox Oğuzların fərqli boylarından meydana gəlmişdir. İndi aparılan sosioloji, linqvistik və antropoloji araşdırmalar şərqdən qərbə, şimaldan cənuba qədər dəyişik ərazilərdə yaşayan və özlərini türk, kürd, laz, çərkəz, türkmən, yörük ... şəklində təyin edən insanların Oğuz boylarına əsaslandıqları; eyni dildə danışdıqları, hətta qohum olduqlarını ortaya çıxarmışdır. Evlilik, yas mərasimləri, folklor xüsusiyyətləri, inanclar, adət-ənənələri eyni olan insanların ayrılması mümkün deyil.

Səlcuqlardan tutmuş Osmanlı Dövlətinə, Türkiyə Cümhuriyyətinin qurulmasından bu günə qədər keçən müddət ərzində heç bir çətinliyə baxmayaraq eyni ərazidə yaşayan insanlar arasındakı əlaqələr kəsilməmiş, əksinə daha da möhkəmlənmişdir.

Anadoluda qurulan türk dövlətlərinin tolerantlığa əsaslanan dövlət siyasəti din, irq və məzhəb fərqi etməyən tətbiqləri erməni, rum, yəhudi, gürcü, ərəb, fars, serb, bolqar, xorvat, macar, alban, başnaq, lex ... millətlərini əsrlər boyu idarə etməsinin ən əhəmiyyətli göstəricilərindən biridir.

Səlcuq hakimiyyəti 1243-ci il Kosadağ döyüşündən sonra zəifləmiş, şərqdən gələn monqollar isə Anadoluda siyasi birliyi pozaraq Türk Bəylikləri dövrünə şərait yaratmışdır. Anadoluda başlayan siyasi qarışıqlıq, Oğuz boyları arasında yaşanan hakimiyyət mübarizəsi Bizans İmperiyasının da dəstəyi ilə uzun illər davam etmişdir.

Türklərin ən əhəmiyyətli xüsusiyyətlərindən biri də fəthlərdən əvvəl bölgəyə qabaqcıl qüvvət olaraq iqtisadi, dini, mədəni və ictimai fəaliyyətlər davam etdirən kolonizator Türk dərvişləriylə abadlıq, inşaat işlərini başlamalarıdır.

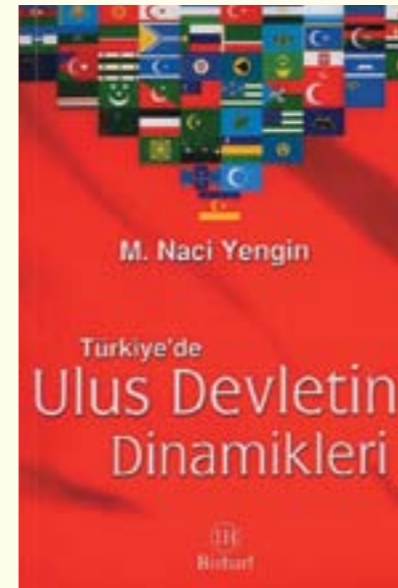
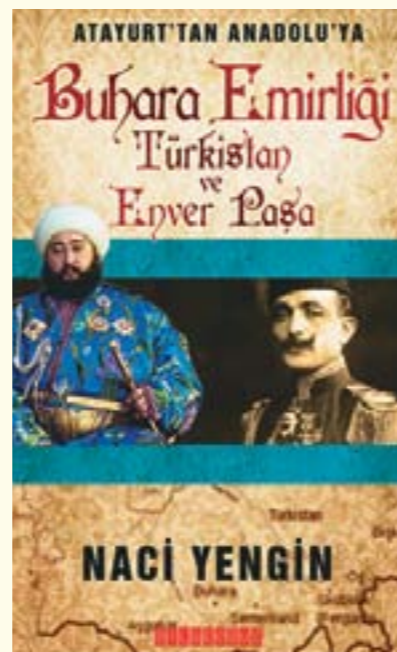
Pir-i Türküstanın Türküstandan qərbə, Azərbaycan, Qafqaz, Krım,

6th century.

Local population decreased gradually in Anatolia after Turks arriving in Anatolia as tribes like Turkic migrations in Central Asia, began to replace by Turks and Turkish-speaking communities dominated Anatolia through Turkish principalities established in 10th century.

The latest and continuous streams initiated by Turks in Anatolia in order to obtain habitat occurred since 1015 was under the leadership of the Seljuk commander, Çağrı Bey. Turks have preferred Anatolia consciously and planned. A desire to live in Anatolia started many centuries and continued with political power began with alperens of Pir-i Turkestan Hodja Ahmet Yesevi.

With the advent of the Great Seljuk Empire in Anatolia and during the time of Sultan Tugrul Bey at the end of the War of 1048 Pasins the first major victory won against the Byzantines Armenians, who were under the aegis of the Byzantine Empire entered under Turks' protection and the kingdom of Vaspurakan collapsed. Time of Sultan Alp Arslan is the most important period in the start of the history of Turkey and Anatolia's becoming Turkic. Erzurum, Kars, Ani, Mus, Malazgirt cities of Anatolia one by one gained domination of the Turks and finally resistance against the Turks by Byzantine after the Battle of Malazgirt won in 1071,

Anadolu, Balkanlar, Orta Şərqdən gələn Qazi dərvişlər-Xorasan ərənləri-zaman içərisində bölgənin iqtisadi və dini həyatını dəyişdirib fəthlərə yol açmışdır.

Mövlana Cəlaləddin-i Rumi, Xoca Yunus Əmrə, Xoca Nəsrəddin, Hacı Bəktəş Vəli, Hacı Bayram Vəli, Şeyx Ədəbalı kimi dini-ictimai həyatı təşkil edən cəmiyyət rəhbərlərinin islamın türk anlayışını Anadolu rəngləriylə rəngləndirməsi Türküstandan başlayan türk-islam inancının Anadoluya, Balkanlara, Kiprə, Krım, Musul-Kərkük ... torpaqlarına yayılmasında təsirli olmuşdur.

Konya, Manisa mərkəzli Məvləvi dərvişlərinin Anadoluda Gaziyən-ı Rum, Abdalan-ı Rum, Bacıyan-ı Rum təşkilatları Osmanlı İmperiyasında Balkanların qısa zamanda türk vətəni olmasında təsirli olmuşdur.

Məscid, hamam, karvansaray, bazar, mədrəsə, təkkə, monastr, mətbəx, dərğah, xanəqah, yol, körpü ... Hər cür arxitektura əsərlərlə inşa etməyən sanki imanlarını daşlara nəqş edən Türk ruhu Anadoluda yeni bir həyəcan və yeni bir dinamikanın yaşanmasında təsirli olmuşdu.

Şeirdən, nəsr, musiqidən, folklorə, ağıda hər sahədə Türkün boyası ilə boyanan Anadolu, Osmanlı Dövlətinin qurulmasıyla yeni bir həyəcan və yeni bir ruh qazanmışdır.

Osmanlı Dövləti Oğuzların Kayı boyuna mənsubdur. Ancaq Osmanlı Dövləti Anadoludakı Türk siyasi birliyi

broken. However, the Byzantine Empire (Eastern Roman) could maintain superiority of Anatolian Seljuks until the 1176 Battle of Miryakefelon won in the time of Anatolia.

Aegean Islands dealt with history of Turkey, include a wide geography such as Cyprus, the Balkans, the Caucasus, the Middle East and Crimea. In the text of National Pact (National Oath) adopted in last assembly of the Ottoman Empire and I.TBMM MP regions are mentioned in the geography located within the boundaries of Turkey.

Turkey's history is a historical process, which continues from the Seljuks up to date. During this period, nation, language, religion, faith and color discriminations are not expected.

Demographic distribution (population) of nations, that make up Turkey were formed by the merger of tribes of more Oghuz Turks with unity of the various tribes of Turkic origin since 21st century. Today, the sociological, linguistic and anthropological research from east to west, from north to south have revealed that people lived in different geographies and defined themselves as Turkish, Kurdish, Laz, Circassian, Turkmen and the Yorouks had relied on Oghuz tribes and they speak the same language and are even relatives. Separation of people having the same marriage, mourning ceremonies, folkloric characteristics, beliefs and traditions is not possible.

During the time from Seljuks to the Ottoman Empire, the establishment of the Republic of Turkey until the present day, despite all problems, bonds among people living in the same region were not broken, on the contrary, became even more solid.

State policy of Turkish states in Anatolia based on religious tolerance, racial and without sectarian discrimination practices are the most important factors in managing Armenian, Greek, Jewish, Georgian, Arabic, Persian, Serbian, Bulgarian, Croatian, Hungarian, Albanian, Bosnian, Polish nations for centuries.

The Seljuk rule weakened after 1243 Köseadağ Battle and the Mongols from the east disrupting political unity in Anatolia prepared environment by the period of the Turkish principalities. Political turmoil began in Anatolia; struggle for power amongst Oghuz tribes continued for many years in Anatolia

"QUIET HOLIDAY" FOR CHILDREN

Children suffering from hereditary blood diseases look forward to transfer of blood preparation to become free from pains.

On the eve of New Year holiday blood donation could be mainly the most beautiful present. The basic purpose of ours and philanthropists' joint event was that.

"MIRAS" Social Organization in Support of Studying of Cultural Heritage, the Blood Donors Association of Azerbaijan and Central Blood Bank organized jointly "Blood donation campaign" on 26 December, 2011. The basic purpose of the action is to support elimination of shortcomings of blood resources during the non-working days (31 December-5 January).

The campaign was controlled by medical personnel of Central Blood Bank. The collected blood will be provided for needed people during the holidays.

Though participation was free during blood donation campaign, only those without problems with their state of health could give blood, i.e. those between ages of 18-65; with over 50-kg weight; with normal-level hemoglobin; with below 37-degree body heat; not drunk overdose alcohol drinks for last 48 hours; not suffered from any infectious virus (AIDS, Hepatitis A, B, C.) and diseases participated at the blood donation.

Staff and members of MIRAS Social Organization, people of various vocations, students and other volunteers partook at the donation campaign. At the end of the campaign donors and active people at the event were granted message of thanks.

təmin etmək məqsədi ilə boy birinciliyi mübarizəsinə girməmiş, digər Türk (Oğuz) boylarının dəstəyini alaraq Bizans və Balkan (Xaçlılar) mübarizəsini davam etdirmişdir. Gaza və Cihad siyasətini Ahi lideri Anadolunun mənəvi liderlərindən Şeyx Edebalının tam dəstəyini alaraq daha da gücləndirən Osmanlı Dövləti Türk boylarının birləşməsi ilə imperatorluq ola bilməmişdir. Ancaq heç bir zaman irq üstünlüyünü ön plana çıxarmamış, Müsəlmanların dövləti və Müsəlmanların qoruyucusu olmağa çalışmışdır.

İslam Peyğəmbərin “Hz. Məhəmmədin (s.a.s) “İstanbul bir gün fəth olunacaq. Onu fəth edən əsgər nə gözəl əsgər, komandir nə gözəl komandirdir” mesajına uyğun olaraq Fateh Sultan Mehmet şahzadəlik etdiyi Manisada cahanşümul bir Osmanlı Dövləti meydana gətirmək fikrinə düşmüş və 29 may 1453-cü ildə İstanbul fəthi ilə Konstantinopolis İstanbul adını alaraq Osmanlının və İslam dünyasının mərkəzi halına gəlmişdir.

Ağşəmsəddin, Molla Gürani kimi alimlərin başçılığı ilə davam edən Osmanlı Dövləti Fatih Sultan Mehmetlə birlikdə dünyaya nizam və intizam verməyə başlamışdı. Osmanlı hökmdarları “Nizamı-alam üçün İlayı-Kəlimtullah” iddiasına inanmış və dünyaya ədaləti aparmaq məqsədi ilə ortodoks dünyasını özünə bağlayaraq katoliklərə qarşı daha da güclənmişdir.

Fatih Sultan Mehmet, II Bəyazid, Yavuz Sultan Səlim və Qanuni Sultan Süleyman dövrləri Osmanlı dövlətinin dünyaya şəkil vermək, Türk-İslam dünyasının mühafizəsinin üzərinə götürmək vəzifəsini haqqıyla yerinə yetirməyə çalışdığı dövrdür.

with support of the Byzantine Empire.

One of the most important qualities of Turks is to start the work of reconstruction and building with colonizer Turkic dervishes leading force of economic, religious, cultural and social activities in the region before the conquests.

Ghazi dervishes- Khorasan Dervishes come from Pir-i Turkestan to West Turkestan, Azerbaijan, Caucasus, Crimea, Anatolia, the Balkans, the Middle East ... in time changed economic and religious life of the region, engaged in the work of transform and paved the way for conquest.

Religious leaders and life-governing society like Mevlana Jalaladdin Rumi, Yunus Emre Hodja, Nasreddin Hodja, Haji Bektashi Veli, Hacı Bayram Veli, Sheikh Edebalı's highlighting Turkish understanding of Islam with the colors of Anatolia has been effective in spreading Turkish-Islamic faith starting from Turkestan to Anatolia, the Balkans, Cyprus, Crimea, the Mosul-Kirkuk territories.....

Konya, Gaziyan-i Rum, Rum Abdaleni-i Rum and Bacıyan-i Rum organizations of Mevlevi dervishes in Anatolia, based in Manisa have been effective time the Balkans' being the Turkish homeland in Ottoman Empire for a short.

Mosques, caravanserais, baths, a caravanserai, bazaar, a madrasah, dervish, hospices, soup kitchen, convent, khan roads, bridges, not build, all kinds of architectural works engraved faith on the stones; Turkish spirit was effective in existence of new dynamism and excitement n Anatolia.

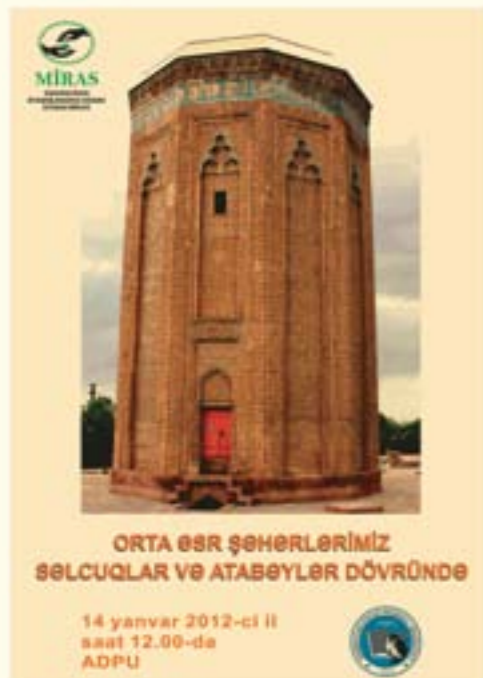
“Orta əsr şəhərlərimiz Səlcuqlar və Atabəylər dövründə”

MİRAS Mədəni İrsin Öyrənilməsinə Kömək İctimai Birliyinin “Orta əsr şəhərlərimiz Səlcuqlar və Atabəylər dövründə” adlı növbəti seminarı 2012-ci ilin yanvarında Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin əsas binasında keçirilib. Seminar Akademik Ziya Bünyadovun 90 illik yubileyinin keçirilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 24 noyabr 2011-ci il tarixli Sərəncamına uyğun olaraq onun xatirəsinə həsr edilib. Seminarda ADPU-nun elmi işlər üzrə prorektoru, professor Vilayət Əliyev, professor Qafar Cəbiyev, tarix üzrə fəlsəfə doktoru Fariz Xəlilli, professor Oqtay Sultanov və başqaları çıxış ediblər. Seminarda Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin müəllim və tələbələri, elm adamları, KİV təmsilçiləri yaxından iştirak edib.

Our Medieval Cities during Seljuks and Atabegs Rule

MIRAS Social Organization in Support of Studying of Cultural Heritage held next seminar entitled “Our Medieval Cities during Seljuks and Atabegs rule” in main building of Azerbaijan State Pedagogical University in January, 2012. The seminar was dedicated to the memory of Academician Ziya Bunyadov in correspondence with 24 November Decree of the President of the Azerbaijan Republic on marking 90th anniversary of the Academician. Vice-rector of the University on scientific affairs, Professor Vilayət Aliyev, Professor Qafar Jabiyev, PhD, Fariz Khalilli, Professor Oktay Sultanov and others participated at the seminar.

Teacher staff and students of Azerbaijan State Pedagogical University, scholars and mass media representatives joined the seminar.

Bir tərəfdən Kırım, Xəzər dənizi Don-Volqa layihələri, digər tərəfdən Qırmızı dəniz-Aralıq dənizi Süveyş layihələri ilə islam mədəniyyətini Bosniyadan Xəzər dənizinə, Yəməndən Misir, Fas, Tunis, Açe, Sumatraya, Cənubi Azərbaycandan Bağdada qədər, Avropadan Vyanaya hakim olduğu torpaqlarda keçmişdən bu günə qədər mədəniyyətin təməlini gücləndirmiş və hal hazırda bu mədəniyyət anlayışının yaşamasına liderlik etmişdir.

Yavuz Sultan Səlim dövründə, İslam dünyasında Xəlifəliyin Türk soylulara keçməsiylə yeni bir dövr başlamış, Osmanlı-İstanbul diqqət mərkəzinə çevrilmişdir. Türk-İslam dünyasından olan yüzlərlə alim Osmanlı coğrafiyasında işlər görmüş, Abbasilərlə başlayan İslam İntibahı yeni bir sürət və yeni bir dünyagörüşü qazanmışdır.

İbn Haldun Müqəddiməsində deyilir: “Dövlətlər də insanlar kimidir, doğulur, inkişaf edir, yaşlanır və ölürlər”. İslam sosioloqunun XIV əsrdə ortaya qoyduğu mədəniyyət nəzəriyyəsi bir çox dövlətlər üçün etibarlıdır. Ancaq Osmanlı Türk Dövləti 623 il varlığını davam etdirən tək sülaləli nadir dövlətlərdən biridir.

Türkiyə tarixini bir-birindən qopmuş vəziyyətdə və dövlətləri ayrı-ayrı qiymətləndirmək çox ağır və yanlış bir düşüncədir. Hititlərin Romaya, Bizans, Səlcuq və Osmanlı Dövlətinə köçürülən məlumat, mədəniyyət və mədəniyyət təcrübələri qurulan dövlətlərin tarix və mədəniyyətləri ilə qarışdırıb daha da güclənərək günümüze

Anatolia stained with Turkish dye in every field including poetry, prose, music, folklore, lament, mania gained a new enthusiasm and a new spirit with the establishment of the Ottoman Empire.

The Ottoman Empire belongs to Kayı tribe of the Oghuz Turks. However, the Ottoman Empire in order to ensure Turkish political unity in Anatolia getting the support of other Turkish (Oghuz) tribes, not entered the struggle of tribe predominance continued to struggle for Byzantine and Balkan (Crusaders). Ottoman Empire getting the full support of the spiritual leaders of Anatolia, Ahi, Shaik Edebalı strengthened Gaza and Jihad policy, could become empire by merger of the Turkish tribes. However, race superiority was not taken ever to the forefront; tried to become the defender of Muslim State and the Muslims.

Fatih Sultan Mehmet following Islamic Prophet Hz. Muhammad's message: “Istanbul will be conquered one day. What a nice soldier who conquered that, what a nice commander conquered that” who has been trained in Manisa, which he was princess of, to create a world-wide Ottoman Empire and on 29th May 1453, with conquest of Istanbul, Constantinople took the name of Istanbul, became the center of Ottoman and Islamic world. The Ottoman Empire guided by scholars like Akshemseddin and Mullah Gürani began to make order and orderliness in the world with Fatih Sultan Mehmet. The Ottoman rulers believed in “for the Nizam-ı

qədər gəlmişdir. Ancaq bəzi dövrlərdə kəsilən mədəniyyət Avropada meydana gələn düşüncə, texnoloji inkişaflardan təsirlənmişdir.

Osmanlı Dövlətinin texniki və iqtisadi cəhətdən zəifliyi XIX əsrdən etibarən hərbi, siyasi və ictimai həyata təsir etmiş, xüsusilə Fransız Qiyamı və Sənaye İnkilabından sonra Qərb dövlətləri Osmanlı ərazisində yaşayan xristian cəmiyyətlərinin vasitəsi ilə Osmanlı zəifləməyə və devirməyə çalışmışlar.

Rusiya, Fransa və İngiltərənin liderliyi ilə başlayan Osmanlı millətlərini Osmanlıdan ayırma; xammal və bazar rəqabətində yeni qaynaqlar, yeni bazarlar axtarmaq mübarizəsinin sonunda Osmanlı dövlət və dövlətlərin təhrik etdiyi üsyançılarla bir neçə dəfə qarşı-qarşıya gəlmişdir.

Osmanlı dövlətinin daxilində baş verən iqtisadi, texnoloji, hərbi və siyasi sıxıntılar onun Türk-islam dünyası ilə məşğul olmasına mane olmuş, Hindistan, Türkünstan, Bosniya, Misir, Tunis, Əlcəzair və s. ilə olan əlaqələrini get-gedə zəiflətməmişdir. Bununla yanaşı Osmanlı dövlətini xilas etmək məqsədilə fakir cərəyanları, siyasi partiyalar XIX əsrin son rübündə işlərini sürətləndirmiş, lakin fikir və cəmiyyətlərin çoxu Qərb tərəfdən yönləndirildiyi üçün istənilən nəticələr əldə edilə bilməmiş, Osmanlı dövlətinin yoxlama müddəti sürətlənmişdir.

1908-ci ildə Revalda İngiltərə, Fransa və Rusiya Osmanlı devirmək məqsədiylə ittifaq qurmuş və bunun nəticəsində Osmanlı Dövləti, Almaniya və Avstriya ilə razılaşmaq məcburiyyətində qalaraq 1914-1918-ci ildə baş verən I Dünya Müharibəsində İttifaq bloku yanında döyüşmək məcburiyyətində qalmışdır.

I Dünya Müharibəsində Enver Paşanın Almaniya ilə birlikdə döyüşə girməsi Osmanlı Dövlətinin sonunu hazırladı. İngiltərə, Fransa və Rusiya kimi dövlətlər Osmanlı xammal qaynaqlarını ələ keçirmək üçün Qafqazdan Misir, Yəmən, Ərəbistan, Mosul-Kərkükə qədər bir çox bölgədə erməni-yunan və bəzi Ərəb tayfalarını Osmanlıya qarşı qaldırmış, Osmanlı Dövləti bir çox cəbhədə mübarizə aparmaq məcburiyyətində qalmışdır.

Alem-i Kelimetullah İlay” and in order to bring justice to the world by linking Orthodox world to him, and strengthened against the Catholics.

The time of Fatih Sultan Mehmet, Beyazit II, Yavuz Sultan Selim and Kanunu Sultan Suleiman is the period Ottoman Empire’s trying to shape and to fulfill rightly the right to assume guardianship of the Turkish-Islamic world. On the one hand the Crimea, the Caspian Sea, Don-Volga Project, on the other hand the Red Sea, the Suez-Mediterranean Projects of the Caspian Sea, strengthened the basis of Islamic civilization from Bosnia o the Caspian Sea, Yemen, Egypt, Morocco, Tunisia, Ache, Sumatra; from South Azerbaijan until it reaches Baghdad; Europe to Vienna from past to present in the field of authority and dominated the concept of civilization.

The Ottoman-Istanbul began a new era with passing the Caliphate in the Islamic world to Turkish nobles in the time of Sultan Selim, has become a center of attraction. Hundreds of scholar-scientists from Turkish-Islamic world have studied the Ottoman geography and Islamic Renaissance began with Abbasids has gained new perspective and new impetus. Ibn Khaldun says in Introduction: “States are like people, they are born, grow old and die”. The theory of civilization put forward by Islamic sociologist in 14th century is valid for a number of states. However, Ottoman Turkish Empire is one of the only states dynasty existed for 623 years.

Evaluation of history of Turkey separately and as different states is difficult and wrong assessment. Knowledge, culture and civilization accumulations transferred from Hittites to Rome, Byzantium, Seljuk and the Ottoman Empire synthesized with history and cultures of the states established having even more strength reached till present days. However, the continuity of culture and civilization in some quarters suffered cessation was influenced by thought, describing culture and technological developments occurring in Europe.

Technological and economic weakness of the Ottoman Empire influenced 19th century onwards to the military, political and social life and after the Industrial Revolution and French Revolution, Western states using the Christian communities living in the Ottoman geography tried to weaken and destroy the Ottoman Empire.

Separation of Ottoman nations from Ottoman began under the leadership of Russia, France and Britain; new sources of raw materials and market rivalry, struggle to find new markets at the end the Ottoman state faced many times with the rebels provoked by the states.

The Ottoman Empire faced economic, technological, military and political problems prevented the taking care of Turkish-Islamic world and weakened gradually the ties with India, Turkestan, Bosnia, Egypt, Tunisia and Algeria. In parallel, currents of thought in order to rescue the Ottoman Empire, the political parties accelerated the work in the last quarter of 19th century and most of the thoughts and societies were directed by the West and process of collapse of the Ottoman was accelerated since desired results were not obtained consequently.

In 1908 Britain, France and Russia allied in Reval to

Enver Paşanın Turan İmperatorluğu qurması ilə Çar Rusiyanın müstəmləkəsində yaşayan Türkləri qurtarma mübarizəsi Osmanlı Dövlətinin yoxlama ilə müvəffəqiyyətsizliyə uğramışdır. Enver Paşanın Türk birliyini həyata keçirmək məqsədi ilə Sovet Rusiyasına qarşı Türkünstandan başladığı mübarizə 4 avqust 1922-ci ildə Belcivanda şəhid olması nəticəsində məqsədinə çata bilməmişdir.

Türkiyədə I Dünya Müharibəsindən sonra başlanan İngiltərə, Fransa, erməni və yunanlara qarşı Milli Mübarizə hərəkatı qalib gəlmiş və 29 oktyabr 1923-cü ildə Türkiyə Respublikası Dövləti qurulmuşdur.

Müasir Türkiyə Cumhuriyyəti Qazi Mustafa Kamal Atatürkün başladığı milli müstəqil və güclü Türkiyə hədəfinə qısa zamanda nail olmuş, dünyada da hörmətli, qürurlu bir ölkə olaraq qəbul edilmişdir.

Atatürkün Balkanlardan Kərkükə Azərbaycana; Özbəkistandan uyğur türklərinə qədər əsir Müsəlman-Türk yurdları ilə qurmağa çalışdığı mədəni əlaqələr indiki dövrdə gerçək məqsədinə çatmış və güclü Türkiyə Respublikası iqtisadi, hərbi, siyasi və texnoloji bir çox sahədə Qafqazdan, Türkünstana, Afrikadan Orta Şərqə qədər hər sahədə işlərini sıx bir şəkildə davam etdirməkdədir.

Demokratik və tam müstəqil Türkiyə Respublikası İsmət İnönü dövründə bağlı bir siyasəti mənimsəsə də II Dünya Müharibəsi Türkiyənin Avropa ilə əməkdaşlığını

overthrow the Ottoman Empire and Ottoman Empire as a result, is forced to negotiate with Germany and Austria in 1914-1918 and to go to war alongside the Alliance Block in World War II.

In World War Enver Pasha prepared the end of the Ottoman Empire by going into the war with Germany, Britain, France and Russia, in order to conquer the raw material resources of Ottoman provoked Caucasus states of the Ottoman Egypt, Yemen, Saudi Arabia, many in the region of Mosul and Kirkuk, some Arab tribes and Armenian-Greek against the Ottoman Empire and the Ottoman Empire had to fight on many fronts.

Enver Pasha’s struggle for rescue of Turks living under Tsarist Russia colony by establishing Turan Empire finally undone by the collapse of the Ottoman Empire. Enver Pasha, in order to realize the Turkish unity of struggle that began with Turkestan against Soviet Russia did not reach the goal because of the death on August 4th 1922 in Belcivan.

Turkish National Movement began after World War I won against Britain, France, Armenians and the Greeks; and Republic of Turkey was created on 29 October 1923.

The modern Republic of Turkey, strong and the National Independent Turkey launched by Mustafa Kemal Atatürk reached the goal soon and has been recognized as respectable and honorable country in the world.

Cultural relations Atatürk tried to maintain from

zəruri etmişdir.

Təhsil, mədəniyyət, dil, tarix, arxeologiya sahələrində yeni bir anlayışla ölkənin müasir dünyada varlığını davam etdirməsi məqsədilə görülmüş işlər 1990-cı ildən sonra yeni bir sürət və həyəcan qazanmışdır.

1946-cı ildən sonra başlayan demokratik seçkilər Demokrat Partiyası, ANAP və Akparti dövrlərində daha çox milli duruşu mənimləyərək millət-dövlət bütünləşməsinin önünü açmışdır.

Sovet Rusiyasının devrilməsi və Türkiyənin coğrafiyasında, Qafqazda, Qara Dəniz və Balkanlarda bir çox dövlətin istiqlal qazanması ilə Türkiyənin gücü və əhəmiyyəti daha bir qat artmışdır.

Avropa və Amerikanın monopoliyasına keçmək meylinə girən dünyada Rusiya və Çinin təzyiqlərini yaşayan köhnə Şərqi Bloku ölkələrinin içindən çıxan müstəqil dost və qardaş ölkələr istiqamətini, gözünü və qəlbini Türkiyəyə çevirmişdir.

Hələ də Azərbaycan, Türkmənistan, Qazaxıstan, Qırğızıstan, Tacikistan, Monqolustan, Gürcüstan, Ukrayna, Makedoniya, Albaniya, Bosniya-Herseqovina kimi bir çox ölkə ilə hər sahədə-mədəni, iqtisadi sahələrdə dostluq əlaqələrini gücləndirən Türkiyə Respublikası qarşdakı dövrdə Anadolu coğrafiyası və Osmanlı daxilində gücünü və hörmətini daha da artıracaq.

Türkiyə Respublikası 2012-ci ildən etibarən siyasi, hərbi və iqtisadi cəhətdən bölgədə güclü tək dövlət olaraq görünməkdədir.

E.ə. 5000-ci ildən günümüzə qədər uzanan tarixi və mədəni təcrübəsi ilə XXI əsrdə gücünü tarixdən alan Türkiyə Respublikası özünə güvənən bölgənin siyasi, iqtisadi, hərbi, texnoloji cəhətdən güclü dövlət quruluşu ilə, dost və qardaş dövlətlərlə əl-ələ çiyin-çiyinə yeni bir baxış və yeni bir ruhla sabaha inam və güclü baxmaqdadır.

Balkans to Kirkuk Azerbaijan; from Uzbekistan to Uyghur Turks and Muslim-Turkic homes have reached the real purpose today and strong Republic of Turkey now and continues to be busy working in many areas including economic, military, political and technological fields from Caucasus, Turkestan, from Africa to the Middle East.

Democratic and fully independent Republic of Turkey espouses the politics in a dark period; Ismet Inonu World War II made Turkey necessary to cooperate with Europe.

Studies in education, culture, language, history, archeology fields for the country's proving existence in the modern world with a new concept have gained a new impetus and excitement after 1990 year.

Started after the 1946 democratic elections, the Democratic Party, ANAP and the AK Party during the nation-state by adopting a multi-national stance paved the way for integration.

With the collapse of Soviet Russia and gaining independence of the Caucasus, Black Sea and the Balkans in Turkestan geography, Turkey's power and importance had increased.

Friendly and brotherly countries from the former Eastern Bloc countries, exposed to pressures of Russia and China in the world which tended to monopolize Europe and America turned the direction, the eyes and the hearts to Turkey.

The Republic of Turkey strengthening currently friendly relations with Azerbaijan, Turkmenistan, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Tajikistan, Mongolia, Georgia, Ukraine, Macedonia, Albania, Bosnia-Herzegovina and with many other countries in all fields, such as cultural, economic areas will also increase physical properties and prestige in the Anatolia geography and Ottoman hinterland in next period.

Friend from agriculture to technology, democracy to human rights, demonstrating greater confidence towards friend and fear in hostile, Turkey region's superpower of 2023 continued the work with Turkish slogan, the Turkey Republic as the a single strong super-state in the region seems to be the only country in the region determining the direction of the region from political, military and economic aspects since 2012.

The Republic of Turkey got the strength of history together with historical and cultural heritage dating back 5000 B.C. till 20th century relies on the region's political, economic, military, technological aspects of strong state structure, being united shoulder to shoulder and hand in hand with brotherly and friendly states with a new vision and a new spirit of trust and power.

MƏDƏNİ İRS ABİDƏLƏRİMİZ MUĞLADA

Bu ilin fevralında Türkiyənin Muğla şəhərində Muğla Universiteti, Muğla Azərbaycan Kültür və Dayanışma Dərnəyi və MİRAS Mədəni İrsin Öyrənilməsinə Kömək İctimai Birliyinin birgə təşkilatçılığı ilə Muğla Universiteti Atatürk Kültür mərkəzində "Ağsu möcüzəsi" sərgisi keçirilib.

Sərginin açılışında Muğla valiyə yardımçısı Faruk Necmi Kurt, Muğla İl Kültür və Turizm müdiri Dr. Kamil Özer, Muğla Universiteti Rektor Başdanışmanı Prof. Dr. Mustafa Volkan Coşkun, Muğla Universiteti Arxeoloji bölüm başkanı Prof. Dr. Adnan Diler, Muğla Azərbaycan Kültür və Dayanışma Dərnəyinin sədri Atacan Sayılan iştirak edib. Dr. Fariz Xəlilli sərgi və Ağsuda aparılan arxeoloji tədqiqatlar haqqında geniş məlumat verib. MİRAS İctimai birliyinin dəstəyi ilə AMEA Arxeologiya və Etnoqrafiya İnstitutunun Ağsu arxeoloji ekspedisiyasının 2010-2011-ci illərdə Orta əsr Ağsu şəhər yerində genişmiqyaslı arxeoloji tədqiqatlar apardığı, qazıntılar nəticəsində XII və XVIII əsrlərə aid çoxlu tikinti qalıqları, zəngin maddi-mədəniyyət nümunələri aşkara çıxarıldığı qeyd olunub. Genişmiqyaslı tədqiqatlar, arxeoloji qazıntı sahələrinin üzərinin örtülməsi, arxeoloji turizm cəhdləri iştirakçılarda maraq doğurub.

Sərgidə MİRAS İctimai Birliyi İdarə Heyətinin üzvü, peşəkar fotoqraf Məmməd Rəhimovun iki il ərzində Orta əsr Ağsu şəhərində bütün tapıntıları, qazıntı prosesi və keçirilən tədbirləri professional şəkildə sənədləşdirdiyi 90 ədəd fotopanel, MİRAS İctimai Birliyi Konservasiya və bərpa şöbəsinin müdiri, orta əsr Ağsu şəhərinin konservasiya olunmasında yaxından iştirak edən bərpaçı-rəssam Cahangir Əhmədovun konservasiya müddətində müşahidə etdiklərini rəssam fırçası ilə tamaşaçıların diqqətinə çatdırdığı 12 ədəd rəsm əsəri, MİRAS İctimai Birliyi Sərgi-dizayn şöbəsinin müdiri, aşkar olunmuş metal əşyaların konservasiyası ilə məşğul olan gənc heykəltəraş Vüqar Quliyevin 3 ədəd tökmə üsulu ilə hazırladığı plastika nümunələri nümayiş olunub.

Eyni zamanda Muğla Universiteti Atatürk Kültür mərkəzində Azərbaycan Müəllimlər İnstitutunun müəllimi, tarix üzrə fəlsəfə doktoru Fariz Xəlillinin "Azərbaycanın mədəni irsi və Ağsu möcüzəsi" mövzusunda məruzəsi dinlənilib. O, Azərbaycanın maddi və mədəni irsi, orta əsr Ağsu şəhəri tədqiqatları, 1-5 oktyabrda Ağsuda keçiriləcək planlaşdırılan IV Beynəlxalq Avrasiya Arxeologiyası konfransı haqqında danışıb, türk alimlərini əməkdaşlıq üçün Azərbaycana dəvət edib. Tədbir Azərbaycan Respublikası Prezidentinin yanında QHT-lərə Dəstək Dövlət Şurasının dəstəyi ilə çəkilmiş MİRAS İctimai birliyinin "Azərbaycan abidələr diyarıdır" sənədli filminin nümayişi ilə davam edib.

CULTURAL HERITAGE MONUMENTS IN MUĞLA

The exhibition "Agsu Wonder" co-organized by Turkish Muğla University, Muğla Azerbaijan Culture and Solidarity Association and MİRAS Social Organization in Support of Studying of Cultural Heritage was held in Atatürk Culture Center of Muğla University in February, 2012.

Faruk Necmi Kurt, assistant Muğla governor-general; Dr. Kamil Özer, head of Muğla Department of Culture and Tourism; Chief Technical Adviser of Muğla University Rector; Prof. Dr. Mustafa Volkan Coşkun; chief of Muğla University Archaeological Department, Prof. Dr. Adnan Diler, chairman of Muğla Azerbaijan Culture and Solidarity Association, Atacan Sayılan participated at the event opening. Fariz Khalilli updated participants on the exhibition and archeological researches carried out in the town of Agsu. It was noted in 2010-2011 Agsu Archaeological Expedition of NASA Institute of Archaeology and Ethnography carried out large-scale archaeological explorations in medieval Agsu town with support of "MİRAS" Social Organization in Support of Studying of Cultural Heritage. As a result of the excavations many construction remnants and rich artifacts belonged to 12th and 18th century were revealed. Large-scale explorations, cover-up of archaeological excavation sites and archaeo-tourism efforts caused interest of participants.

Photo panel of 90 photos covered all of our finds in Medieval Agsu town, the excavation procedure and events for two years, documented professionally by member of Board of Directors of MİRAS Social Organization, well-known photographer Mammad Rahimov; 12 units of drawings brought into notice of audience via a painter brush of Jahangir Ahmadov, a restorer-painter; head of Conservation and Restoration Department of MİRAS Social Organization, who participated closely in conservation of medieval Agsu town and observed upon conservation procedure; three plastic models elaborated by cast method by a young sculptor; head of Exposition and Design Department of MİRAS Social Organization and engaged in conservation of metal items displayed, Vugar Guliyev are shown at the exhibition.

At the same time, chairman of the Organization, teacher of Azerbaijan Teachers Institute, PhD Fariz Khalilli delivered a report on Azerbaijan's material culture and "Agsu Wonder" in Atatürk Center. He updated participants on material and intangible heritage of Azerbaijan, research work in medieval Agsu town and the 4th International Conference of Eurasian Archaeology to be held on October 1-5 this year in Agsu, therein inviting Turkish scientists to Azerbaijan for collaboration. The exhibition also featured presentation of a documentary "Azerbaijan Land of Monuments" made with the financial support of the Council of State Support to NGOs under the President of the Republic of Azerbaijan.

“MİRAS” 2 YAŞINI QEYD ETDİ

MİRAS Mədəni İrsin Öyrənilməsinə Kömək İctimai Birliyi Beynəlxalq Mətbuat Mərkəzində birliyin 2 illik fəaliyyətinin müzakirəsinə həsr olunmuş tədbir keçirib. Tədbirdə Azərbaycanın tanınmış ziyalıları, elm adamları, MİRAS İctimai Birliyinin üzvləri, KİV nümayəndələri yaxından iştirak ediblər.

MİRAS İctimai Birliyinin sədri, tarix üzrə fəlsəfə doktoru Fariz Xəlilli MİRASın bu 2 ildə gördüyü işlər haqqında geniş məlumat verib.

Rejissor Teymur Nəcəfzadənin təqdimatında MİRASın 2 ilinə həsr olunmuş qısa film nümayiş olunub.

MİRAS İctimai Birliyinin sədr müavini, publisist Arzu Soltan MİRASın yenidən başa çatdırılan və bu il üçün planlaşdırılan layihələri haqqında məlumat verib. O, qeyd edib ki, MİRAS 2011-ci ildə “Turizm ili” çərçivəsində Azərbaycan Respublikası Prezidentinin yanında QHT-lərə Dəstək Dövlət Şurasının maliyyə dəstəyi ilə “Arxeoloji turizmin inkişaf etdirilməsi və təbliği” layihəsini həyata keçirdi. Layihə çərçivəsində “Azərbaycan abidələr diyarıdır” sənədli filmi çəkildi və filmə 5 arxeoloji abidənin (Göytəpə, Qala, Qəbələ, Şəmkir və Ağsu) arxeoloji turizm baxımından perspektivlərindən bəhs edildi. Həmin abidələri əhatə edən “Azərbaycan inciləri” bukletinə nəşr olundu və arxeoloji turizm haqqında maraqlı məlumatlarla zəngin archaeotourism.az internet sahifəsi hazırlandı. Keçirilən seminarlar gənclərin bu sahəyə marağını artırdı. Birliyimizə Türkiyə və Almaniyadan arxeoturizmlə bağlı seminarlar və reportajlar haqqında təkliflər gəlməyə başladı. Hazırda MİRASın təşəbbüsü ilə “Avrasiya regionunda arxeoloji turizmin perspektivləri (Qədim dövrdən son orta əsrlərə qədər tarixi-mədəni irs əsasında)” mövzusunda IV Beynəlxalq Avrasiya Arxeologiyası konfransının Ağsuda keçirilməsi planlaşdırılır. Hesab edirik ki, bu konfrans bölgənin arxeoloji abidələrinin turizm məhsuluna çevrilməsində əhəmiyyətli rol oynayacaqdır. Miras İB 2012-ci ildə və sonrakı illərdə daha maraqlı və keyfiyyətli layihələrlə fəaliyyətini davam etdirmək əzmindədir.

Siyasi elmlər doktoru Cümşüd Nuriyev MİRAS İctimai Birliyinin 2 il ərzində gördüyü işlərin əhəmiyyətindən danışdı, professor Qafar Cəbiyevin başçılığı ilə Ağsuda aparılan arxeoloji tədqiqatların nəticələrinin beynəlxalq aləmdə tanınmasının Azərbaycanın ümumimilliyə xidmət etdiyini vurğuladı.

Çağ Öyrətim İşlətmələri Şirkətinin elmi işlər üzrə müşaviri Ağarəsul Məmmədov MİRAS İctimai Birliyinin hazırladığı, müəllifinin dosent Mehmet Rıhtım və Fariz Xəlillinin olduğu “Mövlanə İsmayıl Siracəddin Şirvani” kitabı haqqında məlumat verdi, Azərbaycan və Türkiyənin ortaq dəyərində çevrilmiş Mövlanə İsmayıl Siracəddin Şirvani irsinin təbliğində birliyin fəaliyyətini təqdir etdi.

AMEA Folklor İnstitutunun elmi işçisi Əli Şamil deyib ki, Azərbaycanın xaricdə tanınması istiqamətində MİRAS uğurlu seçilmiş addır. Çünki, türk dövlətlərinin əksəriyyətində MİRAS adlı təşkilatlar, jurnal və qəzetlər vardır. Bu təşkilatların fəaliyyətlərinin əlaqələndirilməsi və ortaq fəaliyyət uğurlu ola bilər.

AMEA Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyinin şöbə müdiri Gülnazə Abdulova MİRASın fəaliyyətində muzey istiqamətinin geniş olduğunu, orta əsr Ağsu şəhərində aparılan arxeoloji tədqiqatların Azərbaycan etnoqrafiyasını zənginləşdirdiyini qeyd etdi.

AMEA Radiasiya Problemləri İnstitutunun əməkdaşı Dinarə Abbasova MİRAS İctimai Birliyinin fəaliyyətinin ciddi rezonans doğurduğunu vurğulayıb, mədəni irsin konservasiyası və bərpası üçün humanitar və texniki elmlərin imkanlarının birləşdirilməsində MİRASla əməkdaşlıq etmək istədiklərini qeyd edib.

Tədbir zamanı MİRAS İctimai Birliyinin gördüyü işləri əks etdirən əyani vasitələr (kitab, broşür, jurnal və disklər) sərgiləndi.

“MİRAS” MARKED 2 YEARS

“MİRAS” Social Organization in Support of Studying of Cultural Heritage held an event dedicated to the discussion of 2-year activity of the Organization at International Press Center. Well-known members of Azerbaijani intellectual community, scholars, members of MIRAS Social Organization and mass media representatives participated closely at the event.

Chairman of MIRAS Social Organization, PhD Fariz Khalilli gave wide information about the work implemented by MIRAS for these two years.

Short film devoted to 2-years of MIRAS was demonstrated by the presentation of Producer Teymur Najafzade.

Deputy Chairman of MIRAS Social Organization, publicist Arzu Soltan gave information on the projects completed recently and planned for 2012. She noted MIRAS realized “Development and Propagation of Archaeological Tourism” project with financial support of Council of State Support to NGOs under the President of the Republic of Azerbaijan within the scope of “Tourism Year” in 2011. “Azerbaijan Land of Monuments” documentary was shot within the project and deals with perspectives of 5 archaeological monuments (Goytepe, Qala, Qebele, Shamkir and Agsu) in the terms of archaeological tourism. “Azerbaijani Pearls” booklet covered those monuments was published and Internet page “archaeotourism.az” enrich with interesting information over archaeological tourism created. The held also seminars raised the youth’s interest in this domain. Our Organization has received suggestions on holding joint seminars and reportages on archaeological tourism from countries like Turkey and Germany. Presently, it is planned to organize 4th International Congress of Eurasian Archaeology on subject “Perspectives of archaeological tourism in Eurasia region” (based on historical and cultural heritage from antique period till last Middle Ages) in initiative of MIRAS Social Organization. We consider that the conference will play important role in becoming of archaeological monuments of the region into tourism product. “MİRAS” Organization is resolute about continuance of activity in 2012 and further with more interesting and qualitative projects.

Doctor of Political Sciences, Jumshud Nuriyev spoke about the significance of the work done by MIRAS Social Organization for two years underscoring recognition of the results of archaeological explorations in Agsu town under the chairmanship of Professor Gafar Jabiyev in the scientific community serve national activity of Azerbaijan.

Advisor on scientific affairs of Çağ Öyrətim İşlətmələri Company, Agarasul Mammadov gave information about the book “Mevlana Ismayil Sirajaddin Shirvani” worked up by MIRAS Social Organization and the authors of which are senior lecturer Mehmet Rıhtım and Fariz Khalilli, and appreciated the Organization’s activity in propagation of heritage of Mevlana Ismayil Sirajaddin Shirvani, turned into common value of Azerbaijan and Turkey.

Scientific employee of NASA Institute of Folklore Ali Shamil said MIRAS is the successfully chosen name for Azerbaijan’s recognition abroad. Because in most Turk states organizations, journals and newspapers under the name “MİRAS” exist. Coordination and joint activity of these organizations can be successful.

Chief of Department of NASA National Museum of History of Azerbaijan, Gulzade Abdulova noted museum line is broadly used in the MIRAS activity, archaeological explorations conducted in medieval Agsu town enrich ethnography of Azerbaijan.

Employee of NASA Institute of Radiation Problems, Dinara Abbasova stated the activity of MIRAS Social Organization makes resonance and intention to collaborate with MIRAS in combination of the opportunities of the humanities and technical sciences for conservation and restoration of cultural heritage.

During the event visual aids covered the work done by MIRAS Social Organization (books, brochures, journals and CDs) were demonstrated.

“CƏMIYYƏTİN DƏYİŞMƏSİ FƏRDDƏN, FƏRDİN DƏYİŞMƏSİ QƏLBDƏN BAŞLAYIR”

“CHANGE OF SOCIETY STARTS WITH INDIVIDUAL, CHANGE OF INDIVIDUAL WITH SOUL”

Dr. Siracəddin Hacı / Dr. Sirajaddin Haji

I. Hz. Nizami dəyər, ölçü vermişdir

Hz. Nizami tövhid, iman və ədalət şairidir. O, hədəfi, ideali, bütün varlığı, duyğu və düşüncələri ilə uca Allaha (c.c) bağlıdır. Hz. Nizamiyə görə, uca Allahın (c.c) şah əsəri insandır və O uca varlıq hər şeyi insan üçün yaratmışdır. Şairə görə, uca Allahla (c.c) insan arasındakı münasibəti tövhid inancı (Allahın varlığı və birliyi), insanla insanın münasibətini isə ədalət anlayışı tənzimləyir. Hz. Nizamiyə görə, uca Allah (c.c) hər bir insanı orijinal varlıq kimi yaratmışdır, təkrar insan yoxdur. İnsanın və toplumun orijinallığını, təkrarsızlığını, fitrətini qoruyub saxlayan da tövhid və ədalət inancına bağlı olan ölməz dəyərlərdir. İnsanı inşa edən dəyərlər tövhid və ədalət inancından, öz gerçək qaynağından qoparılanda insanın fitrəti pozulur, qəlbi kirlənir, o, ilahi təyinatdan uzaqlaşır, orijinallığını itirir, başqalarını yamsılayan insana, təlxəyə çevrilir, Quranın buyruğu ilə desək, “insan meymunlaşır”.

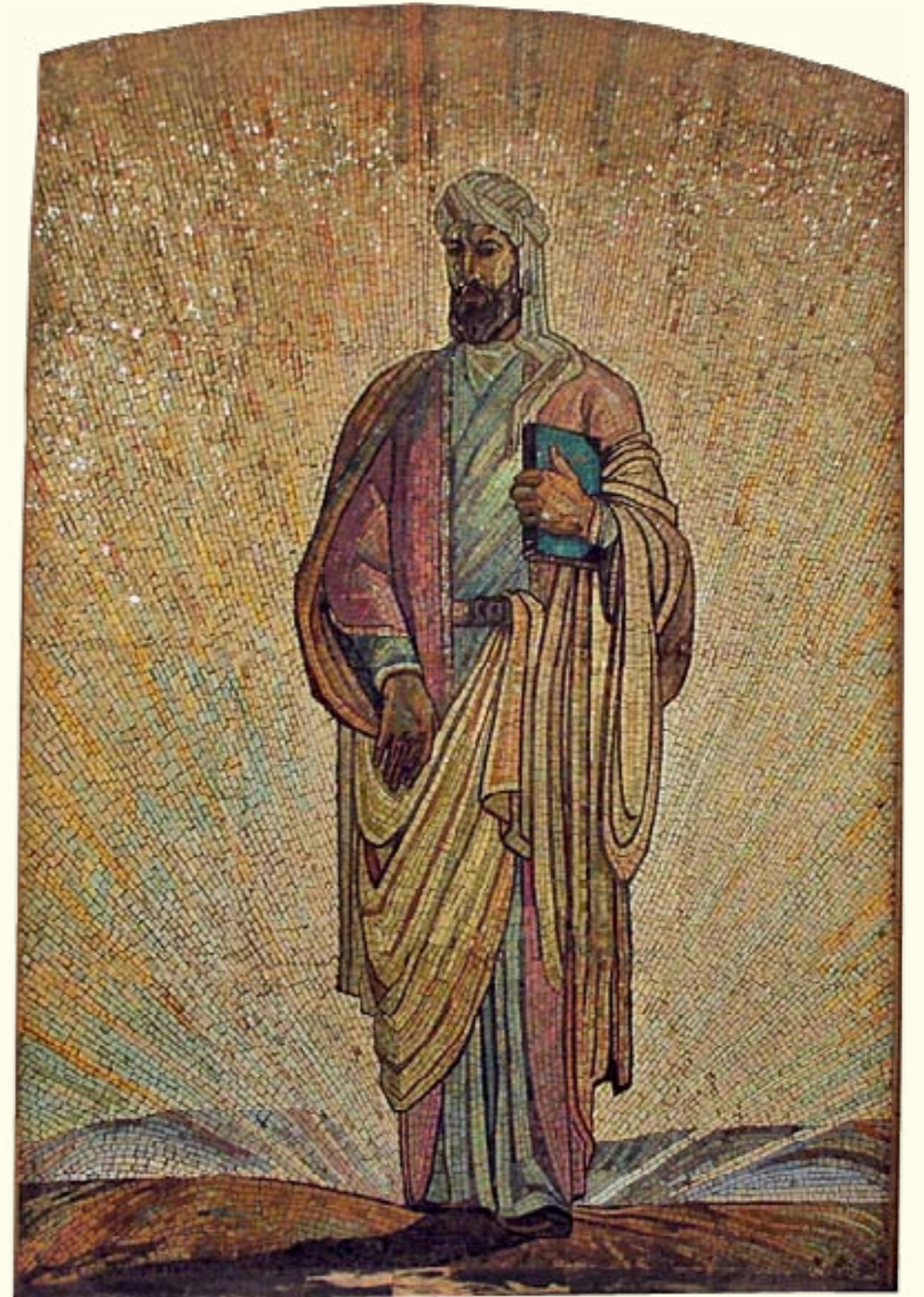
Hz. Nizami insanı insan edən, onu tövhid və ədalət inancına bağlayan, onu uca Allahın (c.c) və insanların “əzizi”, “xəlifəsi”, “vəkili” edən dəyərlər sistemi təqdim etmişdir. Dəyərin də bir

I. His excellency Nizami valued and estimated

His Excellency Nizami is a poet of tohid, faith and fairness. He is bound to Allah with his target, ideal, the whole being, feelings and thought. According to His Excellency Nizami, a human is a masterpiece of Allah and the great creature, created everything for human.

The poet considered that attitude between Almighty Allah and human is regulated by tohid faith; attitude between human with the other by the conception of justice. According to His Excellency Nizami, Allah created each person as an original being and there is no repeated person. The factor preserved originality, inimitability and nature of human and community is immortal value related to tohid and justice faith. When values built human are torn out tohid and justice faith, its real source, human's nature is spoilt; soul gets filthy; withdrawn from divine setting; loses originality; turns into a person imitated others, into a jester, as Kuran orders, “a person becomes ape”.

His Excellency Nizami presented values system making human a human; binding him tohid and justice faith; making him “dear”, “caliph” and “defender” of Almighty Allah and people. Values

Nizami Gəncəvi. Rəssam Mikayıl Abdullayev
Nizami Ganjavi. Painted by Mikail Abdullayev

sıra özəllikləri var. Dəyər qoruyur, insanın, toplumun yaradılış fitrətini qoruyur. Dəyər dəyişdirir, tərbiyə edir, o, yeni, təzə, müsbət olmağın təminatıdır. Dəyər fərqləndirir, seçir, doğru ilə yanlış bir-birindən ayırır. Dəyər sevgi yaradır, onu çoxaldır, insanları bir-birinə sevgi ilə bağlayır. Dəyər insanı uca Allaha (c.c) bağlayır, insan Onsuz həyatın ağır yükünü qaldıra bilməz. Dəyər uca Allahı (c.c) insana tanıdır. Dəyərlər təqdim etməsi həzrət Nizaminin hər zaman bir ehtiyac olmasının, insanlıq üçün ana südüne çevrilməsinin, müasirliyin səbəbidir.

II. Həzrət Nizamiyə görə, eşq anlayışı

“Eşq” sözü ərəbcədir. “Könül vermək”, “candan, ürəkdən sevmək” mənasındadır. “Eşq” təsəvvüf düşüncəsində bir termindir. Təsəvvüfün anlayışına görə, uca Allah (c.c) bilinməsinə, tanınmasına istəmiş və bu sevgi varlığı yaratmağa səbəb olmuşdur. Eşqin səbəbi gözəllikdir. Eşq insanı ən gözəl olanı əldə etməyə yönəldir, ona çalışma, axtarma gücü verir. Bütün gözəlliklərin qaynağı da uca Allahdır (c.c).

Uca Allahın (c.c) insana bəxş etdiyi ən böyük nemət sevgidir (eşqdır). Eşqi olan insan aşıqdır, onun həyatı sınaq və çətinliklərlə doludur. Gerçək aşıq də bütün çətinlikləri məğlub edərək sevgiliyə - uca Allaha (c.c) qovuşan, Onun rəhmətini, rızasını qazanan insandır. Aşılıq fəthlikdir, onun vəzifəsi öncə qəlbini nəfsin istəklərindən təmizləmək, sonra ruhunu, uca Allah (c.c) sevgisini o arınmış qəlbini soltanı etməkdir. Aşıq qəlbini fəth edən iman insanıdır.

Eşq uca Allahın (c.c) nurudur, gözəlliyidir. Gerçək eşq də ilahi eşqdır, kamil insanın eşqidir. Aşıq uca Allahı (c.c) sevdiyi üçün, Ona aşıq olduğu üçün Onun yaratdığı hər şeyi sevər. Onun qəlbini şəfqət, mərhəmət nuru ilə dolur. Aşıq bilir ki, uca Allaha (c.c) qovuşmağın, Onun sevgisini, rəhmət və bərəkətini qazanmağın tək yolu eşqdır.

Eşqin yumaq, təmizləmək, müsbətə doğru dəyişdirmək, tərbiyə etmək gücü var. O, insanın qəlbini kin, paxıllıq, xəsislik, təkəbbür, düşmənlik, qəzəb, qısqançlıq, qeybət, cahillik kimi çirkin xəstəliklərdən təmizləyər, onu nəfsin əsarətindən xilas edər, qəlbini cəhalətin qaranlığından gün işığına çıxarar. Eşq bu arınmış qəlbə nur, sevgi, səbir, ədalət, rahatlıq, vəfa, itaət, insaf, şəfqət, mərhəmət, həya kimi gözəl mənəvi nemətlər yerləşdirər.

Eşq ruhun gücünə, uca Allahın (c.c) iradəsinə təslim olmaqdır, onun ölçüsü itaətdir (sevən sevdiniyə itaət edər). Aşıq insan özünü insanlıq adına fəda edəndir, “şəhidi-eşq” olandır. Aşıq hər yerdə və hər şeydə sevgilisini görür, canını ona təslim edər.

Eşqin maddi və mənəvi yönələri var. Ancaq gerçək

“Məcnun səhrada”. Nizami, Xəmsə. Herat 1494-cü il. Behzadın tələbəsi. Britaniya Muzeyi, London

“Majnun in the desert”. Nizami, Khamsa. Herat 1494. A pupil of Behzad. British Museum, London

have a lot of peculiarities. Value defends, value defends character of creation of human, community. Value makes changes, chooses, differentiates truth and erroneousness. Value creates love, multiplies that, binds people to one another with love. Value binds human to Allah; human can not raise hard load of life without Him. Value introduces Allah to human. Presentation of values is the reason for His Excellency Nizami's being a need every time; turning into mother's milk for humanity, for modernity.

II. “The conception of love” for his excellency Nizami”

The word “Eşq” (love) is in Arabian. Its meaning is “to fall in love”, “to love fom heart”. “Eşq” is a term in sufism meditation. According to meditation of Sufism, Almighty Allah wanted to be reckonized and known, that love caused his creation of this creature. The reason for love is beauty. Love directs human to obtain the nicest thing; gives him the strength to work and to search. The source of all beauties is Almighty Allah, too.

“Ya Həqq”, təzhib. Safiye Çakmak

“Ya Hagg”, tezhib (ornamental painting). Safiye Chakmak

eşq uca Allaha (c.c) olan eşqdır. Ona aşıq olan insan yaradılanları Yaradandan ötrü sevər. Bu eşq gözələ deyil, gözəlliyədir. Uca Allah (c.c) sevgisi bütün varlığı ilə Ona dönməkdir, Ondən başqa hər şeyi unutmamaqdır. Eşq uca Allahı (c.c) tanımaqdır, Onun sevgisindən başqa, hər bir istəyi qəlbədən çıxarmaqdır. Eşq aşıqın özünü sevdiniyə həsr və aid etməsidir. Eşq dərdinin dərmanı da eşqdır. Eşq ürəkdəki atəşdir, bu atəş nəfsə aid olan hər şeyi yandırır kül edər.

Eşq çox dəyərləli bir quşdur, qidası qəlbədir, o uca mərtəbələrin nərdivanıdır. Aşıq uca Allahı (c.c) tanıyan, Onu sevəndir. Ona olan eşqin də sonu yoxdur.

III. Həzrət Nizamiyə görə, Uca Allah (c.c)

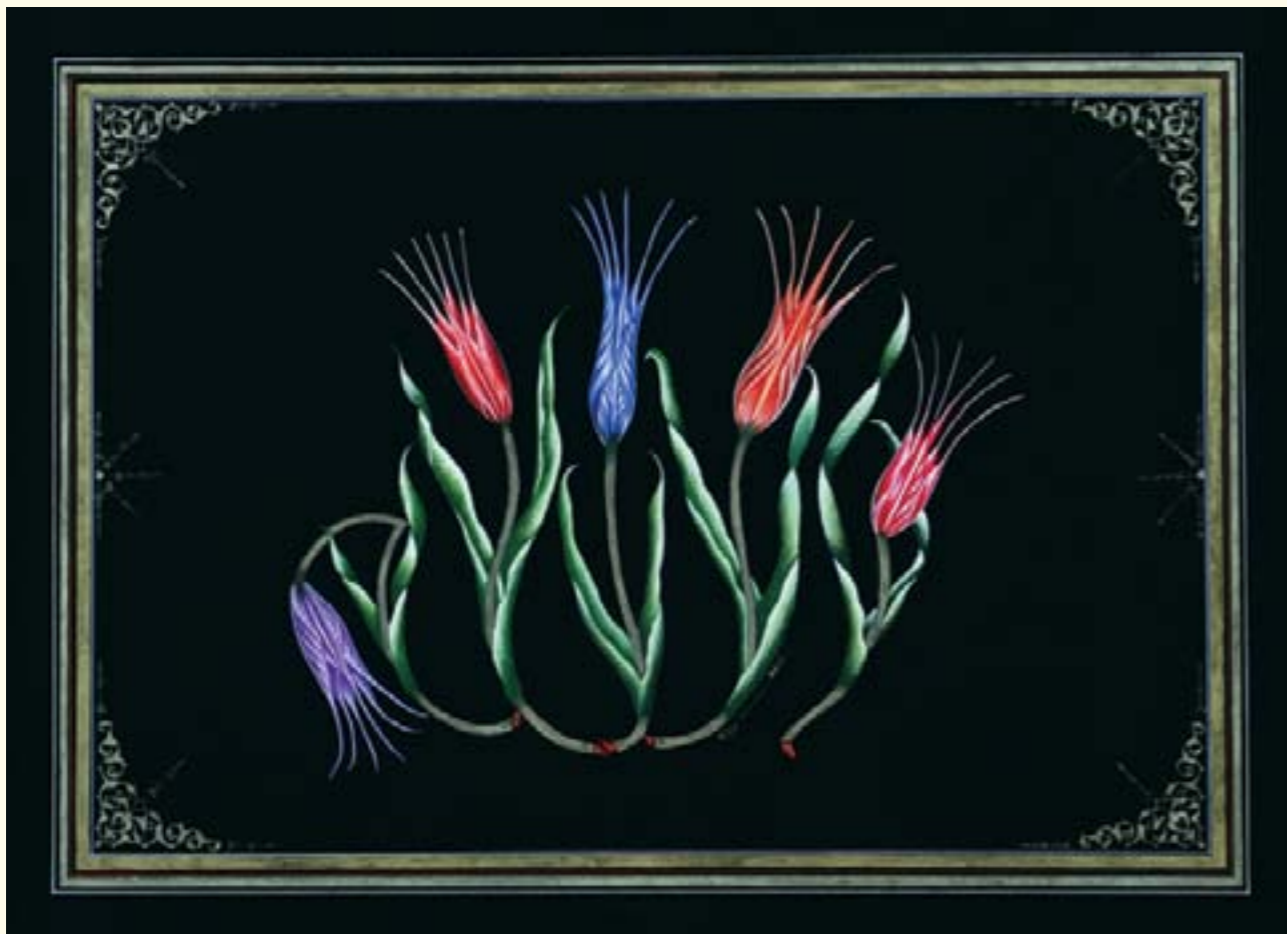
Uca Allah (c.c) sevgisi sözlə olmaz, bu sevgi sözünün saleh əməllə təsdiq olunması zəruridir. Onu sevən aşıqın bir əlaməti odur ki, o, ölümdən qorxmaz, çünki sevdiniyə qovuşmaq istər, bunun da tək yolu ölümdür.

Uca Allahı (c.c) sevən aşıq ancaq Onun sevdiklərini sevər. O, ağıllığın, qəlbini, imanının, fiziki enerjisinin gücünü Onun yolunda cihada sərf edər.

The greatest gift favoured by Almighty to human is love. Person who has love is a lover; his life is full of trials and difficulties. Real lover is a person defeating all quandaries comes together with the beloved- Almighty Allah; gained Almighty pray and acceptance of the will of Allah. The state of being in love (Aşılıq) is leadership; his duty is to clear up the soul from passion's desire and to make Almighty Allah love the sultan of purified soul. Belief human conquered the lover soul.

Love is light and beauty of Almighty Allah. True love is divine love, too. True love is of a mature person. Lover loves everything which Almighty created since he loves Allah, since he charmed with Allah. His soul is full of sympathy and mercy light. Lover knows that the only way of coming closer to Almighty Allah and gaining His love, paradise and profusion, is love.

Love has the strength of wash, clear, change to positive and to educate. Love clears up human's soul from slovenly diseases like malice, enviousness, stinginess, haughtiness, enmity, rage, jealousy, gossip and ignorance; rescues him from passion's bondage; takes out the soul from ignorance dark to day light. Love places beautiful moral blessings into this purified soul like light, enamour, patience,

“Lalələr”, təzhib. Hülya Rihtim
“Tulips”, tezhib (ornamental painting). Hulya Rihtim

Onu sevən ancaq Onu düşünər, Onun adını zikr edər, Onu unutmaz. Uca Allahı (c.c) sevən Onun kitabını, peyğəmbərlərini, dostlarını, mücahidləri sevər. Uca Allahı (c.c) sevən dünya bağımlı könlükdən qoparar, gecəni çox sevər, bu zaman dilimini ən uyğun itaət, qulluq, dua vaxtı hesab edər.

Uca Allahı (c.c) sevənə ibadət asan olar, o, ibadətlərini sevə-sevə yerinə yetirər, onun ibadətlərinə şövq, ixlas və səmimiyyət hakim olar, o, ibadətini ruhunun qidası sayar.

Uca Allaha (c.c) aşiq olan səbirli, cömərd, şəfqətli, mərhəmətli, təvazökar, gözləri yaşlı olar, az danışar, az yeyər, az yatar.

Uca Allah (c.c) sevgisini bir könül fatehi belə təqdim edir: “Məhəbbət bir dadlı haldır. Onun acıları baldır. Məhəbbət bir böyük iksirdir. Onunla mis və dəmir qızıl və gümüş olur. Məhəbbət elə bir dərmandır ki, onunla xəstəliklər şəfa tapır. Məhəbbət elə bir şərbətdir ki, onunla hər xəstəlik sağalır... Məhəbbət elə bir candır ki, onunla ölü dirilir. Məhəbbət mərifətin (uca Allahı (c.c) tanımağın) nəticəsidir. Ona yaxınlıq vəsiləsidir...”

just, comfort, loyalty, obedience, conscience, mercy, sympathy and shame.

Love is yield to the power of spirit and volition of Almighty Allah. His size is obedience (loved person obeys the beloved). Lover is the person sacrificing himself on the name of humanity, being “martyr for love”. Lover sees his beloved everywhere and everything; surrenders soul to his beloved.

Love has material and moral faces. However, true love is the love to Almighty Allah. The human charmed with Allah loves the creatures because of Allah. This love is towards beauty, not the beautiful creature. Almighty Allah love means returning to Him with the whole existence and forgetting everything except Him. Love means to recognize Almighty Allah; to take out every desire from the soul except His love. Love means a lover devotes and concerns himself to beloved. The medicine of this love disease is love. Love is a flame inside the heart; this flame burns and lays in ashes everything of passion.

Love is a valuable bird; its food in the soul, it is the ladder of upper floors. Lover is the being recognizing Almighty Allah, loving Him. Love towards

IV. Həzrət Nizami insanı tanıdır

Şairə görə, insanın içində davamlı bir mübarizə, savaş var. Bu mübarizənin iki tərəfindən biri ruh, o birisi nəfəsdir. Bu, amansız və güzəştə bir savaştır. **Bu mübarizənin özəlliyi odur ki, qalibin qələbəsinin qərantiyası yoxdur. Hər an tərəflər dəyişə bilər.** Ona görə də bu mübarizə fasiləsizdir. Ruh və nəfs nə uğrunda mübarizə aparırlar? İnsan varlığının baş səhəri olan qəlb uğrunda. Hər ikisi qəlb hakimi, qəlb ölkəsinin sultanı olmaq istəyir. Əgər ruh qəlbə hakim olursa, o qəlb arınmışdır, o qəlb uca Allahın (c.c) nuru ilə nurlanmışdır, Onun sevgisi qəlbə yerləşmişdir, o qəlb rəhmət evinə çevrilmişdir. Nəfs qəlbə hakim olmuşdursa, o qəlb ölmüşdür, möhürlənmişdir, insan qəlbinin fitrəti pozulmuşdur, zülm, cəhalət və qaranlıq o qəlbə hakim olmuşdur.

V. Şair qəlb təmizliyi elminin müəllifidir

Həz. Nizami qəlb təmizliyi ilə bağlı elminin şərhini “Gecənin vəsfi və qəlb tanınmaq haqqında (söhbət)” adlı bölmə ilə başlamışdır. Bu bölmədə şair öncə bir döyüş səhnəsi təsvir etmişdir. Ruhla nəfsin qəlb uğrunda amansız mübarizəsinin olduğunu bilinməsinə istəmişdir. Yəni iş insanın özünü tanımasından başlamışdır. Ey insan, səni uca Allah (c.c) yaratmışdır, ən önəmli məsələ bu inanca sahib olmağındır. Sənin varlığında ruhla nəfsin amansız mübarizəsi var. İnsanın özünü tanıması üçün varlığının hikmətini, quruluşunu, xarakterini, məqsədini anlaması zəruridir. Şair insanı özünə tanıdarkən ruhla nəfsin “qanlı mübarizəsini” canlı lövhələrlə verir: “Günəş öz qalxanını atdı”, “Yerə dedi ki, öz qalxanını suya at”, “dünya onun nəfəsindən daraldı”, “dünya onun qalxanından da sarı oldu”, “o, qalxanını atan kimi onun qoşunu qılıncını çıxarıb, onun başına qəsd etdi”, “boynu sədəf – muncuq ilə bəzənmiş öküz yıxılan kimi hamı onun üstünə xəncər çəkdi”, “xəstə düz bir tas qan tökdü və başdan ayağa qədər dünya mürəkkəb kimi oldu”...

VI. Şairin Uca Allahı (c.c) tanımaq elminin əsasları

Şair insanın hədəfinin uca Allahı (c.c) tanımaq olduğunu bildirir. **O, uca Allahı (c.c) tanımağın elmini açıqlayır: öncə qəlbini tanı, qəlbini fəth et, qəlbinin fatehi ol, ruhu qəlb ölkəsinin sultanı et, qəlbini dünya bağından qopar:** “qeybdən mənə xəlvətə bir səs gəldi, o səs mənə deyirdi ki, borcu o qədər al ki, onu verə biləsən”, “nə üçün öz pak atəşinə su səpirsən”, “qızdırma gətirən torpağı tabuta bağışla”, “parlayan odu isə yaquta bağışla”, “ox atma, çünki hədəf sənin idrakındır”, “qəmçini az vur, çünki at sənin ayağıdır”, “bundan artıq

“Şirinin önünə gətirilən Fərhad”. Nizami, Xəmsə. Təbriz 1504-1510. Smitsonian İnstitutu. Vaşinqton
Britaniya Muzeyi, London
“Farhad brought before Shirin”. Nizami, Xamsa. Tabriz 1504-1510. Smithsonian Institute, Washington

Him has no end.

III. Signs of love for Almighty Allah due to his excellency Nizami

Love to Almighty Allah can not be expressed with words, it is urgent that this word of love must be verified by good act. The sign of the lover loving Allah is fearlessness from death; intention to reach beloved; the only way of this is death.

The lover loving Almighty Allah loves only those loved by Allah. He spends the power of his mind, soul, belief and physical energy to Jihad (Holy war) for the sake of Allah.

The lover loving Him, thinks only of Him, praying only for Him, does not forget Him. That person loving Almighty Allah loves His book, prophets, friends and self-sacrificers. The person loved Almighty Allah tears away the world tie from the soul; loves night

qafil oturmaq olmaz”, “əgər suyun varsa, qəlbini qapısına tök”, “qəlbini dinlə”, “maviliyi xoşa gələni bu küpün əyri altında qəlb nağılımı de ki, onun ahəngi xoşdur”, “hissiyat yolkəsənlərindən uzaq ol, sənin yolunu yalnız qəlb bilir, qəlb tanı!”, “cismdən azad olub ərşdə uçanlar, Cəbrailin şahpərinə (qanadını) öz qəblərinə bağlamışdır”, “hər iki cahandan üz döndərənələr öz ruzilərini qəlb sədəqəsindən tapmışlar”, “göz, qulaq təbiətdə artıq şeylərdir, onlar zahiri pərdənin inciləridir” (**şairə görə, zahiri görmə və eşitmə orqanı – göz, qulaq nəfsin adətləridir, onlar insanı bu dünyaya bağlayır, önəmli olan mənə aləminin gözəlliklərini görməkdir, ilahi sirləri bilməkdir, bunun üçün nəfsin dostları olan zahiri gözü bağla, qulağı tıxa, qəlbni gözünü aç, qəlbni qulağı ilə eşit, çünki mənə aləmini ancaq qəlbni gözü ilə görə bilərsən. İki bir arada ola bilməz, nəfsin gözünü bağla, qulağını tıxa ki, qəlb gözün açılısın, qəlb qulağın eşitsin, qəlbni Cəbrailin qanadı verilsin. Bu qanadla mənə, sirr aləmində uç, mələklərdən də üstün ol. Dünya nemətinə bağlanmaq qəlbə ağır yüküdür, o yükəndən azad ol ki, Cəbrail kimi uca biləsən, onda uca Allah (c.c) yanında insanın dəyəri mələklərdən də üstün olur, insan yer üzündə uca Allahın (c.c) təmsilçisi, vəkili, xəlifəsi olur**), “sənin güləbənzər qulaqların pambıqla dolmuşdur”, “gözünün nərgizi çiçək xəstəliyinə tutulmuşdu” (yəni həqiqəti görmək,

“Xosrov şiri öldürür”. Nizami, Xəmsə. Təbriz 1525-ci il. Sultan Məhəmməd məktəbi. Britaniya muzeyi, London

“Khosrov kills the lion”. Nizami, Khamsa. Tabriz 1525. School of Sultan Muhammed. British Museum, London

very much; at this time considers the hunk the most suitable obedience, care and prayer time.

It is easy for the person loving Almighty Allah to pray; he offers prayers with pleasure; his prayers are dominated by his fervour, purified conviction and sincerity; he considers prayer his mental food.

The person charmed with Almighty Allah is tempered, generous, merciful, gracious, modest and tears in eyes; speaks less, eats less, sleeps less.

One soul charmer introduces love of Almighty Allah so: “Love is a delicious case. Its bitterness is honey-sweet. Love is a great elixir. Copper and iron become gold and silver with that. Love is such a medicine that diseases are healed. Love is such a syrup that every disease is recovered with that.... love is such a soul that a corpse comes to life with that. Love is the result of courtesy (recognition of Almighty Allah), i.e. the means of attachment....”

IV. His excellency Nizami introduces human

According to the poet, there is a lasting struggle and scuffle inside each human. One of two sides of this struggle is spirit, while the other one is passion. This is merciless and inconcessional fight. The peculiarity of this fight is that the winner’s victory has no guarantee. Parties can change every moment. Therefore this struggle is incessant. What do the spirit and passion struggle for? For the sake of soul, the main city of human being. Both want to become the soul ruler; the sultan of soul country. If spirit dominates the soul, that soul is purified; that soul is lighted up with Allah’s light. His love is placed into the soul; that soul became the house of prayer. If the passion dominated the soul, the soul is dead, sealed; the nature of human soul is spoilt; oppression, ignorance and darkness dominate the soul.

V. Poet is author of science of soul purity

is Excellency Nizami began the explanation of the science of soul clearness with the section of “ (conversation) on the night praise and soul recognition”. In this part the poet initially described the scene of fight. He wanted the recognition of existence of merciless struggle of passion and spirit for the soul, i.e. started the work with the human’s recognizing himself. Human, you were created by Almighty Allah. The most urgent issue is your possession of this faith. There is merciless struggle of the spirit against the desire in your being. It is urgent human perceive the wisdom, structure, character and goal for his recognition of himself. While the poet’s introducing himself to the human, portrays “bloody struggle” of the spirit and passion with vivid pictures: “The Sun raised its shield”, “Said the earth to throw its shield into the water”, “the world became narrow from his passion”, “the world became more yellow than his shield”, “as soon as threw the shield, his troop takes the sword and puts on his head”, “the

“Bismillah”, təzhib. Fadime Yıldırım

“Bismillah”, tezhib (ornamental painting). Fadime Yıldırım

haqqın səsinə eşitmək imkanın yoxdur, qəlbni nəfsin əsarətində olması da budur. Nəfsin insanı məhrum etdiyi ən dəyərləli nemət elmdir, ilahi həqiqətləri görmək, bilmək, tanımaq və eşitmək elmi. İnsanın ilahi həqiqəti görməsinin tək bir şərti var: o da qəlbni və ağılı fitrətinin təmiz olmasıdır, nəfs də insanın qəlb və ağılı fitrətini pozmağa başlayır. Dünya nemətlərini ona gözəl göstərir, haram şeylərlə insanın ağılı və qəlbni fitrətini murdarlayır, onun bəsirət gözünü və qulağını bağlayır.

Qəlbni hüceyrələri haram yeyir, qulağın pərdələri haram səslər eşidir, dil yalan danışır, haram və günah virusu insanın qəlbni, qulağını yeyir, bu virus insanın qəlbni və ağılı sağalmaz xəstəliyə düçar edir.

VII. Qəlb xəstəliyinin əlamətləri

Bu xəstəliyin adı cəhəldədir. Bu, həqiqəti görə bilməmə, doğru düşünə bilməmə, haqqın səsinə eşitməmək xəstəliyidir. Bu xəstəliyin əlamətləri var: bu xəstə insan öncə uca Allah (c.c) şərik qoşur. Onun təkliyi inancından məhrum olur, onun tanrısı nəfsidir, şöhrət, şəhvət və sərvət tutqusudur. Artıq onun üçün insanı, dünyanı, neməti tanıma, dəyərləndirmə ölçüsü uca Allahın (c.c) buyruqları deyil, nəfsin istəkləridir, o xəstə qəlb sahibi olan insan tövhid inancını itirəndən

bull, which neck is decorated with mother-pearl – beads is exposed to dagger when that fell”, “the patient had a basin of blood and from top to toe the world turned to be like ink”...

VI. Basis of science of poet’s recognition of Almighty Allah

Poet states human target is recognition of Almighty Allah. He explains science of recognition of Almighty Allah: first, recognize your soul, conquer your soul, become charmer of your soul, make spirit a sultan of soul country, tear soul out of world bound: “a voice came up to me secretly from the vanish; the voice told me to borrow money of amount you are able to give back”, “why do you splash water on your clean fire”, “forgive ground brought temperature with coffin”, “forgive shone fire for ruby”, do not shoot an arrow since target is your reason”, “do not whip more because horse is your feet”, “you can not sit unaware rather than this”, “if you have water; pour to your soul door”, “listen to your soul”, “be far from sensation robbers, only your soul knows your way, know your soul!” , “risen to the heaven freed from the object, tied Jabrayil (wing) to souls”, “those turning their back to both worlds found their provisions from soul alms”, “eyes, ears are extra things in the nature, they are

“Möhtəşəm Süleymanın beyti”, xəttatlıq. Dr. Mehmet Rihtim
 “Poems of Suleiman the Magnificent”, calligraphy. Dr. Mehmet Rihtim

sonra ədalət duyğusunu da itirir, o qəlb şəfqət və mərhəmətdən məhrum olur, insan onun üçün bir əşyadır, hətta əşyadan da dəyərsizdir, onun üçün həyat ancaq bu dünyadan ibarətdir, şəhvət, şöhrət və sərvət xəstə qəlbın baş tacıdır, idarəçisidir. Uca Allahın (c.c) “ölmüş”, “məhürlənmiş”, “duyarsız olmuş” dediyi qəlb budur. İnsanlığın xilasını fərdi, yəni insanın öncə özünü islah etməsi ilə başlayır. Bu mübarizənin – islam Peyğəmbəri bunu “ən böyük cihad” adlandırır – yeri qəlbdir. Hədəfi qəlbə nəfsin əsarətindən xilas edib ruhu o qəlb ölkəsinə soltan seçməkdir. Seçim iradə deməkdir. İradənin qaynağı da arınmış qəlb və nurlanmış ağıldır.

VIII. Ruh və nəfsin mübarizəsinin hikməti

Uca Allahın (c.c) insanın varlığına ruha və nəfsə bağlı gücləri yerləşdirməsinin hikməti də insanın dəyərinin müəyyən edilməsi ilə bağlıdır. Niyə insan varlığı ruha bağlı güclərlə, nəfsə bağlı güclərin mübarizənin meydanı kimi yaradılmışdır? Bu sualın doğru cavabı uca Allahın (c.c) insanı hansı məqsədlə yaratdığını, insana həyatın, ömrün hansı hədəflə verildiyini bilməyə bağlıdır. Uca Allah (c.c) insanı Onu tanıması üçün yaratmışdır. İnsanın vəzifəsi uca Allahı (c.c) tanımaq və Ona itaət etməkdir. İkincisi, bu həyat insana sınaq üçün verilmişdir. Çünki

germs of outward curtain” (according to the poet, outward vision and auditory organ- eyes, ears are habits of passion, they bind human to this world, it is urgent to see beauties of sense world, to know divine secrets, for that you shut your outward eye, passion’s friends, close ears, open soul’s eye, hear via soul ears since you can see sense world only via soul eyes. Both can not be together, close passion eyes, close your ears to open soul eyes, soul ears to hear, you soul to be given Jabrayil wing. Fly in the sense and secret world via this wing, be higher than angels. To bind to the world blessing is hard load to the soul; get free from that load in order to fly like Jabrayil, then value of human near Almighty Allah is higher than angels, human is representative, advocate and caliph of Almighty Allah on the earth), “your flower-like ears were filled with cotton”, “your eyes narciss was caught smallpox” (i.e. you have no opportunity to see truth, to hear justice sound, it is soul’s being in oppression of passion. The most valuable blessing deprived human by passion is science, the science of seeing, knowing, recognizing and hearing divine truth. Human’s seeing divine truth has one term: it is cleanliness of soul and mind nature; passion starts to spoil soul and mind nature of human; shows world blessing as nice, profanes soul and mind nature of human with prohibited things, closes vision eyes and ears.

Soul cells eat prohibited things; eardrums hear

seçməyin yolu imtahandır. Bu imtahanın da ən çətini nəfslə sınağa çəkilməkdir. İnsanın içindəki mübarizə onu inkişaf etdirir, onun iradəsini formalaşdırır. İnsan seçim etməyə məhkumdur, o, ya ruhunu qəlb ölkəsinə hakim etməlidir, ya da nəfsini. Öz iç mübarizəsində məğlub olmuş insan qəlbini itirmişdir. Qəlbini itirən insan axirətini itirmişdir. Qəlbini nəfsə təslim edən insan cəhənnəm atəşinin övladı olmuşdur.

IX. Qəlbə hakim olmaq elmi

Hz. Nizami qəlbə hakim olmaq elminin ölçülərini açıqlayır: **nəfsə uyma**, “nərgiz və gülə (qulaq və gözüne) pərəstiş etmə, onların sinəsi səndən dağlıdır”. **Şairə görə, nəfsi məğlub etməyin yolu bu cihad tez (cavan yaşında) başlamaqdır**: “hər alçağın güzgüsü olan gözü yandırmaq üçün cavanlıq suyu bəsdir”. **Hz. Nizamiyə görə, nəfslə mübarizədə qırx yaş dönüm nöqtəsidir**: “Sənin təbiətin aqlın ilə dəllalliq edir, qırx yaşın nəqdini gözləyir”. Şairə görə, qırx yaş cihadın dönüm nöqtəsinə çevirmək üçün bu yaşadək olan ömrünü qəlbə hakim olmaq mübarizəsinə fəda etməlisən: “ancaq qırx yaşa çatmaq üçün onun səfərlərinin xərci üçün böyük məbləğlər lazımdır”, “qırx yaşın dərşini indi oxuma”. **Şairə görə, nəfslə mübarizədə qalib gəlmək üçün insana dost lazımdır**: “sənə dost lazımdır, bunu əfsanə sanma”, “ürəyin dərdinə bir həmdərd ürək tap”, “qəmxarın varsa, qəm yemə”, “yarın varsa, qəmin boynunu vur”, “dostların dostluğu möhkəm köməkdir”, “iki nəfərin nəfəsi bir an qızırsarsa, o nəfəs yüz qəmi yox edər”, “birinci sübh nəfəs yaxşı gedib-gələrsə, ikinci sübh onun bağirtısı ulduzlara çatacaqdır”, “əvvəlki sübh ləkələnilib rüsvay olar, əgər ikinci sübh onun imdadına çatmasa”, “sən təklidə heç bir iş görə bilməzsən, yarını axtar ki, yarla hər iş düzələ”, “yardan yaxşı heç nə yoxdur”, “hamının yara (dosta) ehtiyacı var”. **Hz. Nizamiyə görə, nəfs insanın düşmənidir**, o, qorxuludur, çünki özünü dost kimi göstərir, nəfsin istəklərini gözəl göstərir, qəlbə dünyaya bağlayır, “sənin malik olduğun bu iki-üç dostun ətəkləri yaşıdır (insanı günaha sürükləyir). **Şairə görə, insanın dostu onun qəlbidir**: “əlini qəlbın kəməndinə at, ola bilsin ki, sənin suyun qəlb torpağına çevrilsin”.

Hz. Nizami ruhu qəlb ölkəsinin şahı etmək istəyən insana doğru mübarizə yolu göstərir. Öncə cihad insanına onun yaradılış özəlliyini tanıdır: “insanı ərşin şahı yaradıb”, “insan həm surətdir (bədəndir), həm də candır (ruhdur)”, “bədən və ruh bir-birinə birləşmişdir”, “insanın varlığı bir xilafətdir (idarə olunur), bu xilafətin sahibi qəlbdir”, “onun adına soltanlıq xütbəsi oxunmuşdur” (yəni uca Allah (c.c) qəlb insan bədəninin hakimi seçmişdir, bədənin idarəçiliyi ilə bağlı bütün səlahiyyətlər qəlbə əlindədir), qəlbın də ruhani və cismani yönü var: “qəlb cismani və ruhani bir əkdəşdir”, “surət və can

prohibited voices; tongue tells lie; prohibition and guilt virus eat human soul and ear; this virus exposes human soul and mind incurable disease.

VII. Signs of soul disease

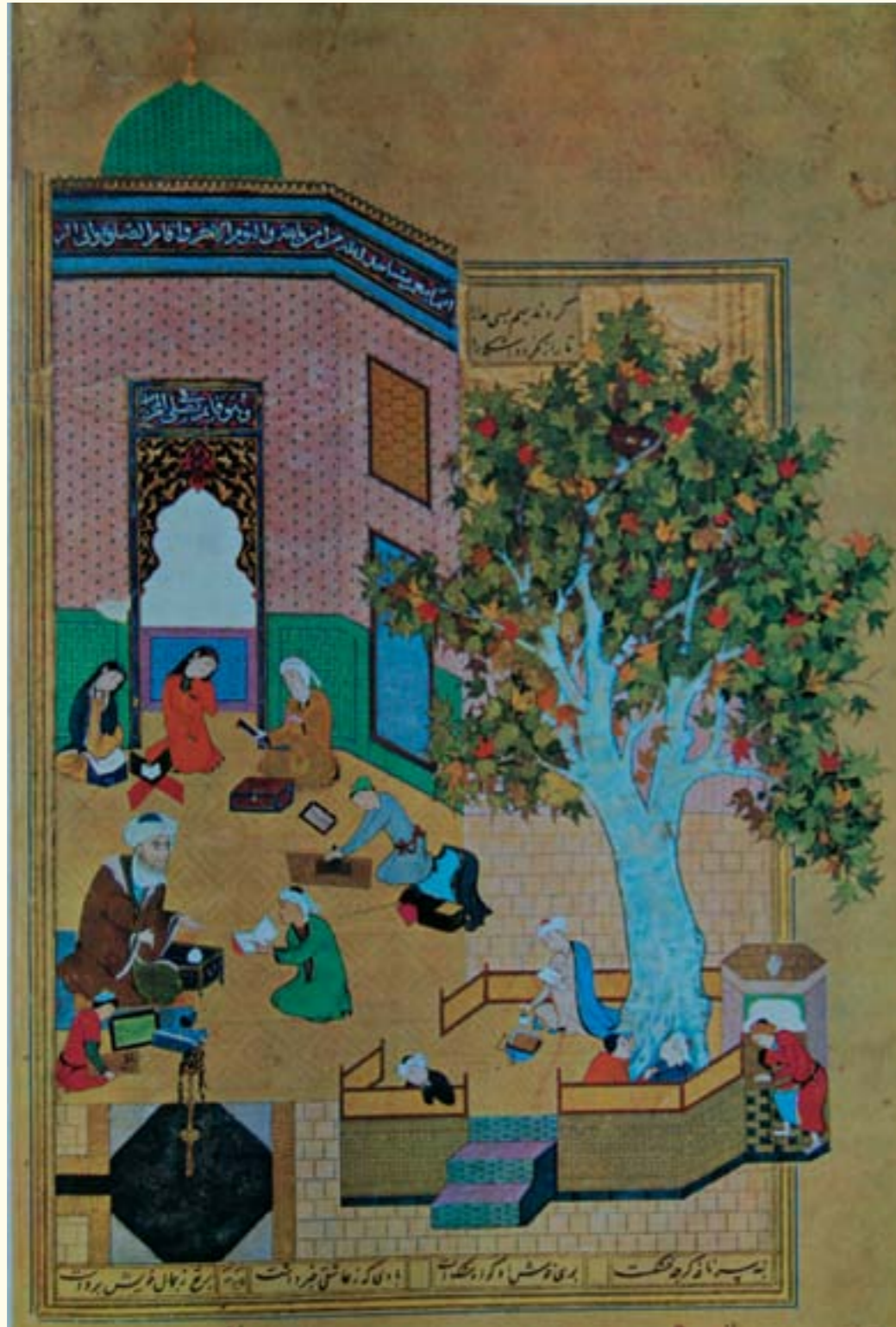
The name of this disease is ignorance. It is disease of inability to see truth, to think rightly, to hear justice voice. This disease has signs: this patient shares firstly opinions of Almighty Allah. His unity is deprived of belief, his God is his passion, fame, lust and wealth passion. For him, the size of evaluation and recognition of human, the world and blessings is not order of Almighty Allah; passion desire; human having ill soul host; loses justice sense after losing tohid belief; he is deprived of soul mercy and favour; human is a thing for him, even worthless than the thing; life for him consists of only this world; lust, fame and wealth are crown and ruler of ill soul. The soul called by Almighty Allah “died”, “sealed”, “insensitive” is that. Human rescue starts with self-correction of individual, i.e. human. Islam Prophet of this struggle calls this “the greatest “Jihad” (sacred war), its place is soul. His target is to rescue soul from passion bondage and choose spirit a sultan of soul country. The choice means volition. The source of the volition is purified soul and lighted mind.

VIII. Wisdom of spirit and passion struggle

Wisdom of placement of forces on spirit and passion into human being by Almighty Allah is connected with determination of human value. Why was human being created as square of struggle of forces on spirit with that of passion? Correct answer of this question is related with the purpose of creation of human by Almighty Allah and knowing the target of giving life and existence of human. Almighty Allah created human for recognizing Him. Human’s duty is to recognize Almighty Allah and obey Him. Second, this life is given to human for trial. Because, the way of choice is examination. The most difficult aspect of this examination is to be put to the test via passion. Struggle inside human develops him, forms his volition. Human is condemned to make choice, he must make ruler either his spirit, or passion to soul country. Human defeated in his interior struggle, lost his soul. Human lost his soul, lost the future life as well. Human surrendered soul to the passion was the son of hell fire.

IX. Science of dominating soul

His Excellency Nizami opens the sizes of the science of dominating the soul: follow passion, “worship nargiz and flower (ear and eye) their breast is more dağlı than yours”. According to the poet, the way of defeating passion is to start this Jihad (sacred war), earlier (in early age) : “youth water is enough for buning the evil eye, mirror of any villian. According to his Excellency Nizami, the age of 40 in the struggle against passion is turning point: “Your

“Leyli və Məcnun məktəbdə”. Nizami, Xəmsə. Herat 1494-cü il. Behzad. Britaniya Muzeyi, London
 “Leyli and Majnun at School”. Nizami, Khamsa. Herat 1494. Bihzad. British Museum, London

– hər ikisi qəlbın uşaqlarıdır”, insan varlığının nuru qəlbın nurundandır: “sənin varlığının nuru qəlbın Süheylindəndir”.

X. Şairə görə, insanın vəzifəsi

İnsanın vəzifəsi qəlb ölkəsində ruhun hakimiyyətini təmin etməkdir, onu nəfsin əsarətindən qurtarmaqdır. Bunun üçün qəlblə ağılın gücü birləşməlidir: “ürəyin sözü damağıma çatan kimi beynimin yağı mənim çırağıma yetişdi”. (Qəlb dəyişkən, haldan-hala düşən olduğundan onu ağıla bağlamaq lazımdır. Ürəklə ağıl arasındakı bu bağın adı uca Allahın (c.c) kəlamıdır, insanın o sıradan qəlb və ağılın fitrətini qoruyan buyruqlarıdır). Çünki ağıla bağlı olmayan qəlb insanı hədəfinə çatdırma bilmədiyi kimi, qəlbə bağlı olmayan ağıl da insanı xoşbəxt edə bilmir. Duyğu və düşüncənin tarazlığı, birliyi insanı xoşbəxtliyə aparən iki qanaddır). Qəlbın dostu ağıldır, bu iki güc birləşəndə qəlb nəfsin əsarətindən xilas olmağa başlayır, o zülmət yox olur, yerini nur tutur, nifrət silinir, qəlbə sevgi yazılır. Sevgi toxumları cücərməyə başlayır. İnsan bu halın sevincini yaşayır: “təbim şadlıqla doldu, qəmdən xilas oldu”, “qəlbın atəşi təbimin qazanını qaynatdı”, “əlimi əl bağlayanların əlindən çıxardım”, “yolkəsənlər (nəfsin istəkləri) aciz oldular, mən isə qüdrətli”.

XI. Çətinlikdən qorxma

İnsan öz qəlb ölkəsində ruhun hakimiyyətini bərqərar edəndə çoxsaylı çətinliklərlə üzbəüz qalır, nəfsin bitib tükənməyən hiylələri ilə rastlaşır. Onları məğlub edir, qəlb ölkəsinin baş şəhərinə yaxınlaşdıqca heyrət halları yaşayır: “gecə yarısını adək ömrümün yarısı getdi”, “öz ruh mehrabımın qapısında çovkan qamətım bükülüb top kimi olmuşdu”, “çovkanım ələ keçmiş topa çevrilmişdi”, “ətəyim yaxama çevrilmişdi”, “ayağım başım olmuşdu”, “başım isə ayağım”, “mən top şəklinə düşmüş çovkanı xatırladırdım”, “işim əlimdən gedib mən isə özümdən getmişdim”, “yüzü bir, biri isə yüz görürdüm”, “qəribliyim kimsəsizliyimdən acı idi”, “nə içəri girməyə ayağım, nə də geri qayıtmağa cürətım var idi”, “o uçurumda dilim tutulmuşdu”. Hz. Nizamiyə görə, bu çətin anda insanın yol göstərəni eşqdır: “eşq bələdçi kimi yüyənimdən tutdu”.

Hz. Nizamiyə görə, hidayət uca Allahdandır (c.c). İnsan uca Allahı (c.c) seçərsə, O da insanı seçər. Sən ruhunu qəlbının hökmranı etmək üçün mücahid olsan, o nurlanmış qəlb də səni insanların ən şərəfli edər.

nature acts as a broker with your mind; waits for 40 age's availability". In a poet's opinion,

X. Duty of human for poet

Duty of a person is to provide the power of spirit in the soul country and to rescue him from the passion's oppression. For this purpose, the strength of soul and mind must be united: "As soon as the heart's word reaches my palatal, oil of my brain reached my lamp". (Soul must be tied to mind since it changes its case. The name of this tie between the heart and mind is dictum of Almighty Allah; orders of a human protecting soul and mind nature from that point). Because soul not attached to the mind does not let human to reach target and mind not related to the soul can not make human happy. Balance and union of sense and thought are two wings taking human to happiness). Mind is the soul's friend and when these two powers unite the soul starts to rescue from oppression of passion; that gloom disappears; light replaces gloom, hate is rubbed off, love is engraved on the soul; love seeds are sprout. Human lives delight of this condition: my inspiration is filled with joy; rescued from grief", "my souls fire boiled my inspiration kettle", "I took my hand out of those fastened hand", "robbers (passion desires) became humble, I became powerful".

XI. Fear of difficulty

When human establishes spirit power in his soul country, he remains face-to-face with numerous quandaries; encounters with unfinished ruses of passion. Defeats them; lives amazement cases as approached to main city of soul country: "part of my life has gone till midnight", "my chovkan posture wrapped and was like a ball at the door of my spirit alter, "my chovkan became ball caught", "my lap turned my collar", "my feet became my head", "my head became my feet", "I reminded chovkan in the form of the ball", "my work gone from my hands, while I lost myself", "I saw hundred as one, I saw one as hundred", "my state of stranger was bitter than my loneliness", "I had neither feet to enter inside, nor courage to return back", "I lost my tongue in that precipice". According to His Excellency Nizami, the guide of human in this difficult moment is love: "love held my bridle like a guide".

In opinion of His Excellency Nizami, guidance comes from Almighty Allah. If human chooses Almighty Allah, then He chooses human. If you are self-sacrificer to make spirit a ruler of your soul, that lighted soul will make you the most glorious of people.

“Discovery Azerbaijan” KƏŞF ETMƏYİ SEVƏNLƏRİN JURNALI “Discovery Azerbaijan” JOURNAL OF DISCOVERED MEN

Haqqında

Artıq bir ildir ki, qəzet-jurnal bolluğunda yeni bir ad - “Discovery Azerbaijan” dərgisi özünəməxsus yeri ilə fərqlənir. Əsrimiz kəşflər, informasiya bolluğu, vizual və virtual sərhədsiz, sədlərsiz dövrünü yaşayır. “Discovery Azerbaijan” kollektivi də bu prinsipə dayanaraq bütün səyahətçiləri, gəzib-dolaşan insanları, qeyri-məlum kəşfləri ilə kölgədə qalan hər kəsi, qısaı bütün “Discovery-man”ları birləşdirən ortaq bir jurnal çap etdirməyə qərar verdi.

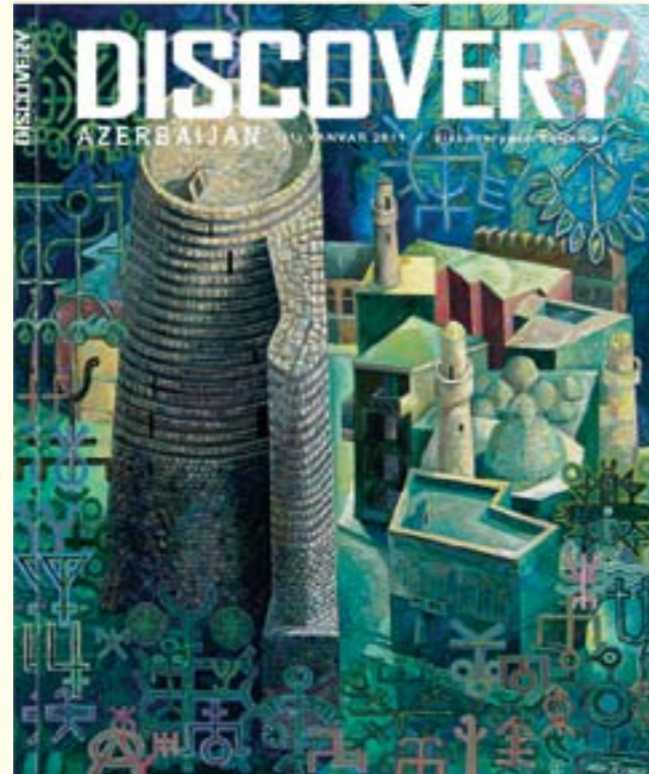
Bir illik məsuliyyətli fəaliyyətinin nəticəsi olan, 6 nömrəsi ilə işıq üzü görən “Discovery Azerbaijan” jurnalını kəşf etməyi sevən və daim axtarışda olan insanların dərgisi adlandırma bilərik.

Jurnalın təsisçisi və baş redaktoru millət vəkili Cavanşir Fezziyev, direktoru Şakir Eminbəyli, baş redaktor müavini Gülnar Məsimlidir. Peşəkar heyətin çalışdığı dərgi 5000 tirajla yayımlanır. Jurnalın televersiya verilişi versiyasının da yaxın günlərdə yayımlanacağı gözlənilir...

“Turizm ili”ndə ilk nömrə

2011-ci ilin “Turizm ili” elan olunması ilə “Discovery Azerbaijan” jurnalının qayəsi üst-üstə düşərək yaradıcı kollektivin fəaliyyətinə güclü təkan verdi. İlk sayı ötən ilin əvvəlində çıxan dərgi fəaliyyəti ilə bu sahəyə öz töhfəsini verməkdədir.

“Discovery Azerbaijan” ölkəmizi ecazkar turizm diyarı kimi tanımaq bərabər, həm də əhatə olunduğumuz aləmi yenidən kəşf etməyə çalışır. Həyatımızın bütün sahələrində dinamik inkişafın hökm sürdüyü bir

About the Journal

New name-“Discovery Azerbaijan” journal has specific place in newspaper-journal line in a year. Our century is the period of discoveries, plenty of information, without visual and virtual borders, barriers. “Discovery Azerbaijan” staff referring to this principle, made a decision over publication of a common journal combined all travellers; travelling persons, every person with unknown discoveries, in short, all “discovery-men”.

Cavanşir Fezziyev. Discovery Azerbaijan jurnalının baş redaktoru
Javanshir Fezziyev. Editor-in-Chief of the Discovery Azerbaijan Journal

zamanda qarşımızda hər addımbaşı kəşf olunası bir ümman açıldığını nəzərə alan kollektiv daim yenilikləri ilə rəngarəngliyini qoruyub saxlaya bilir.

Jurnal ilk sayından etibarən dünyanın 1001 sirtindən, müəmmasından xəbər tutmaq, “Discovery Azerbaijan”la birgə virtual səyahətə çıxaraq maraqlı məkanlarla tanış olmaq istəyənlərin sevimli dərgisinə çevrildi.

Uğura doğru...

“Discovery Azerbaijan” jurnalının öz sahəsində uğurlu, tanınan və sevilən bir nəşr olmasının sübutu kimi onun qazandığı mükafatlara nəzər salmaq olar. Xüsusən də 2011-ci ildə keçirilən II Milli Turizm Mükafatı Müsabiqəsində jurnalın qiymətləndirilməsi “Discovery Azerbaijan” kollektivinin əməyinin bəhrəsidir. Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi və Bakı Turizm İnformasiya Mərkəzinin keçirdiyi müsabiqədə jurnal “Ən yaxşı ixtisaslaşdırılmış KİV – nəşriyyat evi” nominasiyası üzrə təltif olunub.

Zəngin və dolğun...

Birillik fəaliyyəti ərzində 132 səhifəlik zəngin illüstrasiyalı “Discovery Azerbaijan” yalnız həcmi ilə

We can name “Discovery Azerbaijan” Journal, the result of one-year responsible activity and published 6 issues, the journal of people love to discover and search.

Founder and editor-in-chief of the journal is MP, Javanshir Fezziyev; director is Shakir Eminbəyli; deputy editor-in-chief is Gülnar Məsimly. The journal with professional staff is spread with 5000 circulations. In the next few days the tele-version of the journal will be broadcasted.

First Issue in “Tourism Year”

Coincidence of announcement of year 2011 “Tourism Year” with trend of “Discovery Azerbaijan” Journal stimulated strongly the activity of creative staff. The journal the first issue of which printed in early last year made contribution to this field with the activity.

“Discovery Azerbaijan” introducing our country as marvellous tourism land tries to discover again the world surrounding us. The staff seeing the opening of new ocean to be discovered frequently in the period of domination of dynamic development in all fields of our life, can preserve colourfulness with novelties constantly.

The journal turned favourite journal of those wishing to obtain information on 1001 secrets of the world, mysteries, to familiarize with interesting places through virtual trip with “Discovery Azerbaijan” since the 1st issue.

Towards success....

The prizes gained by “Discovery Azerbaijan” journal as the proof of successful, known and favourite edition can be taken into account. Particularly, evaluation of the journal in 2nd National Tourism Award Contest held in 2011 is the result of the work of “Discovery Azerbaijan” staff. The journal was nominated on “the most specialized mass media-printing house” at the contest arranged by Ministry of Culture and Tourism of the Republic of Azerbaijan and Baku Tourism Information Center.

Rich and Profound.....

132-page rich illustrated “Discovery Azerbaijan” gained the status of journal distinctive not only for volume, but also interesting materials and different design within one-year activity.

It is notable that, this journal is published as Azerbaijani version of well-known “Discovery” brand. The journal covers domains like culture, tourism, history, ethnography, science, health, etc. Within this year “Discovery Azerbaijan” tried to be not only fellow for its reader, but also close friend and like-minded. Thence it is a discovery to find the common language with readers of various taste.

Goal

Goal is hid in the name-name of DISCOVERY. Creative staff of the journal undertook a goal: to portray beauty of our native land, accomplishments of our nation in the manner welcomed by the reader; to introduce

deyil, maraqlı materialları, fərqli dizaynı ilə də seçilən bir jurnal adını qazana bilib.

Qeyd edək ki, bu dərgi məşhur “Discovery” brendinin Azərbaycan versiyası kimi çap olunur. Jurnal mədəniyyət, turizm, tarix, etnoqrafiya, elm, səhiyyə və s. sahələri əhatə edir. Bu bir il ərzində “Discovery Azerbaijan” oxucusu ilə təkcə yol yoldaşı deyil, həmçinin yaxın dost və həmfikir olmağa çalışıb. Çünki müxtəlif zövqlü oxucularla dil tapmağın özü də böyük kəşfdir.

Məqsəd

Məqsədi adında gizlənilir – DISCOVERY. Jurnalın yaradıcı heyəti qarşılıqlı belə bir məqsəd qoyub: Vətənimizin gözəlliklərini, xalqımızın nailiyyətlərini oxucunun sevəcəyi bir tərzdə qələmə almağa çalışmaq, ən son yenilikləri, kəşfləri təqdim etmək. Jurnalda dərc olunan materiallar elmi-kütləvi, əyləncəli, düşündürücü və məlumatlandırıcı olması ilə daim fərqlənir.

Rubrikalar...

Dərginin işıq üzü görmüş altı sayında “Vətənimin seyrinə”, “Qonaq-qara”, “Mən-zərrə”, “İncə sənət”, “Adama gəzmək qalır”, “Tarixi-Nadir” və digər maraqlı rubrikalar yer alıb.

“Vətənimin seyrinə” rubrikasında Azərbaycanın müxtəlif bölgələri haqqında ətraflı məlumatlar verməklə, Odlar Yurdu hər birimizə yenidən kəşf etdirilir.

“Elm dünyası”nda ağılsızlaşdırıcı kəşflər, ixtiraların gələcəyimizə təsirləri, elm və texnologiya sahəsində ən son yeniliklərdən xəbərdar olmaq mümkündür.

“Çərçivəyə məhkum olunmuşlar” – bu rubrikada “çərçivələr” dünyanı sığdırmayı bacaranlar oxuculara tanıtılır. Rəssamlar, xalçaçılar, heykəltəraşlar, fotoqraflar və digərləri həm öz çərçivələrində, həm də ondan kənarında özlərinə və bizə baxırlar.

“Discoverman”ların dünyanın dörd bir yanına səfərləri, səyahət etdikləri müxtəlif ölkələrdə qələmə aldıkları ən maraqlı, orijinal, qeyri-adi və oxucular üçün yeni olan məlumatları, onların maraqlı və “incə” təəssüratlarını “Adama gəzmək qalır” rubrikasında izləmək imkanı yaranır. Virtual da olsa, oxuculara həmin ölkələrə səyahət imkanı verilir.

“Gördün yemək, daha nə demək?!”də müxtəlif ölkələrin mətbəxinə kəşf edərək, onların özlərinəməxsus biş-düş texnikalarını öyrənmək mümkündür.

the highlights and discoveries. Materials printed on the journal are constantly distinctive for being scientific-popular, entertainment, thoughtful and informative.

Sections....

Sections like “Watch my Motherland”, “Guests”, “Sight”, “Art”, “Travelling Better”, “History of Nader” and others are placed in 6 issues of the journal.

Comprehensive information was shared on various regions of Azerbaijan, as well as made each of us to discover Land of Fire again in “Watch my Motherland” section.

In “Science World” it is possible to be aware of unbelievable discoveries, inventions’ impacts on our future, innovations in the field of science and technology.

“Condemned to Frame”-“frames”, those able to having a room into the world are introduced to a reader in this section. Artists, carpet-makers, sculptors, photographers and others look at themselves and us in their framework and also aside that.

Trips of “discovermen” to all parts of the world; the most interesting, original, extraordinary and new information they obtain during travels in different countries and their interesting and “delicate” impressions can be followed in “Travelling Better” section. Readers

Qiyətli daşlar, onların tarixi, mənaları, insan orqanizminə təsiri, tarixi əhəmiyyəti “Daş-qaş” rubrikasında təqdim olunur.

Təbiətlə, ətraf mühitlə bağlı maraqlı, qeyri-adi faktlar, eləcə də yalnız Azərbaycana xas olan “təbii özəlliklər” “Təbiət aşıqları” rubrikasında cəmlənib.

Müxtəlif adət-ənənələrimizi daha da yaxından tanımaq, onları olduğu kimi oxumaq, dünənindən bu gününə nələrin dəyişdiyini görmək, eyni zamanda, paralel olaraq müxtəlif ölkələrin ənənələri ilə hansı ortaq cəhətlərin olduğunu öyrənmək üçün “Ənənə” rubrikasını təqdim edilir.

Tibb sahəsində baş verən ən son yenilikləri, texniki kəşfləri, müalicə üsullarını, səhhətlə bağlı hər şeyi “Can sağlığı, məhəbbət!” rubrikasında tapmaq olar.

“Tarixi-nadir” rubrikasında Azərbaycanın tarixi ilə bağlı çox maraqlı və demək olar ki, heç bir yerdə açıqlanmayan orijinal, qeyri-adi faktları, tariximizin nadir bilinən yönələrini maraqlı təqdimat formasında kəşf etmək mümkündür.

travel to those countries even despite virtually.

“Meals” section discovers cuisine of various countries and it is possible to study their specific cookery technics.

Jewellery, their history, meanings, impact on human body and historical importance are presented in “Jewellery” section.

Interesting and extraordinary facts on nature and environment, as well as “natural peculiarities” inherent to only Azerbaijan are focused in “Nature Lovers” section.

“Traditions” section is presented to familiarize closely with our various traditions; to read them in their original form; to see things changed from yesterday up to date; simultaneously to explore common features parallel with traditions of different countries.

“Health and love” section tells you innovations, technical discoveries, treatment methods and everything on health occurred in the field of medicine.

In “History of Nader” section discovery of a number of interesting and nearly original, extraordinary facts on Azerbaijani history and unique directions of our history in the form of interesting presentation are available.

**Yaxşını və yaxşılığı unutmayın!
Don't forget the good and goodness!**

Əfsər kişi

Şəkililərin inandığı və güvəndiyi insan
Afsar Abdullayev
Person trusted and relied by Shaki people
Qafar Cəfəroğlu / Gafar Jafar oglu

Onun şəxsiyyəti barədə düşünərkən qeyri-ixtiyari olaraq xəyalıma müdrik bir insan obrazı canlanır. Müdrikliyi ifadə edən keyfiyyətləri onda şahidi və ya iştirakçısı olduğu bütün hadisə və reallıqlara obyektiv, principal və optimal yanaşma vərdisləri formalaşdırmışdır. Söhbət Şəkidə böyükdən kiçiyədək hər kəsin “Əfsər kişi” kimi tanıdığı Əfsər Məmməd oğlu Abdullayevdən gədir. O, 17 dekabr 1926-cı ildə Şəki şəhərində zəhmətkeş ailəsində dünyaya göz açıb. Orta təhsilini başa vurduqdan sonar Şəki Müəllimlər İnstitutunda təhsil alıb. Böyük Vətən Müharibəsi illərində və sonrakı dövrdə müəllimlik edib, Şəki məktəblərində coğrafiya fənnindən dərs deyib. Müəllimlik fəaliyyəti ilə yanaşı, eyni zamanda təhsilini davam etdirərək Azərbaycan Dövlət Universitetinin mühəsibat uçotu fakültəsini bitirib. 50-ci illərdən etibarən kənd təsərrüfatı uçotunun təşkili sahəsində çalışıb. Əvvəlcə Baltalı və Aşağı Küngüt kəndlərində kolxoz mühəsibi işləyib. Çox keçmir ki, nümunəvi işi ilə tanınan Ə. Abdullayev iqtisadi cəhətdən geri qalan və camaatı aclıq təhlükəsi ilə qarşılaşan “Çapağan” kolxozuna baş mühəsib təyin olunur. Bir müddət sonra təcrübəsini və işgüzarlığını nəzərə alaraq payon partiya komitəsi bürosunun qərarı ilə Şəkinin ən iri təsərrüfatlarından biri olan “Baş Zəyzid” kolxozuna baş mühəsib vəzifəsinə göndərilir. Məhz onun söyləri nəticəsində “Baş Zəyzid” kolxozu da tezliklə qabaqcıl təsərrüfatlar sırasına çıxır. Maraqlıdır ki, 2000-2002-ci illərdə “Baş Zəyzid” kolxozunda torpaq və

I imagine a wise human image in my dream instinctively, while thinking of his identity. His qualities of wisdom formed habits of objective, principal and optimal approach to all events and realities, of which he was participant or witnessed. We talk about Abdullayev Afsar Mammad oglu, known as “Afsar kishi” by everybody in Shaki from children up to grown-ups. He was born in the family of labourers in Shaki City on 17 December, 1926. He educated at Shaki Teachers Institute after graduation of secondary school. He worked as instructor in Great World War and following years. He taught geography in Shaki schools. Along with teaching activity, continuing his education also graduated accountancy faculty of Azerbaijan State University. Since 50s he tried in the field of agricultural organization. He worked as an accountant of collective farm previously in Baltaly and Ahsagi Kunjut Villages. But later A. Abdullayev, well known for his exemplary work, is appointed to “Chapagan” collective-farm which was economically poor and faced population with starvation danger. He was a while ago sent to “Bash Zeyzid” collective-farm to work as a chief accountant, one of the largest economies of Shaki by decision of Party Committee Bureau taking into account his experience and industriousness. Mainly as a result of his efforts “Bash Zeyzid”

collective-farm become advanced economy sooner. It is interesting that A. Abdullayev participated at the procedure of privatization of land and property in “Bash Zeyzid” farm

əmlak özəlləşdirilərkən Ə. Abdullayev də islahat komissiyasının üzvü kimi bu prosesdə iştirak edib. Kənd sakinləri əvvəllər olduğu kimi, onun yenə də dəqiq və obyektiv mövqə nümayiş etdirdiyindən çox razı qalıblar. İslahat komissiyasının iclaslarından birində kənd aqsaqqalları onun mövqeyini belə dəyərləndiriblər. – Əfsər, kolxozu özün böyütdün, özün də ədalətli böldün, sağ ol!

Ə. Abdullayev bir müddət Şəki Rayon Koperativlər İttifaqı müvəkillər yığıncağının qərarı ilə bu qrupun darə heyyyətinin sədri işləyib. Onun rəhbərliyi dövründə Şəki Rayon Koperativlər İttifaqı dəfələrlə respublika və ümumittifaq yarışlarının qalibi olmuş, keçici bayraq və pul mükafatları almışdır. Əfsər kişi özü də dəfələrlə “Azərittifaq” və “Sentrsoyuz”un fəxri fərmanları ilə təltif edilmişdir. 1996-cı ildə isə “Sentrsoyuz”un qərarı ilə “Əla ticarət işçisi” döş nişanı ilə təltif edilmişdir.

Ə. Abdullayev 70-ci illərdən etibarən Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin yerli strukturlarında mühəsib, təftişçi-mühəsib, təftiş-nəzarət şöbəsinin müdiri vəzifələrində işləmişdir.

Ə. Abdullayev nümunəvi ailə başçısı olaraq 6 övlad böyüdü bəyabaşa çatdırmışdır. Uşaqları azyaşlı və körpə ikən həyat yoldaşı ağır xroniki xəstəliyə tutulur. Ömür-gün yoldaşının sağalması üçün göstərdiyi bütün səylər nəticəsiz qalır. Belə bir vəziyyət onun qayğılarını daha da artırır və o, sözün əsl mənasında gərgin bir həyat yaşamaq olmur. Lakin möhkəm iradə və fədakarlıq nümayiş etdirməklə övladlarını böyüdür, onların hamısının ali təhsil almasını, sənətə yiyələnməsini və xoşbəxt ailə qurmasını təmin edir.

Ə. Abdullayev uzun illər ərzində səmərəli əmək fəaliyyəti ilə yanaşı, Şəkinin və ölkənin siyasi həyatında da fəal iştirak edib. 80-ci illərin sonu – 90-cı illərin əvvəllərində respublikanı duçar olduğu ağır vəziyyətdən yalnız ulu öndər Heydər Əliyevin xilas edəcəyinə əmin olan Ə. Abdullayev şəhər və kəndlərdən olan nüfuzlu ziyalılarla birlikdə Yeni Azərbaycan Partiyası Şəki təşkilatının özəyinin yaradılmasında fəal iştirak edir. O, ömrünün sonunadək YAP sıralarında öz səmərəli siyasi fəaliyyətini davam etdirib.

Bu dünyaya gələnlərin hamısı nə vaxtsa bu dünyanı tərk edəcəkdir. Yəni, dünyaya gəlmək də, dünyadan getmək də Allahın hökmü ilə olan bir işdir. Amma bu dünyada kimin necə ömür sürməsi hər kəsin özündən asılıdır. Elə yaşamaq olar ki, səndən sonra səni heç kəs xatırlamaz. Elə yaşamaq olar ki, səndən sonra da sənə görə doğmalarından və əzizlərindən sənə yerinə haqq-hesab istərlər. Elə də yaşamaq olar ki, səndən sonra sənənin adın çəkilən hər yerdə təkə sənə yox, sənənin təmsil olunduğun nəslə və el-obayada sənə görə hörmət və ehtiram bəsləyərək. Necə ki, Əfsər Abdullayev onu tanıyanların hər birinin ürəyində, könlündə sonsuz bir hörmət və ehtiram duyğuları qoyaraq bu dünyadan köçüb.

in 2000-2002 as a member of reform commission. The village settlers became consent with his accurate and objective stand as usual. In one of the sittings of reforms commission, the village elders evaluated his stand so: “You yourself enlarged the collective-farm, and you justly divided that, thanks a lot!”.

A. Abdullayev worked as a chairman of Board of Shaki regional Cooperative Union by decision of commissioner assembly for a while. During his leadership Shaki regional Cooperative Union won repeatedly republican and all-union competitions and received challenge banner and money bonus. Afsar had also repeatedly been granted honour decrees of “Azerittifaq” and “Central Union”. He was granted a badge “the best trade worker” by decision of “Central Union” in 1996.

Since 70s A. Abdullayev worked as an accountant, inspector-accountant and chief of inspection and supervision department in local bodies of Ministry of Agriculture.

A. Abdullayev brought up 6 children as an exemplary family owner. His wife caught chronically hard disease when his children were little. All efforts he did for recovery of his spouse were in vain. Such a situation raised his cares and in a real sense of the word, he had to live very hard life. But showing firm volition and courage he brought up his children and provided their education, mastering profession and building a happy family.

Along with productive labour activity for long years, A. Abdullayev participated in political life of Shaki and the whole country. A. Abdullayev assured of rescue of republic from the hard situation in late 80s -early 90s only by great leader Heydar Aliyev participated actively in creation of Shaki branch cell of New Azerbaijan Party together with influential members of intellectual community from city and villages. He continued his fruitful political activity in New Azerbaijan Party till the end of life.

All people will have to leave this world one time. It means it is Allah's order to be born and to die. But every person's way of living depends on himself. One can live in a way that nobody can remind him. Even one can live so that his native and dear people must be accounted instead of him. One can live so that not only he, but also his descent and abode can be respected after his decease. A. Abdullayev passed away leaving senses of endless respect and esteem in the heart and soul of people known him.

MİRAS

MƏDƏNİ İRSİN
ÖYRƏNİLMƏSİNƏ KÖMƏK
İCTİMAİ BİRLİYİ

“Qarabağdan Amasiyaya bir könül körpüsü” “*Bridging Soul from Karabakh to Amasia*”

Türkiyənin paytaxtı Ankara və Qara dəniz sahilindəki Samsun arasında yerləşən, orta əsrlərdə «şahzadələr şəhəri» adlandırılan Amasiya şəhəri sayısız-hesabsız elm və mədəniyyət adamının vətəni olması ilə qürur duyur.

Uzun illər ərzində aparılmış araşdırmalardan gəlinən nəticələrə görə, bu qədim şəhər və ətrafındakı bölgələr müxtəlif zamanlarda Qafqazdan, Balkandan və Krımdan çoxlu türk köçlərinə qucaq açıb.

Qismətində bu şəhərdə yaşayıb yaratmaq düşmüş dəyərli şəxsiyyətlərdən biri də Qarabağlı Mir Həmzə Nigaridir.

Şair Mir Həmzə Nigari aşiqanə şeirləri ilə təsəvvüf ədəbiyyatının önəmli nümayəndəsi, böyük bir sufi şəxsiyyətdir.

Bu tarixçənin izinə düşən MİRAS Mədəni İrsin Öyrənilməsinə Kömək İctimai Birliyi 31 may – 1 iyun 2012-ci il tarixlərində Türkiyənin Amasiya şəhərində Beynəlxalq Həmzə Nigari Simpoziumu təşkil edir.

Simpoziumda Azərbaycanın fəlsəfə tarixi, təsəvvüf ədəbiyyatı, folkloru haqqında məruzələr dinlənəcək.

Amasia City which is located between capital of Turkey Ankara and Samsun on the Black Sea bank and called “the city of princes” in middle ages feels proud being a motherland of lots of scientific and cultural figures.

According to the results of long-year researches, this ancient city and surroundings sheltered numerous Turkic nomads from Caucasus, Balkans and Crimea at different time.

One of notable personalities who lived and created in this City is Garabagly Mir Hamza Nigari.

Poet Hamza Nigari is an outstanding representative of sufism literature and great sufic face for his amorous poems.

MİRAS” Social Organization in Support of Studying of Cultural Heritage followed this history, arranges International Hamza Nigari Symposium in Amasia City of Turkey on 31 May-1 June 2012.

Reports on philisophical history, sufism literature and folklore of Azerbaijan will be heard at the symposium.

